

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI**

**BİR MİZAÇ ÖZELLİĞİ OLARAK OLUMSUZ
DUYGULANIMIN ANNE-ÇOCUK İLİŞKİSİNE
ETKİSİ: ANNE ÖZ-YETERLİĞİNİN ARACI ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE KİRAZ

İSTANBUL, 2022

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI**

**BİR MİZAÇ ÖZELLİĞİ OLARAK OLUMSUZ
DUYGULANIMIN ANNE-ÇOCUK İLİŞKİSİNE
ETKİSİ: ANNE ÖZ-YETERLİĞİNİN ARACI ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MERVE KİRAZ
(21400646)**

**Danışman
(Dr. Öğr. Üyesi Fatıma Tuba Yaylacı)**

İSTANBUL, 2022

23/06/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Tezli yüksek lisans öğrencisi 200133017 numaralı Merve KİRAZ'ın hazırladığı “Bir Mizaç Özelliği Olarak Olumsuz Duygulanımın Anne Çocuk İlişisine Etkisi: Anne Öz-Yeterliliğinin Rolü” konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 23/06/2022 Perşembe günü saat 14:00’da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:... da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının “Bir Mizaç Özelliği Olarak Olumsuz Duygulanımın Anne Çocuk İlişisine Etkisi: Anne Öz-Yeterliliğinin Aracı Rolü” şeklinde değiştirilmesi uygundur.

	Jüri Üyesi	Karar
1.	Dr. Öğr. Üyesi Fatıma Tuba YAYLACI (Danışman)	KABUL
2.	Prof. Dr. Sibel KAZAK BERUMENT	KABUL
3.	Doç. Dr. Melek ASTAR	KABUL

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Merve Kiraz

TEŞEKKÜR

Bu tezi yazarken tüm süreç boyunca destekleyici ve neşeli yaklaşımıyla bana yol gösteren, akademik birikimini paylaşan ve öğreten kıymetli danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Fatıma Tuba YAYLACI'ya teşekkür eder, saygı ve sevgilerimi sunarım. Tez sürecime eşlik eden, destek olan ve öğrenme deneyimini birlikte yaşadığımız arkadaşım Didem Gençtürk'e teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca merhametli kalbiyle yanımda duran ve bana inanmaktan hiç vazgeçmeyen biricik annem Hanife KİRAZ'a sonsuz sevgimi sunarım. Çalışmamın ilham kaynağı ve yol göstericisi, sıcacık kalpleriyle çocuklarını çepeçevre kuşatan tüm annelere minnet duygularımı sunarım. Keşfeden, oynayan, eğlenen kendiliğinden haliyle ilham veren içimdeki küçük kız çocuğunun ömrüm boyu var olması dileğiyle.

Merve Kiraz

BİR MİZAÇ ÖZELLİĞİ OLARAK OLUMSUZ DUYGULANIMIN ANNE-ÇOCUK İLİŞKİSİNE ETKİSİ: ANNE ÖZ YETERLİĞİNİN ARACI ROLÜ

Merve Kiraz

ÖZET

Bu çalışmanın amacı çocuğun zor mizacının anne ile ilişkisine etkisi ve bu etkide annenin ebeveyn öz-yeterliğinin aracı rolünü incelemektir. Bu amaç doğrultusunda 3-6 yaş arası çocuğu olan 327 anne ile gönüllülük esasıyla çalışılmıştır. Araştırmada ailelerin bilgilerini elde etmek amacıyla Demografik Bilgi Formu, annenin çocuğuna dair mizaç algısını ölçmek amacıyla Çocuk Davranış Listesi Kısa Formu, annenin depresyonunu ölçmek amacıyla Beck Depresyon Ölçeği, annenin ebeveynliğe dair öz-yeterliliğini ölçmek amacıyla Anneler İçin Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği, anne-çocuk ilişkisinin niteliğini ölçmek amacıyla Çocuk Anababa İlişki Ölçeği kullanılmıştır. Veri düzenlemesinin ardından sosyodemografik verilerin anne-çocuk ilişkisine etkisini incelemek amacıyla Korelasyon Analizi, Bağımsız Örneklem t Testi ve Kruskal-Wallis testi; hipotezlerin test edilmesi için ise Regresyon Analizi ve Sobel Testi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre çocuğun zor mizaç özellikleri anne-çocuk ilişkisini, azalan tepki/sakinleşme ve kızgınlık/düş kırıklığı mizaç özellikleri annenin öz-yeterliliğini yordamaktadır. Korku, mutsuzluk ve rahatsızlık mizaç özellikleri ile annenin öz-yeterliği arasında ilişki bulunamamıştır. Annenin öz-yeterliğinin çocuk ile ilişkisinin niteliğini yordadığı gözlemlenmiştir. Anne öz-yeterliğinin, azalan tepki/sakinleşme ve kızgınlık/düş kırıklığı mizaç özellikleri ile anne çocuk ilişkisi arasında aracılık rolü aldığı görülmüştür. Analiz sonunda elde edilen bulgular yorumlanmış ve klinik doğurguları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zor Mizaç, Anne Öz-Yeterliği, Anne-Çocuk İlişkisi

THE EFFECT OF NEGATIVE EMOTIONALITY ON THE MOTHER-CHILD RELATIONSHIP: THE MEDIATING ROLE OF MATERNAL SELF-EFFICACY

Merve Kiraz

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the effect of child's difficult temperament on mother-child relationship and mediator role of maternal self-efficacy on this effect. 327 mothers who have children between 3 to 6 years old voluntarily participated this study. Demographic forms are used to gain information about mothers and family, Child Behavior Checklist Short Form is used to measure mother's perception of temperament, Beck Depression Inventory is used to measure mother's depression, Parental Self-efficacy Scale is used to measure maternal self-efficacy and Child Parent Relationship Scale is used to measure quality of mother-child relationship. After data cleaning, correlation analysis, independent sample t-test and Kruskal-Wallis test are conducted to see if socio-demographic variables affect negative mother-child relationship; Regression Analysis, Correlation Analysis and Sobel Test are conducted for hypothesis testing. Results showed that difficult temperament characteristics predicted negative mother-child relationship; only two temperamental characteristics, namely, Anger/Frustration and Falling Reactivity/Soothability predicted maternal self-efficacy. According to results, maternal self-efficacy predicted mother-child relationship. Results suggest that maternal self-efficacy has a mediating role between two negative temperamental characteristics, Anger/Frustration Falling and Reactivity/Soothability, and the mother-child relationship.

Keywords: Difficult Temperament, Parenting Self-efficacy, Mother-Child Relationship

ÖNSÖZ

Mevcut çalışmanın amacı çocuk mizacının anne-çocuk ilişkisine etkisini ve annenin ebeveyn öz-yeterliğinin bu ilişkideki aracı rolünü incelemektir. Bu hedef ile çalışmaya 327 anne katılmış, Beck Depresyon Ölçeği, Çocuk Davranış Listesi Kısa Formu, Çocuk Ana-Baba İlişkisi Ölçeği, Anneler için Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği kullanılmıştır.

Veri toplama süreci boyunca 3-6 yaş arası çocuğu olan annelere ulaşmakta güçlük çekilmiş, bu sebeple veri toplama süreci uzamıştır. Bunun yanında mizacın anne-çocuk ilişkisine etkisinde anne öz-yeterliğinin aracı rolünü inceleyen çalışmaların kısıtlı olması araştırmanın bir diğer zorluğudur.

Çalışmayı yürüttüğüm süreç boyunca bana destek veren danışman hocam, ailem ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Haziran, 2022

Merve Kiraz

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
SEMBOLLER	x
TABLO LİSTESİ	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. ALAN YAZIN TARAMASI.....	3
1.1. MİZAÇ	3
1.1.1. Mizaç Nedir?	3
1.1.2. Mizaç Çalışmaları Tarihçesi	5
1.1.3. Mizaç ile İlgili Yaklaşımlar	6
1.1.3.1. Uyum İyiliği (<i>Goodnes of Fit</i>).....	6
1.1.3.2. <i>Organism Specificity</i> Modeli.....	7
1.1.3.3. <i>Vulnerability</i> Modeli.....	7
1.1.3.4. <i>Differential Susceptibility</i> Modeli	8
1.1.3.5. <i>Biological Sensitivity</i> Modeli.....	8
1.1.3.6. <i>Vantage Sensitivity</i> Modeli.....	9
1.1.4. Zor Mizaç/ Olumsuz Duygulanım	9
1.1.5. Mizaçta Kültürlerarası Farklılıklar	10
1.2. ANNE-ÇOCUK İLİŞKİSİ	11
1.2.1. Anne-Çocuk İlişisine Yaklaşımlar	11
1.2.1.1. Psikanalitik Teori.....	11
1.2.1.2. Etiyolojik Çalışmalar.....	13
1.2.1.3. Bağlanma Teorisi	14

1.2.1.3.1. Yabancı Durum Deneyi.....	16
1.2.1.4. Sabit Yüz Deneyi.....	17
1.3. ANNE ÖZ-YETERLİĞİ	18
1.3.1. Öz-Yeterlik	18
1.3.2. Ebeveyn Öz-Yeterliği.....	18
1.4. MİZAÇ VE ANNE-ÇOCUK İLİŞKİSİ	20
1.4.1. Farklı Gelişim Modellerine Göre Mizaç ve Anne-Çocuk İlişkisi	20
1.4.1.1. Ana Etki Modeli	20
1.4.1.2. <i>Bidirectional</i> Model	20
1.4.1.3. <i>Interactional</i> Model	21
1.4.1.4. <i>Transactional</i> Model	21
1.4.1.5. Ekolojik Model.....	22
1.4.2. Zor Mizacın Ebeveyn Çocuk İlişkisine Etkisi	22
1.5. MİZAÇ VE ANNE ÖZ-YETERLİĞİ	26
1.6. ANNE ÖZ-YETERLİĞİ VE ANNE-ÇOCUK İLİŞKİSİ	27
1.7. MİZAÇ VE ANNE-ÇOCUK İLİŞKİSİ ARASINDA ANNE ÖZ-YETERLİĞİNİN ARACI ROLÜ	28
1.8. AMAÇ	29
İKİNCİ BÖLÜM	31
2. YÖNTEM.....	31
2.1. ARAŞTIRMA MODELİ	31
2.2. ÇALIŞMA GRUBU	31
2.3. VERİLERİN TOPLANMASI	31
2.3.1. Veri Toplama Araçları	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	36
3. BULGULAR	36
3.1. TANIMLAYICI BULGULAR.....	36
3.2. HİPOTEZLERİN TEST EDİLMESİ	44
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	54
4. TARTIŞMA	54
SONUÇ VE KLİNİK DOĞURGULAR.....	61
KAYNAKÇA	63
EKLER.....	74

SEMBOLLER

t	: t Testi İstatistiği
F	: F Testi İstatistiği
R^2	: Belirlilik Katsayısı
ΔR^2	: Delta Belirlilik Katsayısı
β	: Beta Katsayısı
B	: Eğim Katsayısı
p	: Olasılık Değeri
k	: Madde Sayısı
n	: Kişi Sayısı
χ^2	: Ki-Kare Dağılımı
r	: Korelasyon Katsayısı
M_e	: Medyan
z	: Z Standart Skor

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Katılımcıların Yaş Değişkenleri Açısından Betimleyici İstatistik Değerleri.....	36
Tablo 2: Katılımcıların Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından Betimleyici İstatistik Değerleri	37
Tablo 3: Ölçek Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistik Değerleri.....	38
Tablo 4: Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Normallik Analizi Sonuçları.....	38
Tablo 5: Araştırmada Kullanılan Ölçekler için Güvenirlik Analizi Sonuçları.....	39
Tablo 6: Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeği ile Anne Yaşı ve Beck Depresyon Ölçeği Arası Korelasyon Katsayısı	40
Tablo 7: Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Annenin Çalışma Durumu Kategorileri için Bağımsız Örnek t-Testi Analizi ile Karşılaştırılması.....	40
Tablo 8: Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Medeni Durum Kategorileri için Bağımsız Örnek t-Testi Analizi ile Karşılaştırılması.....	41
Tablo 9: Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Gelir Durumu Açısından Kruskal-Wallis ile Karşılaştırılması.....	41
Tablo 10: Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Toplam Çocuk Sayısı Açısından Kruskal-Wallis ile Karşılaştırılması	42
Tablo 11: Beck Depresyon Ölçeği, Olumsuz Anne-Çocuk İlişkisi Ölçeği, Anne Öz-Yeterliği Ölçeği ve Olumsuz Duygulanım Ölçeği Alt Ölçekleri Arası Korelasyon Katsayıları.....	44
Tablo 12: Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Kızgınlık/Düş Kırıklığı Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	45

Tablo 13: Olumsuz Anne Çocuk Ölçeği Toplam Puanının Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Azalan Tepki Sakinleşme Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	45
Tablo 14: Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Mutsuzluk Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	46
Tablo 15: Anne Öz-Yetkinliği ve Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçekleri Toplam Puanının Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Rahatsızlık Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	47
Tablo 16: Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Korku Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	47
Tablo 17: Anne Öz-yetkinlik Ölçeğinin Toplam Puanının Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Alt Ölçeği Toplam Puanı Azalan Tepki/Sakinleşme Tarafından Yordanmasına İlişkin Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	48
Tablo 18: Anne Öz-Yetkinlik Ölçeği Toplam Puanının Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Kızgınlık/Düş Kırıklığı Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	48
Tablo 19: Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Anne Öz-Yetkinlik Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	49
Tablo 20: Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeğinin Toplam Puanının Anne Öz-Yetkinlik Ölçeği Toplam Puanı ve Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Kızgınlık/Düş Kırıklığı Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	50
Tablo 21: Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeğinin Toplam Puanının Anne Öz-Yetkinlik Ölçeği Toplam Puanı ve Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Azalan Tepki/Sakinleşme Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	52

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1: Transactional Modelin Betimlenmesi.....	22
Şekil 2 : Kızgınlık/Düş Kırıklığı Mizaç Özelliğinin Olumsuz Anne-Çocuk İlişisine Etkisinde Anne Öz-Yeterliğinin Aracı Rolü	51
Şekil 3 : Azalan Tepki/Sakinleşme Mizaç Özelliğinin Olumsuz Anne-Çocuk İlişisine Etkisinde Anne Öz-Yeterliğinin Aracı Rolü	53

KISALTMALAR

bkz. : Bakınız

v.d. : Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler

GİRİŞ

Bebekler bağlanma içgüdüleri ile doğar ve bağlanma figürü -anne ya da bir başka bakım veren- ile fiziksel yakınlığı sürdürmek için çaba gösterir (Bowlby, 1969). Harlow'un (1958) aksine bağlanma figürü ile bakım veren arasındaki bağ çocuğun temel güdülerinin karşılanmasıyla motivasyonu ile değil sevgi, ilgi ve sıcaklık ihtiyacı ile şekillenir. Anne-çocuk arasındaki bağın niteliği çocuğun bilişsel, duygusal ve ruhsal sağlığını etkilemektedir. Anne-çocuk bağlanma ilişkisinin kalitesi çocuğun iyi oluşunun yordayıcısıdır (Leerkes ve Zhou, 2018). Anne-çocuk bağlanma ilişkisi çocuğun üzerinde yalnızca doğrudan etkiye değil aynı zamanda dolaylı olarak risk faktör ya da korucu faktör olarak tampon etkisine sahiptir (Alink v.d., 2009). Öte yandan bağlanma güvenliği ve bağlanmanın dezorganize oluşu psikopatoloji ile ilişkilendirme ve dışsallaştırma bozuklukları gibi (Kim ve Cicchetti, 2004)- ilişkilidir (Alink v.d., 2009).

Anne-çocuk ilişkisi kavramı çocuğun iyi oluşunu etkilemesi sebebiyle alan yazında geniş yer almaktadır. Anne-çocuk ilişkisini etkileyen anneye ait -anne depresyonu (Radke-Yarrow v.d., 1985), stresi (Goodman ve Gotlib, 1999) gibi- pek çok değişken mevcuttur. Bu değişkenler anne-çocuk ilişkisinde annenin rolünün önemini göstermektedir fakat anne-çocuk ilişkisi tek yönlü ve durağan değil dinamik bir süreçtir; çocuk çevreyi, çevre ise çocuğu etkiler (Sameroff, 2009). Bu yüzden çocuğun bu ilişkinin şekillenmesi ve gelişmesinde rol oynayacağı düşünülebilir.

Mizaç ve bağlanma literatürde büyük oranda ayrı kavramlar olarak ele alınmaktadır. Öte yandan mizacın anne çocuk ilişkisine etkisini inceleyen çalışmalar zor mizacın anne çocuk ilişkisine olumsuz etkisini göstermektedir (Ganiban v.d., 2011). Annenin çocuğu ile olan olumlu ilişkisinin çocuğun bilişsel, duygusal ve ruhsal sağlığı için önemi göz önünde bulundurulduğunda çocuğun zor mizacı çalışılması gereken önemli bir kavramdır.

Annenin ebeveynlik gerekliliklerini nasıl gerçekleştirdiğine dair inancı literatürde ebeveyn öz-yeterliği olarak adlandırılmıştır (Zorbaz, 2018). Anne öz-yeterliğinin çocuğun mizacından etkilendiğini ve annenin öz-yeterlik inancının çocuğuyla ilişkisini etkilediğini gösteren çalışmalar anne öz-yeterliğinin bu iki değişken arasında aracı rol üstlenebileceğini göstermektedir.

Bu çalışmada zor mizacın anne-çocuk ilişkisine etkisi ve annenin bir ebeveyn olarak öz-yeterlik inancının bu etkideki rolü incelenecektir. Araştırma 3-6 yaş arası çocuğu olan anneler ile çalışılmıştır. Çocuğun zor mizacının anne çocuk ilişkisini olumsuz etkilediği, zor mizacın annenin ebeveynliğe dair öz-yeterlik inancını olumsuz etkilediği ve anne öz-yeterliğinin çocuğun zor mizacı ile anne-çocuk ilişkisi arasında aracılık etkisine sahip olduğu öngörülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ALAN YAZIN TARAMASI

1.1. MİZAÇ

1.1.1. Mizaç Nedir?

McCall kapsamlı bir şekilde mizacı aktivite, reaktivite, duygulanım ve sosyallik gibi temel yapılardan oluşan, yaşamın erken döneminde ortaya çıkan, biyolojik faktörler tarafından etkilenen ve gelişim ile birlikte deneyim ve çevre tarafından şekillenen eğilimler olarak tanımlamıştır (Goldsmith v.d., 1987). Mizaç uzun yıllar boyunca literatürde geniş yere sahip ve tartışmalı bir kavramdır. Teorisyenler mizacın ne olduğuna dair pek çok tanım öne sürmüş ve çalışma yürütmüşlerdir.

Thomas ve Chess (1977) mizacın motivasyon, duygulanım ve biliş gibi psikolojik özelliklerden etkilenebileceğini fakat bu özelliklerden farklı olduğunu belirtmiştir. Örneğin, inatçı olmayan bir çocuk belirli bir göreve karşı motivasyona sahip olabilir ve bu göreve karşı inatçılık gösterebilir. Thomas ve Chess mizacın kişilikten ve beceriden farklı olduğunu eklemiştir. Son olarak mizacın dış uyaranlara karşı verilen bir yanıt olduğunu ve birbirlerini şekillendirdiğini eklemiştir (Goldsmith v.d., 1987). Thomas ve Chess yürüttükleri çalışmada ebeveynlerin bildirimleriyle mizaca ilişkin 9 kategori ortaya çıkarmışlardır. Bunlar; ritmik olma, aktivite seviyesi, yakınlaşma/çekinme, duygu durumu (*mood*), sebat etme, çelinebilirlik, uyum sağlayabilirlik, tepki ve duyusal eşiktir. Yazarlar bu bulgular ışığında kolay, zor ve yavaş ısınan çocuk olmak üzere 3 küme ortaya çıkarmışlardır (Thomas ve Chess, 1977).

Putnam, Sanson ve Rothbart (2002) mizacı dış ve iç uyaranlara karşı tepkilerde, motor ve dikkate bağlı özenetimde farklılık olarak tanımlamışlardır. Rothbart mizaca sosyal, bilişsel ve kişisel gelişimin birleşimi olarak bakmıştır. Ona göre mizaç,

kişilikte erken dönemdeki farklılıkları şekillendiren davranışsal eğilimler ve dikkat kapasitesidir (Rothbart, 2004). Mizaç, bireyin görece kalıcı genetik yapısıdır, katılım, olgunlaşma ve deneyimden etkilenir (Derryberry ve Rothbart, 1981; Rothbart v.d., 2000’de atıfta bulunduğu gibi). 1981 yılından bu yana mizaç ölçeğini geliştirme üzerine çalışmalar yapan Rothbart’ın 1994 yılında son haline gelen Çocuk Davranış Listesi ölçeğine aktivite seviyesi, kızgınlık/düş kırıklığı, yaklaşım/olumlu katılım, dikkati odaklama, rahatsızlık, azalan tepki/sakinleşme, korku, yüksek yoğunluklu uyaranla memnuniyet , dürtüsellik, engelleme denetimi, düşük yoğunluklu uyaranla memnuniyet, algısal hassasiyet, mutsuzluk, utangaçlık, gülümseme ve kahkaha mizaç özelliklerini dahil etmiştir (Sarı v.d., 2012).

Goldsmith mizacı temel duyguları ve uyaranları ifade edip deneyimlemekte bireysel farklılıklar olarak tanımlamıştır (Goldsmith v.d., 1987). Ona göre mizaç temel duyguların dışavurumundaki farklılıklardır. Goldsmith öfke, korku, hoşlanma, ilgi, motor aktivite seviyesi gibi terimleri teorisine dahil ederken utanç, kıskançlık ve gurur gibi duyguları teorisine dahil etmemiştir çünkü bu duygular gelişimin ilerleyen basamaklarında ortaya çıkmakta ve daha üstü kapalı bir iletişim şeklinde kullanılmaktadır (yüz ifadesi, ses tonu ve vücut duruşu gibi). Kendisine mizacı çok fazla daralttığına dair gelen eleştirilere oluşturduğu çerçevede duyguların başka bir teoride mizaç özelliği olarak karşılığını bulabileceği şeklinde cevap vermiştir. Onun için teorisi birçok mizaç özelliğini kapsamaktadır.

Buss ve Plomin’in mizaca duygusallık, aktivite, sosyallik ve dürtüsellik kavramları ile yaklaşmış (Buss v.d., 1973), çalışmalarında mizacın genetik yönünün yanı sıra zamanla durağanlık gösterdiğini savunmuşlardır (Buss ve Plomin, 2014). Araştırmacılar dürtüsellüğün kalıtsal olup olmadığı noktasındaki tartışmaları gerekçe göstererek dürtüsellüğü mizaç listelerinden çıkarmış ve mizacı 3 özellik altında ele almışlardır (Buss ve Plomin, 2014). Bunlardan birincisi olan duygusallık/sıkıntı mizaç özelliği ağlama, öfke krizi, rahatlatılmakta zorluk, sıkıntı ile baş etmede zorlanma gibi örnekleri içerir. İkinci mizaç özelliği enerji ve tempodur. Üçüncü özellik ise sosyalliktir (Goldsmith v.d., 1987).

Kagan (1989) mizacın değişiklikler gösterebilen psikolojik özellikler olduğunu ve görece biyolojik temeli olduğunu ifade etmiştir. Kagan’a göre (1989) bazı çocuklar

daima sessiz, dikkatli, kontrollü/kendine hakimdir ve harekete geçmeden önce düşünürler. Bazıları ise yabancı ve tanıdık durumların bir farkı yokmuş gibi oldukları halleri ile davranırlar. Kagan mizacı ketlenmiş (çekingen) ve ketlenmemiş (sosyal) olarak kategorize etmektedir.

Tüm bu tanımlamalar ışığında mizacın çocuğun kalıtsal özelliklerinin çevresel faktörler ve içinde bulunduğu ilişkiler ile dinamik bir etkileşimi sonucunda ortaya çıkan duygulanım, öz-kontrol ve çevreye karşı yanıtta bireysel farklılıklar olduğu söylenebilir.

1.1.2. Mizaç Çalışmaları Tarihçesi

İlk mizaç çalışması New York Boylamsal Çalışması yüksek ve orta gelirli ailelerden toplam 136 çocuğun, bebeklik döneminden ergenlik dönemine kadar takip edilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada mizaç, genel uyum, ebeveyn pratiği, genç yetişkin uyumu, klinik tanı ve özel yaşam olayları ölçülmüştür (Thomas ve Chess, 1986; Thomas ve Chess, 1977). Thomas ve arkadaşları bu çalışma sonunda duyuşal eşik, aktivite seviyesi, tepki, ritmik olma, uyum sağlayabilirlik, duygu durumu, yaklaşma-uzak durma, sebat etme ve çelinebilirlik olmak üzere 9 adet mizaç özelliği ortaya koymuşlardır: *aktivite seviyesi- pasif olma*; çocuğun motor aktivitesinin miktarı ve günlük aktif ve pasif geçirdiği zamanların miktarını, *ritmik olma-düzensizlik*; uyanık ve uykuda olma, açlık, iştah gibi süreçlerde tahmin edilebilirliği ve düzensizliği, *yakınlaşma-uzak durma*; yeni şeylere karşı tepkiyi, *yüksek-düşük eşik* duyuşal eşik, çevredeki nesnelere karşı tepki ve sosyal duyarlılığı, *uyum sağlama-uyumsuzluk*; yeni ve değişen durumlara karşı uyum sağlayabilme, *olumlu-olumsuz duygu durumu*; haz, acı, eğlence, ağlama, sıcakkanlılık, soğuk olmayı, *teпки* olumlu ya da olumsuz tepkinin yoğunluğu, giyinme, açlık, yeni yemek, yemek yeme, bez bağlanma gibi uyarılara karşı yanıtı, *çelinebilirlik- odaklanabilme* yeni çevresel uyarılara karşı rahatlık ve uyarının çocuğu var olan aktiviteden çelebilmesi, *sebat* süreklilik ve dikkat aralığını içermektedir (Chess v.d., 1959).

Araştırmacılar bu mizaç özelliklerinin kolay mizaç, zor mizaç, yavaş ısınma olmak üzere 3 farklı kombinasyonunu ortaya koymuşlardır. Çalışmaya göre çocukların % 40'ı kolay mizaçlıdır. Bu gruba giren çocuklar pozitif duygulanım, çabuk uyum

sağlayabilme, yumuşak tepki, beslenme ve uyku düzeninin hızlı bir şekilde düzene girmesi ve sosyal olma ile karakterize edilebilir. Çocukların %10'u ise zor mizaçlıdır. Bu gruptaki çocuklar yavaş uyum sağlama, aşırı tepki olumsuz duygulanım, beslenme ve uyku düzeninde bozukluk, sık sık ağlama ve öfke patlamaları ile karakterize edilebilir. %15'lik dilimde bulunan çocuklar ise yavaş ısınan çocuklardır. Bu çocuklar yavaş ısınır, yeni bir ortama uyumu yavaştır ve çevrelerince utangaç olarak adlandırılabilirler. %35'lik dilimdeki çocuklar ise herhangi bir kümeye dahil edilemeyen çocuklardır (Thomas v.d., 1968; Sarı v.d., 2012'de atıfta bulunduğu gibi).

Thomas ve arkadaşlarına göre mizaç ilişkiler etrafında şekillenir; çocuk çevreye yanıt verir, çevre de çocuğa yanıt verir. (Thomas v.d., 1963; Sarı v.d., 2012 atıfta bulunduğu gibi). Thomas ve Chess (1986) bireyin davranış gelişiminin organizma- çevre etkileşiminin sürekli evrilen bir süreci olduğunu belirtmişlerdir. Bu süreç hem devamlılığı hem de değişimi içerir, belli bir yaştaki değişim bir başka yaşta sürekliliğe dönüşebilir, ya da bunun tam tersi gerçekleşebilir.

1.1.3. Mizaç ile İlgili Yaklaşımlar

Mizaç ve çevrenin birbirini nasıl etkilediğini açıklayan pek çok model ve bu modeller ışığında yapılmış çalışmalar yazında yer almaktadır. Bu modeller çocuğun mizacının anneyi/çevreyi hangi yollarla etkilediğini ve çevrenin/annenin çocuğun mizacını hangi yollarla etkilediğini farklı şekillerde açıklamaktadır.

1.1.3.1. Uyum İyiliği (*Goodnes of Fit*)

Bu modele göre normal ya da anormal gelişim yalnızca mizaca değil, çevrenin mizaç ve bireyin diğer karakteristik özelliklerinin çevre ile etkileşimine de bağlıdır. Uyum iyiliği kişinin mizacı ve diğer karakteristik özellikleri çevrenin gereklilikleri, beklentileri ve fırsatları ile başa çıkmakta yeterli olduğunda gerçekleşir. Eğer kişi çevrenin gereksinimleri ile başarılı bir şekilde başa çıkamazsa kötü uyum (*poorness of fit*) gerçekleşir (Chess ve Thomas, 1991).

İlk mizaç çalışmasını yürütmüş olan Thomas ve Chess'e göre (1991) mizaç ve bireyin diğer karakteristik özellikleri çevre ile dinamik bir biçimde etkileşime geçerek

gelişim sürecinde rol oynar. Bireyin sağlıklı ya da sağlıklı gelişimi onun mizacı ile çevre, çevrenin beklentileri ve gereklilikleri arasında uyum ya da uyumsuzluk olup olmamasına bağlıdır. Ebeveyn çocuğun kolay mizacını, sebatlı oluşunu ya da hareketli oluşunu onayladığında ve bu karakteristik özelliklerini pekiştirdiğinde uyum iyiliğinden ve mizacın sürekliliğinden bahsedilebilir. Çocuğunun öfke patlamalarına negatif bir şekilde yanıt veren bir ebeveyn ise çocuğunun bu öfke patlamalarını pekiştirir ve bu durumda uyum zayıflığından bahsedebiliriz (Thomas ve Chess, 1986).

1.1.3.2. *Organism Specificity* Modeli

Bu modelin savunucusu olan Wachs ve Gruen (1982) erken deneyimlerin bireylerin gelişimini farklı şekillerde etkilediğini çünkü bireysel farklılıkların çevrenin etkisi ve erken deneyimler arasında aracı rolü olduğunu belirtmişlerdir (Gandour, 1989'da atıfta bulunulduğu gibi). Bu teoriye göre çevrenin organizmaya olan etkisi organizmanın karakteristiğine bağlıdır. Bebekler farklı mizaç karakterleri ile benzer çevrelere farklı tepkiler vereceklerdir (Wachs ve Gandour, 1983; aktaran Crockenberg v.d., 1986).

1.1.3.3. *Vulnerability* Modeli

Bu modele göre bireydeki bazı karakteristik özellikler onları tehlikeye ve risklere (zor yaşam koşulları ya da olumsuz ebeveynliğe maruziyet gibi) karşı çok daha fazla kırılgan yapmaktadır. Kırılganlığa zemin hazırlayan bu etken zor mizaç olabilir. Yani bazı mizaç özellikleri bireyleri ruhsal bozukluk geliştirebilecek bir duruma sokabilir (Laceulle v.d., 2014). Örneğin vicdanlı olma özelliği düşük olan bir birey kendisine daha az hakim olması sebebiyle davranım (*conduct*) bozukluğu açısından büyük risk taşımaktadır (Tackett, 2006). Bu model temelde kırılganlığın bir stressör tarafından aktive olduğunu ve bu yatkınlığı patolojiye çevirdiğini belirtmektedir (Monroe ve Simons, 1991; aktaran Slaght v.d., 2016). Bu modele göre zor mizaca sahip bir birey yaşamında karşılaştığı herhangi bir stresöre karşı kolay mizaçlı bir bireye kıyasla daha kırılgan olabilmektedir.

1.1.3.4. *Differential Susceptibility* Modeli

Differential Susceptibility modeline göre çevresel yatkınlık hem olumlu (gelişimi destekleyen) hem de olumsuz (risk yaratan) çevreye karşıdır (Ellis v.d., 2011). Belirli karakteristik özellikleri olan çocuklar hem katı ve düşük kaliteli ebeveynliğe karşı hem de destekleyici ve kaliteli ebeveynliğe karşı diğer çocuklara kıyasla daha duyarlıdırlar. Yani, düşük kalitede ebeveynlikten daha fazla zarar görürken destekleyici ebeveynlikten de istisnai şekilde fayda görürler (Slaght v.d., 2016). Bu model yatkınlığın yalnızca olumsuz yönünü vurgulayan modellerin aksine çevresel deneyimlerin hem pozitif hem de negatif yönüne vurgu yapmaktadır (Pluess ve Belsky, 2013).

1.1.3.5. *Biological Sensitivity* Modeli

Boyce ve Ellis tarafından geliştirilen bu modele göre duyarlılıktaki farklılık çocuklukta maruz kalınan stres ve desteğin miktarına bağlıdır (Boyce ve Ellis, 2005). Yüksek reaktiviteye sahip bireyler hem stresli durumlara hem de destekleyici durumlara karşı daha duyarlıdırlar (Ellis v.d., 2011; Slaght v.d., 2016'da atıfta bulunulduğu gibi). Ortama karşı biyolojik duyarlılık yüksek stresli ve tehlikeli durumlara karşı tetikte olmayı arttırırken, yüksek koruyucu durumlarda ise sosyal kaynaklara ve çevresel desteğe karşı duyarlılığı arttırmaktadır ve her iki durumda da uyumlu tepki ortaya çıkmaktadır (Boyce ve Ellis, 2005). Biyolojik duyarlılık modelinin savunucuları Boyce ve Ellis (2005) biyolojik duyarlılığın bireyi çevresel tehdit ve tehlikelere karşı hazırladığını ifade etmektedirler. Bireyin çocuklukta kısa süreli stresli bir çevreye maruz kalması çevreye karşı biyolojik duyarlılığı regüle ederken, bireyin çevresel tehlikeleri belirlemesi ve karşı koymasına yardımcı olur. Çocuklukta aşırı şekilde destekleyici çevreye maruz kalmak bu çevrenin sosyal ve gelişimsel faydalarına karşı duyarlılığı artırır (Boyce ve Ellis, 2005). *Differential Susceptibility* modeli pek çok koşulda adapte olmaktan bahsederken, biyolojik duyarlılık modeli aşırı uçları yani fazlasıyla iyi ve fazlasıyla kötü olan uç koşulları ele almaktadır.

1.1.3.6. *Vantage Sensitivity* Modeli

Bu model bazı bireylerin zengin ve pozitif çevreden çok fazla fayda sağladığını bazılarının ise avantaja karşı direnç gösterdiğini, zengin çevreden çok az ya da hiç fayda sağlamadığını savunmaktadır (Slaght v.d., 2016). Bu modelin teorisyeni olan Manuc'a göre (2011) bazı bireyler içinde buldukları çevrenin avantajlarına karşı daha açık ve duyarlıdırlar. Bu avantajlar güvenli bağlanma, akademik başarı, destekleyici arkadaş çevresi ya da etkili bir psikoterapi süreci olabilir (Pluess ve Belsky, 2013'te atıfta bulunulduğu gibi).

1.1.4. **Zor Mizaç/ Olumsuz Duygulanım**

Zor mizaç çocuklukta davranışları gelecekteki problemlili davranış ile ilişkilendirilmesi ve ayrıca anne-çocuk ilişkisinde oynadığı rol sebebiyle gelişim psikologları ve klinisyenlerin ilgi ile çalıştığı bir konudur (Daniels v.d., 1984).

Thomas v.d. (1963) yürüttükleri boylamsal çalışmadaki görüşmelerde bazı ebeveynlerin günlük rutinler esnasında çocuklarıyla baş etmenin güç olduğunu ve diğer çocuklardan farklı olduklarını sıklıkla ifade ettiklerini gözlemlemişlerdir. Banyo yapmak, yeni bir yemek yemek, yeni insanlar ile tanışmak ve yeni bir ortama girmek bu çocuklar için ağlama nöbetinin başlamasına sebep olabilir. Ebeveynlerin tarifine göre bu çocukların yemek ve uyku vakitleri düzensiz, yaşamlarında pozitif değişiklikler ise yavaştır. Ebeveynlerin anlattığı bu çocuklar düzensizdir, yeni pek çok durumdan kaçınırlar, yavaş alışan ve yoğun olumsuz ruh hali içindedirler (Thomas ve Chess 1986'da atıfta bulunulduğu gibi). Thomas ve arkadaşları bu çocukları zor mizaçlı çocuklar olarak isimlendirmişlerdir. Öte yandan farklı teorisyenlerin zor mizaç/ olumsuz duygulanım tanımlarında farklılıklar ve benzerlikler mevcuttur.

Kagan (1982) Thomas ve arkadaşlarının zor çocuk ve kolay çocuk kavramlarının çok genel olduğu savunmakta, bununla birlikte ortaya koyduğu ketlenme kavramının aşırı ketlenme ve yeni duruma karşı korku bileşenleri ile Thomas ve arkadaşlarının (1963) zor mizaç kavramı ile örtüşme gösterdiğini belirtmektedir. Bates (1980) Thomas ve arkadaşlarının zor mizaç tanımında genel bir kabule dikkat çekmiş ve bu kavramı çalışmalarına dahil etmiştir. Rothbart geliştirdiği çocuk davranış

ölçeğinde olumsuz duygulanım/negatif mizaç rahatsızlığı, korkuyu, kızgınlık/düş kırıklığını, mutsuzluğu ve yatıştırılabilirliği içerir (Sarı v.d., 2012). Bu kavramlar altında kayıp, fiziksel durum ve hayal kırıklığı karşısında düşük mod, irkilme, yeniliğe karşı tepki gösterme, yüksek stres ya da heyecandan sonra toparlama, sakinleştirilebilirlik, devam eden bir şeyin bölünmesi ve duyusal uyarana karşı olumsuz duygulanım ölçülmektedir (Rothbart ve Putnam, 2006). Rothbart ve Bates (2006) çocuğun korku, üzüntü ve öfke gibi duygularının sık ve yoğun ifadesini olumsuz duygulanım olarak tanımlamıştır. Mizaç teorisyenlerinin olumsuz duygulanım, zor mizaç, olumsuz mizaç gibi isimlendirmeleri ve tanımlarındaki farklılıkların yanı sıra bazı örtüşmeler de görülmektedir.

Thomas ve Chess (1986) zor mizacın çocuklar için gelecek yaşamlarında da devam edebilecek işlevsellikte bozulmaya yol açabileceğini ifade etmişlerdir. Bu sebeple zor mizacın teşhis edilmesi önleme ve müdahale çalışmaları için büyük önem taşımaktadır (Thomas ve Chess, 1986).

1.1.5. Mizaçta Kültürlerarası Farklılıklar

Kohnstamm'a göre (1989) çocuk yetiştirmede farklı kültürel değerler ve örüntüler görece sabittir ve ebeveynler genellikle çocuklarının mizaç özelliklerinin kendi değerleri ve ait oldukları kültürel grup ile uyumlu olmasına önem verirler (Garstein v.d., 2006'da atıfta bulunduğu gibi). Bu sebeple farklı kültürlerde çocuk yetiştirme pratikleri farklıdır ve bu farklılık kültürel olarak tercih edilen mizacı oluşturur (Garstein v.d., 2006). Kültür kişilik özelliklerinin dışavurumunu değiştirerek uyumlu ve uyumsuz işlevselliğe yol açar. Kültür ve mizaç etkileşime geçerek girişkenlik ve utangaçlık gibi farklı gelişimsel örüntülere ve belli karakteristik özelliklere yatkınlığa yol açar (Chen v.d., 2006).

Farklı kültürler farklı mizaç özelliklerinin dışavurumu ile sonuçlanabilir. Garstein v.d. (2006) yürüttükleri çalışmada bireyci ve toplulukçu kültürlerin karşılaştırmasını yapmış, Çinli ebeveynlerin Amerikalı ve İspanyol ebeveynlere göre çocuklarını daha aktif, engellenmeye karşı strese daha yatkın, uyum sağlamada daha istikrarlı ve daha sakinleştirilebilir olarak değerlendirdiklerini saptamıştır. Kültür ebeveynin çocuk yetiştirme pratiklerini ve çocuktan beklentilerini etkilemektedir.

Porter v.d. (2005) çocuklarda negatif mizaç ve yüksek düzeyde aktivitenin Çin gibi mütevazi ve içe dönük bir kültürde otoriter ebeveynliğe yol açtığını belirtmişlerdir. Çin gibi toplulukçu kültürde öz-kontrol değer görmekteyken bireyci batı kültüründe sosyal girişkenlik değer görmektedir (Chen v.d., 2006).

1.2. ANNE-ÇOCUK İLİŞKİSİ

Anne- çocuk ilişkisini ele alan pek çok perspektif mevcuttur. Bu tez anne- çocuk ilişkisini bağlanma perspektifinden ele almakta ve bağlanma temelli ölçek kullanmaktadır.

1.2.1. Anne-Çocuk İlişisine Yaklaşımlar

1.2.1.1. Psikanalitik Teori

Psikanalitik teori geçmişten bugüne pek çok değişime uğramıştır. Fikirlerinde Sigmund Freud'dan etkilenen ve onun görüşlerini devam ettiren analistlerin yanında (Anna Freud gibi) psikanalist teoriye yeni kavramlar ekleyen (Klein'in nesne ilişkileri teorisi gibi) analistler de mevcuttur.

Psikanalizin kurucusu Freud çocuk gelişimini oral, anal, fallik, latent ve genital olmak üzere 5 psikoseksüel gelişim basamağı üzerinden değerlendirmektedir (Larose ve West, 2014). Bu gelişim basamakları arasında problem olmaksızın geçiş mümkün iken bu basamaklarda yaşanan problem çocuğun bu dönemde takılıp kalması - fixasyon- ile sonuçlanmaktadır. Oral dönemde (0-1 yaş) erojen bölge ağızdır, bu dönemde takılıp kalma gelecekte kendini yeme, içme ve sigara içme davranışlarında ortaya çıkarır. Anal dönemde (1-3 yaş) çocuğun ilgisi cinsel organına yönelir. Fallik dönemde (3-5 yaş) çocuğun ilgisi penisindedir. Freud bu dönem için Oidipus ve Elektra kompleksi kavramlarını ortaya koymaktadır. Oidipus kompleksi erkek çocuğunun annesine, elektra kompleksi ise kız çocuğunun babasına karşı cinsel arzusunu ifade eder. Kız çocuğu annesinin yerine erkek çocuğu ise babasının yerine geçmeye çalışır. Erkek çocuğu kastrasyon kaygısı, penisinin babası tarafından kesileceği korkusu ile, kız çocuğu annesinin yerine geçemeyeceği hayal kırıklığı ile bu kompleksi çözümlenmektedir (Freud, 1924). Latent dönemde (6-12 yaş) çocuk cinsel duygularını bastırır ya da bu duyguları spor gibi aktiviteler ile yer değiştirir. Son

basamak olan genital dönem ergenlik çağıdır ve bireyin cinselliği bu dönemde gelişir. (LaRose ve West, 2014)

Anna Freud Sigmund Freud'un ortaya koyduğu 5 basamağın gelişiminde çocuğun, annesinin bakımına bağlı olduğunu belirtmiştir. Bu basamaklarda başarılı ilerleyiş libido gelişimine katkı sağlar. Anne Freud'a göre (1963) annenin çocuğunun bedenine narsistik bir şekilde sahip oluşu çocuğun anne ile bir bütün olma arzusuyla eşleşir. Fiziksel limitler bu isteğin imkansızlığını gösterirken, dış ve iç dünyanın objektif gerçekliğe bağlı olmadığı, öznel haz duyma ve haz almamaya dayandığını göstermeye yardım eder. Çocuk anne memesini, yüzünü, saçlarını ve ellerini kendi parçası olarak değerlendirir (Freud, 1963). Anna Freud'a göre, çocuğun iyi oluşu anne ve babanın ona verdiği bakıma, ilgiye, sevgiye, değere ve çocuğa sundukları yaşama bağlıdır (Freud, 2003).

Psikanalitik kuramcılardan olan Margaret Mahler'e göre, 0-6 ay arasında çocukların önce "normal otistik dönem" ardından "normal ortak yaşamsal" dönemden geçer. Normal otistik dönem bebeğin kendine yeterli olduğu dönem iken normal ortak yaşamsal dönemde çocuk ihtiyaçları ile bağlantılı olarak annenin farkına varır. Normal otistik ve normal ortak yaşamsal dönem sonunda ayrılma-birleşme dönemi başlar ve bu dönem 3 yaşa kadar sürer. Bu dönemde baba, anne ve çocuk arasındaki simbiyotik (ortakyaşar) ilişkinin sonlanmasında rol alır. Baba sayesinde çocuk anne dışında birinin varlığının farkına varır. Ayrılma birleşme döneminde nesne sürekliliği gelişimi, tuvalet eğitimi ve cinsiyet farklılıklarının farkına varma gibi gelişimsel süreçlerin sağlıklı şekilde tamamlanması ile ayrılma birleşme dönemi son bulur. Öte yandan bu süreçler sağlıklı bir şekilde gerçekleşmezse çocuk bağımlılık baş gösterir (Öngider, 2013).

Melanie Klein psikanalitik kurama farklı bir bakış açısı kazandırmıştır, fikirlerindeki farklılıklar sebebiyle Anna Freud ile tartışmaları söz konusudur. Klein'e göre annenin çocuğu ile olan ilişkisi çocukluk süperegosunu oluşturur ve bu durum Oidipus kompleksi ile aynı vakte denk gelmektedir. Bu sebeple Klein Freud'un anne-çocuk ilişkisine Oidipus kompleksi üzerinden bakışını eleştirmiş ve anne-çocuk ilişkisini süperego üzerinde değerlendirmiştir (Donaldson, 1996). Klein'e göre

çocuğun yaşamının ilk yılı çocuğun ruhsal gelişimi için önemlidir. Klein'in ortaya koyduğu nesne ilişkileri kuramı ilişkinin haz ve dürtüler içinde var olduğunu savunur (Gençtan, 1993; Öngider, 2013'te atıfta bulunduğu gibi). Nesnelere sadece bir obje değil aynı zamanda ilişkiler de olabilir. Örneğin çocuk anneyi içselleştirir ve bu içselleştirme annenin gerçekte nasıl olduğu ile ilgili değil çocuğun anneyi nasıl algıladığı ile ilgilidir (Donaldson, 1996).

Klein'in nesne ilişkileri kuramını benimseyen Winnicott'a göre anne çocuğu çevreleyen ilk ortam olarak çocuğun ihtiyaçlarına uygun olarak adapte olur (Phillips, 2007). Anne- çocuk ilişkisine kendilik ve kendilik duygusu gelişimi bakış açıları ile bakan Winnicott kendilik algısının deneyimler ile birlikte geliştiğini ve bütünleştiğini ifade etmiştir. Bu gelişim ve bütünleşme annenin çocuk ile ilişkisi ve ona sağladığı kucaklayıcı ortam ile mümkündür (Tüzün ve Sayar, 2006).

1.2.1.2. Etiyolojik Çalışmalar

Etiyoloji hayvan davranışına yaklaşımdır, 1930'larda Lorenz ve Tinbergen tarafından ortaya konmuştur (Hinde, 2005). Karşılaştırmalı anatomi, kuş davranışı ve insan psikolojisi alanlarında çalışan Lorenz doğuştan gelen şemaların kuşları bazı içgüdüsel davranış örüntülerini gerçekleştirmeye yönelttiğini ifade etmektedir (Vicedo, 2009). Lorenz (1935) kuş türlerinin pek çoğunda bağlanma davranışının çok hızlı geliştiğini ve bunun yalnızca bir objeye ya da birkaç objeye karşı gerçekleştiğini belirtmiş ve "damgalama davranışı" olarak adlandırdığı bu sürecin memeliler ya da bir başka hayvan türünde gerçekleşmediğini eklemiştir. Lorenz (1935) damgalamayı şu ifadelerle anlatmaktadır: yaşam döngüsünde kritik bir periyod boyunca gerçekleşir, geri döndürülemez, bireysel öğrenmenin ötesindedir ve bireyde cinsel partner seçimi gibi henüz gelişmemiş davranışlar örüntülerini etkiler (Bowlby, 1969'da atıfta bulunduğu gibi).

Harlow anne-çocuk ilişkisini hayvan deneyleri üzerinden incelemiştir. Ona göre anne-çocuk ilişkisi açlık susuzluk ve acı gibi birincil güdülerini yatıştırmakta rol almaktadır. Sevgi ve sıcaklık ise öğrenme yoluyla elde edilmektedir ve ikincil güdülerdir (Harlow, 1958). Harlow bu hipotezini test etmek için motor hareketlerinin kısıtlılığı nedeniyle yeni doğan bebeklerle araştırma yapmanın zorluğuna vurgu

yapmış ve araştırması için insan yerine “rhesus” maymun türünü kullanmıştır. Bu araştırmada yeni doğan maymun bebekleri annelerinden 6-12 saat boyunca ayırmıştır. Ayrılan maymunlar araştırmacılar tarafından beslenirken anneleri ile birlikte kalan maymunlar anneleri tarafından beslenmiştir. Kafeste kalan ve araştırmacılar tarafından beslenen maymunlar kafesin zeminini kaplayan beze bağlanmışlar ve bu bez temizlenmek için kaldırıldığında öfke nöbetlerine girmişlerdir. Bu sonuçlar üzerine Harlow çalışmasına yeni bir yön vermiştir. Telden oluşturduğu maymun annelerin bir kısmının vücudunu yumuşak tüylerle kaplarken bir kısmını demir halde bırakmış ve çalışmanın bir durumunda telden anneye çocuk maymunun beslenebileceği biberonu takarken diğer durumda yumuşak tüylü anneye biberon takmıştır. Yavru maymunların her iki koşulda da tüylerle kaplı maymun anneyi tel annelerden daha çok tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Harlow (1958) temas ve rahatlatılmanın beslenmekten daha temel duygusal bir ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Anne- çocuk ilişkisinin doğasını anlamak için yapılan bu çalışmalar bağlanma kuramının gelişmesine zemin hazırlamıştır.

1.2.1.3. Bağlanma Teorisi

Bağlanma kuramı psikanalitik ekolden beslenen Bowlby tarafından ortaya konmuştur. Bowlby (1969) tüm primatların annelerine ya da bir başka figürüne bağlanma iç güdüsü ile doğduklarını savunur. Bebekler bu içgüdülerini annelerine/bağlanma figürüne yakın kalma, bu yakınlığı sürdürme ve bu yakınlık ihlal edildiğinde yakınlığı tekrar elde etme çabası ile yani “bağlanma davranışı” ile ortaya koyarlar. Bowlby’ye göre (1969/1982) bu bağlanma davranışı ne yemek elde etme amacıyla ne de cinsel yakınlık amacıyla (Sroufe, 1986’da atıfta bulunulduğu gibi). Bağlanma çocuğun hayatta kalma şansını artırır fakat tek işlevi de bu değildir. Bağlanma sayesinde çocuk dünyayı keşfederken geri dönebileceği bir liman olduğunu bilir, fiziksel gereksinimleri karşılanır ve hayatın güvenilir olduğu duygusunu geliştirir (Tüzün ve Sayar, 2006). Bu işlevler içsel çalışma modelini oluşturmaktadır; bağlanma ile karşılanan güvenlik duygusu ihtiyacı çocuğun dünyaya bakışını şekillendirir (Tüzün ve Sayar, 2006). Bağlanma davranışı çocuk yaklaşık olarak 7 aylıkken, bir ya da birkaç kişiye karşı oluşabilmektedir. Çocuklar ihtiyaçlarına karşı duyarlı olan bakım verene de ihmalkar bakım verene de bağlanabilmektedir (Main, 1996).

Bowlby'nin öğrencisi Marry Ainsworth onun çalışmalarını ilerleterek bağlanma stillerini ortaya koymuştur. Ainsworth (1967) anne-çocuk çiftleri ile yaptığı ev ziyaretlerinde çocuklarda kaygılı, kaçınan ve güvenli olmak üzere 3 farklı bağlanma tipi keşfetmiştir. Çalışma boyunca annenin yokluğuna ve ayrılmaya karşı karmaşık tepkiler veren çocuklar dezorganize bağlanma kategorisine dahil edilmiştir. Ainsworth yaptığı bu çalışmada bebekleri 8 dakika boyunca annesinden ayırarak bir yabancı ile aynı odada bırakır. Anneden ayrılma ve anne ile birleşme esnasında çocukların verdikleri tepkiler onların bağlanma örüntülerini ortaya koymaktadır. Güvenli bağlanan çocuklar anneden ayrıldıklarında ağlar ve anne ile kavuştuklarında ise sakinleşir ve mutlu olurlar. Kaygılı bağlanan çocuklar anneleri ile ayrıldıklarında ağlar ve durumu protesto ederler ve anneleri ile kavuştuklarında anneye karşı kızgındırlar ve bu birleşmeyi reddederler. Kaçınan bağlanan çocuklar ayrılırken sakin ve umursamaz görünürken anneleri ile birleştiklerinde anneyi reddederler (Tüzün ve Sayar, 2006). Dezorganize çocukların anneleri ile ayrılma ve birleşme esnasında karmaşık tepkiler verdiği gözlemlenmiştir. Güvenli bağlanan çocukların annelerinin çocuklarının yaşamının ilk yıllarında onları hassas ve dikkatli bir şekilde kucakladıkları ve onların ihtiyaçlarına, sinyallerine karşı hassasiyet gösterdikleri gözlemlenmiştir. Kaygılı bağlanan çocukların annelerinin reddedi olmadıkları fakat çocuğu tutmada yeterince iyi olmadıkları, yüz yüze etkileşimde tutarlı olmadıkları ve öngörülemez oldukları belirlenmiştir. Kaçınan bağlanan çocukların annelerinin ise çocukları ile fiziksel temasta kaçınan ve bağlanma davranışını reddedici tutumlar gösterdikleri gözlemlenmiştir (Main,1996).

Pianta ebeveyn-çocuk ilişkisini bağlanma bakış açısı ile ele almaktadır. Driscoll ve Pianta'ya göre (2011) çocuk ile ebeveyni arasındaki ilişki diğer tüm kişilerarası ilişkiler için bir temel oluşturur. Ebeveyn ve çocuk arasındaki bakım verme davranışı bir sistem olarak kısmen ebeveynin çocuk bakımı ve çocuk ile ilgili ilişkilerinin içsel temsilinden oluşur. İlişki temsilleri çocuğun duygusal gelişimini, okul performansını ve sosyal gelişimini etkiler (Driscoll ve Pianta, 2011).

Bağlanma literatürü anne-çocuk ilişkisinde temel bakım veren olarak annenin ne kadar büyük rol oynadığını göstermektedir. Bugün anne-çocuk ilişkisi, ebeveynlik, romantik ilişkiler ve terapi ekollerinde bağlanma literatüründen yararlanılmaktadır.

1.2.1.3.1. Yabancı Durum Deneyi

Yabancı durum paradigması bağlanmayı ölçmek için kullanılan bir yöntemdir. Yabancı durum deneyi çocuğun annesini güvenli bir zemin olarak kullanarak yabancı çevreyi keşfetmesini ve yabancı varlığının korkusuyla onu yok saymaya çalışmasını gözlemlemeyi amaçlamıştır (Ainsworth v.d., 1981). Ayrıca yabancı bireyin varlığı ve anneden ayrılma ve birleşme zamanlarında bağlanma davranışının keşfetme davranışına ne kadar galip geldiğini gözlemek amaçlanmıştır. Yabancı Durum deneyi 8 bölümden oluşmaktadır. Yabancı yaklaşımı aşamalıdır böylelikle çocuğun herhangi bir şekilde korkması alarm davranışına değil yabancılamasına yorulabilir.

İlk bölümde anne gözlemci eşliğinde bebeği odaya götürür ve gözlemci odadan ayrılır. İkinci bölümde anne çocuğu belirlenen yere koyar sandalyeye oturur çocuk annenin dikkatini aradığında ona katılır (3 dakikalık süre boyunca). Üçüncü bölümde bir yabancı odaya girer, 1 dakika boyunca sessizce oturur, 1 dakika boyunca anne ile sohbet eder ve yavaş yavaş çocuğa yaklaşık ona oyuncak gösterir. Anne 3. dakikada odadan ayrılır. Dördüncü bölümde eğer çocuk mutlu bir şekilde oynamaya devam ederse yabancı müdahale etmez. Çocuk hareketsiz kalırsa yabancı onun dikkatini oyuncaklar çekmeye çalışır. Eğer çocuk huzursuz ise yabancı onu rahatlatmaya çalışır, rahatlatamazsa bu bölüm kısa kesilir. 5. bölümde anne içeri girer ve kapıda bekler çocuğa kendisine yönelebilmesi için fırsat verir ve yabancı odayı terk eder. Ardından anne odadan tekrar ayrılır. Altıncı bölümde bebek 3 dakika boyunca odada tek kalır. Yedinci bölümde yabancı içeri girer ve 4. bölümde yaptıklarını tekrar eder. Son bölümde anne odaya girer ve yabancı odadan ayrılır, anne ve çocuk birleşme boyunca davranışları gözlemlenir (Ainsworth v.d., 1981) ve çocuğun bakım verenden ayrılmaya ve bakım veren ile birleşmeye verdiği tepki değerlendirilmektedir (Foran v.d., 2020).

Yabancı durum deneyi sonunda güvenli, güvensiz (kaygılı ve kaçınan) ve dezorganize bağlanma tipi ortaya çıkmıştır. Güvenli bağlanan çocukların yabancı durum deneyi boyunca keşfetmekten mutlu oldukları, annelerinin yokluğunda bir miktar kaygılandıkları, annelerinin gelişi ile sakinleştikleri ve annenin rahatlatma çabalarını kabul ettikleri gözlemlenmiştir. Kaygılı bağlanan çocukların çok az

keşfetme davranışında buldukları, annelerinden ayrılmakta zorlandıkları, annelerinin yokluğunda kaygı yaşadıkları (Dalgar v.d., 2022) ve anne döndüğünde annenin ilişki kurma teşebbüslerine karşı öfkeli oldukları bunu vurarak gösterdikleri belirlenmiştir (Ainsworth v.d., 1981). Kaçınan bağlanan çocukların annelerinden ayrıldıklarında tepkisiz kaldıkları (Dalgar v.d., 2022) ve anneleri döndüğünde ilişki kurma girişimlerine karşı kaçındıkları gözlemlenmiştir (Ainsworth v.d., 1981). Anne-çocuk bağlanma örüntüsünü anne duyarlılığı ve anne çocuğun ilişkisi belirlemektedir.

Yabancı durum deneyi küçük yaşlarda çocuk anne bağlanmasını ölçmek için bağlanma literatürüne önemli katkı sağlamıştır.

1.2.1.4. Sabit Yüz Deneyi

Tronick v.d. (1978) anne-çocuk etkileşiminin çocuğun aktif rol alarak kendi iletişim şeklini annesinden aldığı geri dönütler ile değiştiren, hedef odaklı, karşılıklı bir sistem olduğunu ifade etmiştir. Bu sistemin annenin karşılık vermemesi ile ihlal edildiğinde çocuk ne kadar rahatsız olduğunu ifade eden şekilde yanıt vereceğini düşünen Tronick v.d. (1978) bunu test etmek için bir çalışma yürütmüşlerdir. Anne ve çocuklar ile yaptıkları çalışmada annelerden çocukları ile kısa süre etkileşim sonrasında 3 dakika boyunca sabit yüz ile durmaları ve çocuğun iletişim girişimine karşı yanıt vermemeleri; yani duyarsız kalmaları istenmiştir. Süreç video kaydına alınmış, çocukların göz hareketleri, baş ve vücut pozisyonları, yüz ifadeleri; ayrıca annelerin ses tonu, baş ve vücut pozisyonu, yüz ifadesi ve çocukları ile başa çıkma biçimleri kodlanmıştır. Çalışmada anne-çocuk karşılıklı iletişiminin 3 dakikalık süre boyunca ihlalinin bile çocukları çok rahatsız ettiği gözlemlenmiştir. Ayrıca çocuğun annenin ilgisini kendisine çekebilmek için büyük çaba gösterdiği görülmüştür. İletişim regüle etme özelliğine sahiptir; etkileşimde bulunan kişi kabul eder, reddeder ya da iletişimi modifiye eder (Tronick v.d., 1978).

Sabit yüz deneyi çocuğun sosyal etkileşime katılma ve sosyal beklentileri ihlal edildiğinde hassasiyet gösterme becerisine işaret eder (Tronick v.d., 1988).

1.3. ANNE ÖZ-YETERLİĞİ

1.3.1. Öz-Yeterlik

Öz-yeterlik kavramı 1977'de Bandura tarafından ortaya konulmuştur. Bu terim kişinin belirli bir davranışı başarılı bir şekilde yerine getirmeye dair inancı olarak tanımlanır (Coleman ve Karraker, 1998). Bandura'ya göre (1977) öz-yeterlik bireyin seçeceği aktivite ve ortamda etkili olmakla birlikte, başarıya ulaşma beklentisi aracılığıyla başa çıkma çabalarını etkileyebilir. Yeterlik beklentisi kişinin ne kadar çaba ortaya koyacağını ve zor durumlar karşısında ne kadar süre mücadele edeceğini belirler. Kendilerini zorlayan deneyimler karşısında uzun süre sebat eden bireyler onarıcı bir deneyim elde eder ve bu deneyim öz-yeterlik inancını artırır. Bununla birlikte mücadele etmeyi erken bırakan bireyler ise kendilerine dair zayıf inanca sahip olurlar (Bandura, 1977).

Bandura (1977) kişisel yeterlik beklentisinin 4 kaynağa bağlı olduğunu ifade etmiştir bunlar: başarı ile sonuçlanmış deneyim, vekaleten deneyim, sözel ikna ve fizyolojik durumdur. Başarı ile sonuçlanmış deneyim bireyin kendi başarılı deneyimlerinin öz-yeterliğe olan inancına katkıda bulunmaktadır. Başarı yeterlik beklentisini attırırken, başarısızlık bu beklentiyi azaltır. Bolca gerçekleşen başarı sonrasında güçlü bir yeterlik beklentisi gelişir ve bu beklenti zaman zaman gerçekleşen başarısızlıklar sebebiyle azalmaz. Vekaleten deneyim bir başkasının zorlayıcı bir eylemi yerine getirirken olumsuz sonuca maruz kalmaksızın izleyerek gerçekleşir. Bu deneyim bir başkasının deneyiminden elde edilen çıkarıma bağlı olması sebebiyle bireyin kendi başarılı deneyimi kadar güçlü değildir. Sözel ikna bir başkasının bireyin başarılı bir şekilde başa çıkabileceğine dair telkini ile gerçekleşir. Sözel ikna bireye bir deneyim sunmadığı için zayıf bir kaynaktır. Yüksek uyarılma genellikle performansı düşürdüğü için birey sıkıntılı bir durum içinde bulunmadığında başarı beklentisi artar (Bandura, 1977).

1.3.2. Ebeveyn Öz-Yeterliği

Ebeveynlik pek çok ebeveyn tarafından tatmin edici, öğretici ve keyifli bir süreç olarak görülse de aynı zamanda anne-baba üzerine duygusal ve fiziksel gereklilikler yüklemektedir. Ebeveynlerin büyük bir kısmı ebeveyn olmakla gelen

sorumlulukların üstesinden gelebilirken bir kısmı bu deneyim boyunca gerekli ebeveynlik becerilerini, sorumluluğu ve bakım vermeyi yapmakta zorlanmaktadır (Coleman ve Karraker, 1998). Ebeveyn öz- yeterliği anne ya da babanın ebeveynliğin gerektirdiği bu görevleri nasıl gerçekleştirdiğine olan inancıdır (Zorbaz, 2018). Coleman ve Karraker'e göre (1998) Ebeveynin öz yeterli hissedebilmesi için 3 şart vardır: bebek bakımı için gerekli ve yeterli bilgiye sahip olabilmek, bu görevleri yürütebilecek beceriye sahip olduğuna inanmak ve çocuklarının buna uygun olarak karşılık vereceğine ve sosyal çevrenin kişinin çabalarına karşı destekleyici olacağına inanmak.

Bandura (1989) öz-yeterliğin genel ve sabit bir kavram olmadığını, dinamik ve değişime açık olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden spesifik bir alana ait öz-yeterliği ölçmek için kullanılan ölçeklerin spesifik davranışları ölçmesi gerekir. Örneğin, ebeveynliğin zorlukları ile baş edip edemediğini sormak yerine, belirli bir göreve odaklanarak çocuğu hastalandığında ebeveynin bununla baş edip edemediği sorulmalıdır (Coleman ve Karraker, 1998'de atıfta bulunulduğu gibi).

Ebeveyn öz-yeterliği ölçümü için kullanılan ölçeklerden bazıları alana özgü iken bazıları ise alana geneldir. Alana genel ölçekler ebeveynin öz-yeterlik inancını genel bağlamda ölçerken alana özel ölçekler ebeveynliğe dair belirli alanlarda (örneğin, bakım, sağlık, başarı) öz-yeterliği ölçmektedirler. Teti ve Gelfand'ın (1991) ebeveyn öz-yeterliğini ölçmek için geliştirdikleri ölçek 10 maddeden oluşmakta ve annenin çocuk bakımını içeren belirli görevlerdeki öz yeterlilik hissini ölçmektedir. Dumka v.d.'nin (1996) geliştirdikleri ölçek ebeveynin kendine güveninin genel seviyesini ölçmekte, kendine güven, çocuğun karşı gelmesine karşı çaresizlik, ebeveyn çocuk anlaşmazlığında çözümlenme ve ebeveynlikte sebat konularını içermektedir. Coleman ve Karraker (2000) 36 maddeden oluşan alana özgü öz-yeterlik ölçeği oluşturmuşlardır. Bu ölçek ilkökul çocuklarının ebeveynlerinin öz-yeterliğini ölçmek için kullanılabilir. Ölçeğin 5 alt boyutu vardır: başarı, duygusal doyurma, sağlık, disiplin, eğlenme ve sosyal vakit geçirme. Abidin (1986) 13 maddeden oluşan ölçeğinde alana genel öz-yeterliği ölçmüştür, zorlukların üstesinden gelme, günlük gereksinimlerle başa çıkma ve çocuğun davranışı üzerinde kontrol kurma kavramlarını içermektedir. (Coleman ve Karraker, 2000'de atıfta bulunulduğu gibi).

Anne öz-yeterliğini yordayan ve etkileyen değişkenler arasında anne yaşı ve çocuk sayısı (Froman ve Owen, 1990), anne depresyonu (Teti ve Gelfand, 1991) ve sosyal destek (Gao v.d., 2013) vardır. Ayrıca Gross v.d. (1994) çocuğunu zor olarak gören annelerin daha düşük ebeveyn öz-yeterliğine sahip olduğunu saptamışlardır (Leerkes ve Crockenberg, 2002’de atıfta bulunulduğu gibi).

1.4. MİZAÇ VE ANNE-ÇOCUK İLİŞKİSİ

Anne- çocuk ilişkisini etkileyen değişkenler arasında çocuğa ve anneye ait faktörler mevcuttur. Literatürde anne davranışlarının ve anneye ait özelliklerin anne-çocuk ilişkisine etkileri konuşulurken, çocuğun ve çevrenin bu ilişkideki rolü ihmal edilmiştir. Anne- çocuk ilişkisinde rol oynayan değişkenler (anne, çocuk, anne ve çocuğun etkileşimi, çevre gibi) farklı modeller ile açıklanmaktadır.

1.4.1. Farklı Gelişim Modellerine Göre Mizaç ve Anne-Çocuk İlişkisi

1.4.1.1. Ana Etki Modeli

Ana etki modeline göre çevre ya da bireye ait özellikler tek başına onun gelişimsel çıktısını oluşturur. Örneğin, şizofreni genetik aktarıma ya da zihinsel gerilik çocuk yetiştirirken kısıtlı çevresel şartlara atfedilebilir (Sameroff, 1975). Bu modelde ilişki tek yönlüdür ve annenin çocuğa etkisi söz konusudur.

Ana etki modelinde nedensellik sonucuna ulaşabilecek çalışmalar mevcut değildir. Bunun yanında bu model çevresel faktörleri hesaba katmamıştır. Örneğin doğum komplikasyonu ile dünyaya gelen her çocuk zihinsel engele sahip olmayabilir. Doğum komplikasyonu ile doğan, orta sınıfta yetişen, eğitilmiş ve duygusal olarak istikrarlı ebeveynlere sahip çocukların gelecekteki travmalarına dair herhangi bir işaret göstermezken, bunun aksine doğum komplikasyonu ile doğup, düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ve eğitim seviyesi düşük ailede yetişen çocuklar gelecekte pek çok davranış problemleri göstermişlerdir. (Sameroff, 1975).

1.4.1.2. Bidirectional Model

Tronick ve Beeghly (2011) anne-çocuk ilişkisinin çocuğun dünyadaki bireylerle, şeylerle, kendileriyle ilişki kurmasına ve nihayetinde anlam yaratmasına imkan sağlayan iki yönlü ve karşılıklı düzenlenen bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Bu

karşılıklı düzenlenmiş sistem duygu ve davranışlara karşı anbean gelişen tepkiler ve yanıtlarla çalışır; durağan değildir birlikte şekil alan iki yönlü bir ilişkidir (Mastergeorge v.d., 2014'te atıfta bulunulduğu gibi). Bu model tek yönlü anne-çocuk ilişkisi yerine çocuk ve anneye ait özellikler, duygusal yakınlık ve davranışların karşılıklı etkileşiminden bahsetmektedir (Mastergeorge v.d., 2014).

1.4.1.3. *Interactional Model*

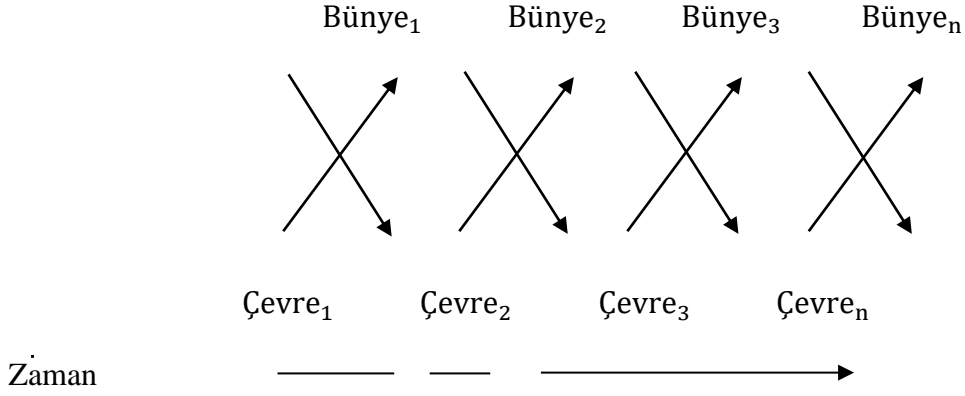
Çocuk ile çevresi arasında sürekli devam eden etkileşim vardır. Bu etkileşim bireyi değiştirir, eşsiz kişilikte bir bireyin gelişmesine olanak sağlar. Diğer yandan birey çevreyi değiştirir. Bijou'ya (1977) göre bu iki kavram etkileşimsel modeli oluşturur. Bazen çocuğun çevrede yarattığı değişim az iken (anne babasının davranışını değiştirmek gibi), bazen bu değişim bir buluş, yenilik gibi büyük bir değişim olabilir (Bijou, 1977). Bu modelde etkileşime yalnızca anne değil çevre de dahildir.

Sameroff' a göre (2009) etkileşimsel modelde çocuk ve çevre sabit "şey"ler olarak tanımlanmıştır, oysa aslında çocuk ve çevre dinamiktir, uyum sağlar ve yenilenir.

1.4.1.4. *Transactional Model*

Transactional modele göre, bireydeki herhangi bir sürecin gelişimi bireyin zamanla içinde bulunduğu bağlam ile etkileşimi sonucu gerçekleşir. Bir çocuğun gelişimi çocuk ile onun sosyal çevresi tarafından edindiği deneyimin sürekli dinamik etkileşiminin ürünüdür (Sameroff, 2009). Çocuğun gelişimsel çıktısı yalnızca annenin ya da çocuğun bir sonucu değil, çocuk ile bakım aldığı çevrenin dinamik etkileşiminin bir sonucudur (Sameroff, 1975'te atıfta bulunulduğu gibi). Bebek bakım aldığı çevreyi etkilerken bakım aldığı çevre bebeği etkiler (Sameroff, 1975). Thomas v.d. (1968) çocuk mizacı çalışmalarında dinamik ve sürece odaklı teorilere ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Farklı mizaca sahip çocuklar benzer tutumlara ve geçmişe sahip ebeveynlerden farklı şekillerde ilgi ve bakım almakta ve sonuç olarak farklı gelişimsel sonuçlara sahip olmaktadır.

Şekil 1. *Transactional Modelin* Betimlemesi

1.4.1.5. Ekolojik Model

Ekolojik model çocuğun ve genç bireyin gelişiminin ve yetişkin olduğunda yaşamındaki değişimlerin bireysel, aile ve toplum düzeyinde pek çok faktörün etkileşiminin bir sonucu olduğunu belirtmektedir. Ekolojik çerçeve çocuk için önemli olduğu düşünülen farklı sistemler arasındaki ilişkiyi inceler (Jack, 2000). Bronfenbrenner'in (1977) kurucusu olduğu bu modele göre çocuk ile çevre arasında karşılıklı bir etkileşim vardır ve bu çevre katmanlardan oluşmaktadır. Bu katmanların ilki mikrosistem bireyin en yakınında bulunduğu ortamı (aile, okul ve yakın arkadaş gibi), ikincisi mezosistem birden fazla mikrosistemin oluşturduğu ve etkileşimde olduğu sistemi (Bronfenbrenner ve Morris, 2006), üçüncüsü ekzosistem kuruluş, mahalle, medya ve iş alanını ve dördüncüsü makrosistem mikro, ekzo ve mezo sistemleri etkileyen kültür, gelenekler, ekonomi ve eğitim gibi yapıları içerir (Bronfenbrenner, 1977).

1.4.2. Zor Mizacın Ebeveyn Çocuk İlişisine Etkisi

Literatürde zor mizacın anne-çocuk ilişkisine etkisi incelenirken mizacın nesnel (mizaç ölçümünün çocuktan elde edilmesi) ve öznel (annenin çocuğun mizacına dair algısı) ölçümlerinin sonuçlar açısından farklılık yaratacağı konusunda tartışmalar mevcuttur. Bununla birlikte Wilson ve Matheny (1983) çocuk mizacı laboratuvar ölçümü ile ebeveyn değerlendirmesi arasında orta düzeyde ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde Coll (1981) ayrı ayrı anne ve babaların çocuklarının davranışlarını değerlendirmesi ile laboratuvar gözlemi arasında anlamlı ilişki gözlemlemiştir. Ayrıca

zor mizacı annenin nasıl algıladığının anne-çocuk ilişkisine etkisinin daha büyük olduğu düşünülmektedir.

Takács v.d. (2020) çalışmalarında bebek mizacının doğumdan sonraki ilk 6 aylık dönemin ebeveyn-çocuk ilişkisinin şekillenmesinde önemli rol oynadığını bununla birlikte bebeğin mizacının anne bağı üzerindeki etkisi doğumdan hemen sonra şekillenmeye başladığını belirtmişlerdir. Literatürde zor mizacın anne-çocuk ilişkisine olumsuz etkisini destekleyen pek çok çalışma mevcuttur. Zor mizaçlı çocuk, anne ile ilişkisini olumsuz etkilerken uyumlu mizaca sahip çocuklar annelerinden daha olumlu yönde yanıtlar almaktadırlar (Birns, Barten ve Bridges, 1969; Thomas v.d., 1963; Milliones, 1978'de atıfta bulunduğu gibi). Ganiban v.d. (2011) çocuğun gösterdiği aşırı olumsuz ya da huysuzluk gibi mizaç özelliklerinin ebeveyni çocuğun tüm zor mizaç özelliklerine karşı hassas hale getirebileceğini ve bu durumda ebeveynin daha az sabırlı olabileceğini ifade etmiştir. Ganiban v.d. (2011) yürüttükleri çalışmada bu fikirlerini destekleyen sonuçlar bulmuşlardır; olumsuz duygulanım bir genetik yapı olarak ebeveyn sıcaklığı ve negatifliğini etkilemektedir. Goldsmith v.d. (1987) zor mizaçlı/ olumsuz duygulanımı yüksek çocukların bakım verenleri ile ilişkilerinde çatışmayı harekete geçirebildiklerini, bunun yalnızca onların kolayca üzülüp ağlamaları ve zor sakinleşmeleri ile ilgili değil, aynı zamanda ebeveynlerinin enerjilerini ve sabırlarını tüketmeleri ile de ilgili olduğunu savunmuştur (Laible ve Thompson, 2002'de atıfta bulunduğu gibi). Porter v.d. (2005) yürüttükleri kültürlerarası çalışmada çocuklarda negatif duygulanımın Çin ve Amerika gibi farklı kültürel değerlere sahip ülkelerde -otoriter- ebeveynlik ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Ciciola v.d. (2013) ise yürüttükleri boylamsal çalışmada anne hassasiyetinin ebeveynlik ile ilgili görevlerin zorluğuna bağlı olduğunu bulmuşlardır. Çalışmaya göre zorlayıcı olmayan ebeveyn gereksinimlerinde annelerin duyarlılığı yüksek, duygu ve davranış yönetmek gibi zorlayıcı ebeveyn deneyimleri içeren durumlarda ise annelerin ebeveyn hassasiyeti düşüktür. Bu sonuç yalnızca küçük çocuklar için geçerlidir. Aynı çalışma çocuğun öfkeye yatkınlığının anne duyarlılığını yordadığını belirtmiştir. Fuertes v.d. (2006) yürüttükleri boylamsal çalışmada çocuklarını daha zor olarak değerlendiren annelerin serbest zaman oyunu boyunca çocukları ile daha az hassas ve

pasif şekilde etkileşime geçtiklerini saptamışlardır. Tüm bu sonuçlar zor mizacın anne-çocuk ilişkisine olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Öte yandan alan yazında zor mizacın annenin çocuğuna olan hassasiyetini arttıracığına dair fikirler mevcuttur. Rothbart v.d. (2004) zor mizaçlı çocukların sıklıkla dışardan ebeveyn desteğine ihtiyaç duyduklarını ve böylelikle daha hassas ebeveynlik aldıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte bakım verenler yüksek stres ve duygusal sıkıntı içinde bulduklarında zor mizaç daha az hassas ebeveynlik ile ilişkilidir (Mertesacker v.d., 2004; Ciciola v.d., 2013'te atıfta bulunduğu gibi).

Literatürde zor mizacın anne-çocuk ilişkisine olumsuz etkisini gösteren çalışmalar yanında mizacın anne-çocuk ilişkisinde etkisi olmadığını, anneye ait faktörlerin ve başka değişkenlerin bu ilişkide rol aldığını gösteren çalışmalar da mevcuttur. Sroufe (1985) ebeveynin çocuğun değişen ihtiyaçlarına göre şekil aldığını ve çocuğun talep ettiği durumlara ilgisini gösterdiğini savunmuştur. van IJzendoorn v.d. (1992) sağlıklı ebeveynlerin hassas ebeveynlik ile çocuğun dezavantajlı durumlarını telafi edebilirken, sağlıklı çocuğun ebeveynlerinin problemlerini telafi edemediğini, annenin anne-çocuk bağlanma ilişkisinde çocuğun etkisinden daha büyük bir etkiye sahip olduğunu savunmuşlardır (van IJzendoorn ve Bakermans-Kranenburg, 2004'te atıfta bulunduğu gibi). Bazı çalışmalar doğumdan sonraki birkaç yıl ebeveyn çocuk ilişkisinin şekillenmesinde annenin daha güçlü etkiye sahip olduğunu gösterirken bazı çalışmalar zor mizaçlı çocukların daha hassas ebeveynlere sahip olduğunu göstermiştir. Crockenberg (1986) 1. ve 3. aylarda çocuğun ağlama miktarı ve süresinin 9. ayda anneden daha çok bakım ve sosyal etkileşim ile ilişkili olduğunu bulmuştur. DeVries (1984, 1987) kuraklık, kıtlığın sürdüğü ve bebek ölümlerinin %50'yi bulduğu dönemde Kenya'da mizaç üzerine çalışma yürütmüştür. Zor mizaçlı 6 çocuktan 1'i ölürken kolay mizaçlı 7 çocuktan 5'inin öldüğünü gözlemleyen yazar zor mizacın, annenin dikkatini çekme ve açlık sinyallerine karşı tepki vermesini sağlama gibi hayati önem taşıdığını ifade etmiştir (van IJzendoorn ve Bakermans-Kranenburg, 2004'te atıfta bulunduğu gibi). Öte yandan ekonomik sıkıntılar yaşayan annelerin fakir olmayan annelere göre çocuklarına karşı daha az duyarlı, daha çok cezalandırıcı ve sert olduğu gözlemlenmiştir (Conger ve ark., 1992; McLoyd ve Wilson, 1992; Jackson, 2000'de atıfta bulunduğu gibi).

Literatürde anneye ait değişkenlerin çocuk mizacına etkisini destekleyen çalışmalar mevcuttur. Smith (1982) doğumdan önce ölçülen anne tutumunun ve annenin bebeğinin ağlamasına yanıtının çocuğun 3 aylıkken ağlama süresini yordadığını bulmuştur. Araştırmacılar annenin başlangıçtaki karakteristik özelliğinin çocuğun ağlama süresi ile çocuğa ait özelliklerden daha çok ilişkili olduğunu savunmuşlardır (Crockenberg, 1986'da atıfta bulunduğu gibi). Crockenberg (1986) çocuğun ağlamasının mizaç olarak kabul edilmesi ve duyarlılık gibi annenin davranışı ile ilişkili olması durumunda, mizacın bakım üzerine etkisi ya da etkisinin olmaması gibi herhangi bir sonuca varılamayacağını, anne davranışının mizacı etkilediğini ifade etmiştir.

Zor mizacın/negatif duygulanımın anne-çocuk ilişkisini, annenin çocuğa karşı duyarlılığını ve hassasiyetini etkilediğine dair çalışmalar yanında, mizacın anne-çocuk ilişkisine etki etmediğini ve başka değişkenlerin anne-çocuk ilişkisini etkilediğini gösteren çalışmalar mevcuttur. Literatürdeki bu karmaşıklığın pek çok nedeni olabilir. Takács v.d. (2020) yürüttükleri araştırmada anne bağlanmasının doğumdan sonraki ilk haftada kısa bir süre çocuk mizacını etkilediğini fakat doğumdan sonra çocuk mizacının anne-çocuk ilişkisini şekillendirmede daha yaygın ve uzun süreli etkisi olduğunu bulmuşlardır. Mizaç ile anne-çocuk ilişkisi arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalarda farklı sonuçların ortaya çıkması ölçüm yapılan zamana bağlı olabilir. Bu farklılığın nedenlerinden bir diğeri çalışma yapılan gruplardaki çocukların zor mizaç/negatif duygulanım derecesinin farklı olması olabilir (Crockenberg, 1986). Bir araştırma grubunda çocukların mizacı orta derecede negatif iken bir diğer çalışma grubunda daha negatif olabilir ve yüksek dereceli negatif mizaç bakım vereni orta dereceli negatif mizaçtan daha çok zorlayabilir. Araştırmalardaki karmaşık sonuçlar üçüncü bir değişkenin bu ilişkide rol alabileceğini düşündürmektedir. Crockenberg (1986) bir başka nedenin çocuk küçükken annenin zor mizaca karşı daha hassas olması, çocuk büyüdükçe annenin zor mizaca maruziyetinin artması ve böylelikle hassasiyetin azalması olarak yorumlamıştır. Lee ve Bates (1985) boylamsal çalışmalarında huysuz/zor bebeklerin erken yaşlarda anneleri ile daha sıcak ilişki içinde oldukları ve daha çok uyarana maruz kaldıkları gözlemlenirken çocuğun 2 yaşına ulaşması ile birlikte zor çocukların anneleri tarafından daha fazla müdahaleci

bir tutum ile karşılaştığı gözlemlenmiştir (Crockenberg, 1986'da atıfta bulunduğu gibi). van Ijzendoorn ve Bakermans-Kranenburg (2004) bağlamdan ve şartlardan bağımsız ideal bir mizacın olmadığını belirtmiştir. Bir kültürde zor mizaç kabul görürken bir başka kültürde kabul görmeyebilir ya da annenin içinde bulunduğu şartlar zor mizaçlı çocuğa yeterli ilgi, bakım vermeye ve sıcak ilişki kurmaya müsait olmayabilir.

Tüm bu faktörler geçmiş alan yazındaki karmaşık sonuçların nedenleri arasında olabilir.

1.5. MİZAÇ VE ANNE ÖZ-YETERLİĞİ

Öz-yeterlik algısının kaynakları başarı ile sonuçlanmış deneyim, vekaleten deneyim, sözel ikna ve fizyolojik durumlardır (Bandura, 1977). Bu açıdan bakıldığında olumsuz duygulanıma sahip çocuğun annesi başarı ile sonuçlanmamış pek çok deneyim ile karşı karşıya bırakarak annenin öz-yeterliğinin düşmesine sebebiyet verebilir.

Porter ve Hsu (2003) ilk hamileliği olan anneler ile gebeliğin son 3 ayında ve bebekler 1 ve 3 aylıkken kısa süreli boylamsal çalışma yürütmüşlerdir. Annelerin çocuk mizaç algısı ile anne öz-yeterliğinin 3. ayda ilişkili olduğunu bulan çalışmada yazarlar, özellikle bakıma dair öz-yeterlik inancının bebeğin mizacı ile annenin bakım verme rutini fırsatları tarafından şekillendiğini ifade etmişlerdir. Doğum sonrasında öz-yeterlik algısı bir seviyede başarılı ve başarısız bakım verme deneyimine bağlıdır. Kolay mizaçlı bebeğe sahip annelerin bebeklerine bakım vermesi zor mizaçlı çocuklara kıyasla daha rahat olduğu için kolay mizaçlı çocuğa sahip anneler daha yeterli hissedebilir (Porter ve Hsu, 2003). Kaygılı çocukların ebeveynleri normal çocukların ebeveynlerinden daha düşük öz yeterliğe sahiptir (Herren v.d., 2013, Lange v.d., 2005; Aminayi v.d., 2015'te atıfta bulunduğu gibi). Aminayi v.d. (2015) aşırı kaygılı çocuklar ve kaygısı düşük çocuklar ile ailelerinin katıldığı bir çalışma yürütmüş, kaygısı düşük çocukların ebeveynlerinin öz- yeterliklerinin diğer gruptaki çocukların ebeveynlerin öz-yeterliklerine kıyasla daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Jackson (2000) çocuğun davranış problemleri ile ebeveyn öz-yeterliği arasında negatif ilişki bulmuştur. Ayrıca aynı çalışma çalışan annelerin çalışmayan annelere

göre öz-yeterliklerinin yüksek olduğunu göstermiştir. Ebeveynlerin hem çalışıp hem çocuklarıyla ilgileniyor olmaları Bandura'nın da belirttiği gibi başarı ile sonuçlanmış bir deneyim olarak öz-yeterlik için kaynak oluşturabilir. Gross v.d. (1994) 1 yıllık boylamsal çalışma yürütmüş ve annenin çocuğunun mizacını ne kadar zor algırsa öz-yeterliğinin o kadar düşük olduğunu belirtmişlerdir. Teti ve Gelfand (1991) demografik değişkenler kontrol edildiğinde çocuğun zor mizacı ile anne öz-yeterliği arasında ilişki olduğunu bulmuşlardır. Verhage v.d. (2013a) çocukların zor sakinleşebilmesinin anne öz-yeterliğinde düşüş ile ilişkili olduğunu göstermişlerdir.

Literatürde pek çok çalışma zor mizacın anne öz-yeterliğini olumsuz şekilde etkilediğini gösterirken bazı çalışmalar bu etkiyi göstermemekte ya da öz-yeterliğin mizacı yordadığını savunmaktadır. Verhage v.d. (2013b) eş zamanlı negatif reaktivite ve sakinleştirilebilirlik ölçümleri ile öz-yeterlik ölçümlerinin birbirleri ile ilişkili olduğunu bulurken, hamileliğin 32. haftasında ölçülen yüksek ebeveyn öz-yeterliğinin doğumun 3. ayında yüksek sakinleştirilebilirlik ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Aynı çalışma doğumdan sonraki 3. ayda bebeğin negatif reaktivitesi ve sakinleştirilebilirliğinin doğumdan sonraki 12. ayda ebeveyn öz-yeterliği ile ilişkili olmadığını göstermiştir. Bu farklılık doğum öncesi ve sonrası ölçümlerden kaynaklanabilir.

Troutman v.d. (2012) çalışmalarında huzursuz bebeğe sahip annelerin ebeveyn öz-yeterliğinde artış gözlemlenmiştir. Verilerine yakından bakan araştırmacılar, çocuğun huzursuzluğunun devam etmesine rağmen, annelerin doğumdan sonra zaman içerisinde öz-yeterlik inançlarında artışı ortaya koymuşlardır. Sonuçlar annenin öz-yeterlik inancında zaman değişkeninin önemini göstermektedir.

1.6. ANNE ÖZ-YETERLİĞİ VE ANNE-ÇOCUK İLİŞKİSİ

Annenin ebeveynliğe dair öz-yeterlik inancı çocuğu ile ilişkisini etkilemektedir. Ebeveyn olarak öz-yeterlik inancı annenin bebeğine yanıtını, ne kadar ve neye dikkatini verdiğini, çocuğunu yetiştirmekte gösterdiği çabayı ve çocuğuna karşı duygusal yanıtını etkiler (Mash ve Johnston, 1990; Garstein ve Iverson, 2014'te atıfta bulunulduğu gibi). Ebeveynliği gerektirdiği görevlerde yeterli hisseden annelerin bebekleri ile başarılı bir şekilde sıcak ve ahenkli bir ilişki kurması beklenmektedir.

Fakat, yeterli hissetmeyen annelerin çocukları ile ilişkilerinde daha çok zorluk yaşaması, kararsızlık deneyimlemesi ve daha az hassas olması beklenmektedir, çünkü problem çözme becerileri ya da hassas bir ilişki kurmak için gereken gayretleri yoktur (Teti ve Gelfand,1991). Literatürde ebeveyn öz-yeterliği ve anne-çocuk ilişkisini inceleyen çalışmalar kısıtlı olmakla birlikte ebeveyn davranışı, pozitif ilişki ve bağlanmayı ölçen çalışmalar mevcuttur.

Bugental v.d. (1989) bakım vermede algılanan kontrolü düşük olan ebeveynlerin yalnızca istismar edici değil aynı zamanda bakım vermede daha zorlayıcı olduklarını bulmuştur. Sanders ve Woolley (2005) genel, ebeveynlik ve görev öz-yeterliğinin ebeveynlik üzerindeki etkilerini araştırmış, öz-yeterlik değişkenlerinin aşırı sert ve istikrarsız disiplin pratiklerini yordadığını göstermiştir. Gross v.d. (1995) ebeveynlere pozitif ebeveynlik müdahale programı uygulamış ve bu müdahale öncesi ve sonrasında ebeveynlerin öz-yeterliliklerini ölçmüştür. Müdahale programı sonunda ebeveynlerin öz-yeterliliklerinde anlamlı artışın yanı sıra, ebeveyn stresinde düşüş ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğinde iyileşme görülmüştür. Annelerin öz-yeterlik puanlarının artışı ebeveyn stresinde azalma ve daha olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi ile anlamlı şekilde ilişkili çıkmıştır. Garstein ve Iverson (2014) kendilerini ebeveynlik rollerinde yetkin hisseden ebeveynlerin çocuklarının 1 yılın sonunda daha yüksek güvenli bağlandığı görülmüştür.

1.7. MİZAÇ VE ANNE-ÇOCUK İLİŞKİSİ ARASINDA ANNE ÖZ-YETERLİĞİNİN ARACI ROLÜ

Alanyazındaki karmaşık sonuçlar ile birlikte çocuğun zor mizacı ile anne-çocuk ilişkisi arasındaki bağlantı pek çok çalışma ile desteklenmektedir. (Crockenberg, 1986; Teti ve Gelfand, 1991'de atıfta bulunulduğu gibi). Anne-çocuk ilişkisi ile zor mizaç arasındaki ilişkide öz-yeterliğin rolüne dair kısıtlı sayıda çalışma mevcuttur.

Bugental v.d. (1989) bakım verenin sosyal bilişinin çocuğun problemleri davranışını yorumlaması ve yanıt vermesini değiştireceğini savunmaktadırlar. Bugental ve Shennum (1984) düşük algılanan kontrole sahip yetişkinlerin yüksek algılanan kontrole sahip yetişkinlere kıyasla zor çocuklara karşı daha olumsuz ve

çaresiz şekilde yanıt verdiğini gözlemlemişlerdir (Bugental v.d., 1989'da atıfta bulunulduğu gibi). Çocuğunun zor davranışını kontrol edilebilir olarak gören ebeveynler çocuklara daha olumlu şekilde yaklaşırken tam tersi düşünen ebeveynler daha farklı yaklaşabilir (Bugental v.d., 1989).

Teti ve Gelfand (1991) annenin ebeveynlik öz-yeterlik inancının bebeğin mizacı ve ebeveynlik davranışı arasında aracılık rolü oynadığını belirtmiştir. Yürüttükleri çalışmada anne öz-yeterliğinin, annenin çocuğunun mizaç değerlendirmesi -huysuz/zor mizaç- ile annenin hassasiyeti, sıcaklığı ve anne-çocuk ilişkisi arasında aracı rol oynadığını bulmuşlardır (Teti ve Gelfand, 1991).

Öte yandan anne ve çocuğa ait özelliklerin çocuğun bağlanmasına etkisini inceleyen Garstein ve Iverson (2014) aksi sonuçlar elde etmişlerdir. Çocuğun olumsuz duygulanımının bağlanma ile ilişkili olduğunu ve bu ilişkide anne öz-yeterliğinin ve hassasiyetin aracı olduğunu belirten araştırmacılar boylamsal bir çalışma yürütmüşlerdir. Negatif mizaç öz-yeterlik ve bağlanma ile anlamlı bir şekilde ilişkili çıkmazken, yüksek öz-yeterlik ise bağlanma ile ilişkili çıkmıştır.

1.8. AMAÇ

Anne-çocuk ilişkisinin anne, çocuk ve çevreye ait pek çok faktörün dinamik etkileşiminin bir sonucu olduğunu düşünülmektedir (Sameroff, 2009). Günümüzde anne-çocuk ilişkisinde annenin etkisinin büyük olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Öte yandan çocuğun annesiyle olan ilişkisine etkisini gösteren çalışmalar çok kısıtlıdır. Anne ile çocuğun ilişkisinin şekillenmesi anne karnında başlamaktadır (Verny ve Kelly, 1988) bu sebeple anne-çocuk ilişkisine çocuğun ya da annenin yalın katkısını incelemek kesitsel olarak mümkün görünmemektedir. Her ne kadar anne ve çocuk arasındaki alışverişin (*transaction*) ölçümü için boylamsal çalışmalar ideal olsa da boylamsal çalışmalar uzun süre ve emek gerektirmektedir. Mevcut tez bu kısıtlılık ile birlikte annenin çocuğuyla olan bağındaki büyük etkisini göz önünde bulundurarak çocuğun bu bağa etkisini incelemeyi hedeflemektedir. Bu çalışmada çocuğun mizaç özelliklerinin annesiyle olan ilişkisine etkisi ve bu ilişkide anne öz-yeterliğinin rolünü inceleyerek anne-çocuk ilişkisine dair bir kesit sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın hipotezleri şu şekildedir;

Hipotez 1: Olumsuz mizaç özellikleri, olumsuz anne-çocuk ilişkisi ve anne öz yeterliği arasında ilişki vardır.

Hipotez 2: Çocuğun Mutsuzluk mizaç özelliği arttıkça olumsuz anne-çocuk ilişkisi artmaktadır.

Hipotez 3: Çocuğun Korku mizaç özelliği arttıkça olumsuz anne-çocuk ilişkisi artmaktadır.

Hipotez 4: Çocuğun Kızgınlık/Düş Kırıklığı mizaç özelliği arttıkça olumsuz anne-çocuk ilişkisi artmaktadır.

Hipotez 5: Çocuğun Rahatsızlık mizaç özelliği arttıkça olumsuz anne-çocuk ilişkisi artmaktadır.

Hipotez 6: Çocuğun Azalan Tepki/ Sakinleşme olumsuz mizaç özelliği arttıkça olumsuz anne-çocuk ilişkisi azalmaktadır.

Hipotez 7: Çocuğun Mutsuzluk mizaç özelliği arttıkça anne öz-yetkinliğini azalır.

Hipotez 8: Çocuğun Korku mizaç özelliği arttıkça anne öz-yetkinliğini azalır.

Hipotez 9: Çocuğun Kızgınlık/Düş Kırıklığı mizaç özelliği arttıkça anne öz-yetkinliği azalır.

Hipotez 10: Çocuğun Rahatsızlık mizaç özelliği arttıkça anne öz-yetkinliğini azalır.

Hipotez 11: Çocuğun Azalan Tepki/Sakinleşme mizaç özelliği arttıkça anne öz-yetkinliği artar.

Hipotez 12: Mutsuzluk, Korku, Kızgınlık, Rahatsızlık, Azalan Tepki/Sakinleşme olumsuz mizaç özellikleri ve anne öz-yeterliği anne-çocuk ilişkisini yordamaktadır.

Hipotez 13: Anne öz-yetkinliği olumsuz anne-çocuk ilişkisini yordamaktadır.

Hipotez 14: Anne öz-yetkinliği ayrı ayrı olumsuz mizaç özellikleri ile olumsuz anne-çocuk ilişkisi arasında aracı rol oynamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Mevcut çalışmada ilişkisel araştırma modeli kullanılmıştır. 3-6 yaş arası çocukların olumsuz mizaç özelliklerinin anneleri olan ilişkilerine etkisi ve bu ilişkide anne öz-yeterliğinin aracı rolü kesitsel olarak incelenmiştir.

2.2. ÇALIŞMA GRUBU

Çalışmanın örneklem grubu 3-6 (33-75 ay) yaş arası çocuğu olan annelere Google Formlar ile oluşturulan anket linkinin sosyal medya platformlarında paylaşılmasıyla ulaşılmıştır. Tez anketine katılım sağlayan 407 kişiden anketin büyük kısmını yarım bırakan, ankete özensiz cevap veren, çocuğunun yaşı çalışma kriterlerine uygun olmayan ve araştırma annelere yönelik olduğu halde katılım gösteren babalar çıkarılmıştır. Böylelikle çalışmaya 327 anne dahil edilmiştir. Katılımcı annelerin yaşı 23 ile 45 arasındadır ($\bar{x} = 33,1 \pm 4,5$). Annelerin %6,3'ü (n=21) ilköğretim mezunu, %22,5'i (n=75) lise mezunu, %57,8'i (n=193) lisans mezunu, %10,5'i (n=35) yüksek lisans mezunu, %2,7'si ise (n=9) doktora mezunudur. Çalışmaya katılan annelerin %9,3'ü (n=33) gelir durumunu düşük, %56,3'ü (n=187) gelir durumunu orta ve %34'ü (n=113) gelir durumunu iyi olarak değerlendirmişlerdir.

2.3. VERİLERİN TOPLANMASI

2.3.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan anneler seçkisiz olmayan örnekleme biçimlerinden uygun örnekleme yoluyla araştırmaya dahil edilmiştir. Çalışmada demografik bilgi formu, Beck Depresyon Ölçeği, Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği, Çocuk Davranış Listesi Kısa Formu ve Anneler İçin Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği kullanılmıştır. Tüm ölçekler anneler tarafından doldurulmuştur.

2.3.1.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formu çalışmaya katılan annelerin yaşı, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, çalışma durumu, annenin psikiyatrik durumu, çalışmaya dahil olan çocuğun doğum tarihi ve doğum sırası, babanın yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu gibi örneklem hakkında bilgi almayı amaçlayan soruları içermektedir.

2.3.1.2. Beck Depresyon Envanteri

Beck v.d. (1961) tarafından geliştirilen Beck Depresyon Ölçeği depresyonu ve şiddetini ölçmektedir. 21 madde ve tek boyuttan oluşan ölçekteki 4 seçenek 0 ile 3 arasında puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0 en yüksek puan 63'tür. Ölçekte artan puan depresyonun şiddetinin artışı ifade eder. Bu testin güvenilirlik geçerlik çalışması ve Türkçe'ye uyarlanması Kapçı v.d. (2008) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı sağlıklı grup için 0,90 ve klinik grup için 0,89'dur. Sağlıklı grup için 2 haftalık ara ile test-tekrar test güvenirliliği yüksek çıkmıştır ($r= 5,94$; $P<0,001$).

2.3.1.3. Çocuk Anababa İlişki Ölçeği

Pianta (1992) tarafından geliştirilen ölçek anne-çocuk ilişkisinin niteliksel olarak anlamak amacıyla geliştirilmiştir. Pianta bu ölçeğin geliştirilmesinde bağlanma literatüründen yararlanmıştır. Ölçeğin orijinal versiyonu Çatışma, Bağlanma ve Olumlu ilişki alt ölçeklerinden oluşmaktadır. Bağlanma alt boyutu 6 madde, olumlu ilişki alt boyutu 10 madde ve çatışma alt boyutu 14 maddeden oluşmaktadır. 5'li likert tipi ölçekte "1" "Kesinlikle Uygun Değil", "5" ise kesinlikle uygun anlamına gelmektedir. Ölçeğin norm çalışması 4,5-5,5 yaş arasında çocuğu olan 714 anne ve baba ile gerçekleştirilmiştir. Cronbach Alpha kat sayısı Olumlu İlişki alt boyutu için 0,72, Bağlanma alt boyutu için 0,50 ve Çatışma alt boyutu için 0,83'tür. Bu ölçeğin Türkçeye uyarlanması Akgün ve Yeşilyaprak (2010) tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkçeye uyarlanan ölçek 2 faktörlüdür: Olumlu İlişki ve Çatışma. Ölçek "Çocuğumla ben sürekli olarak birbirimizle çatışma halinde gibiyiz", "Çocuğumla sıcak ve şefkatli bir ilişki paylaşırım" gibi maddeler içermektedir. Cronbach Alpha kat sayısı Çatışma alt boyutu için 0,98 ve Olumlu İlişki alt boyutu için 0,96 ve toplam puan için 0,96'dır. Ölçeğin Türkçeye uyarlanan versiyonunda Olumlu İlişki alt boyutu puanları ters

kodlanarak Olumlu İlişki ve Çatışma alt boyutlarının toplam puanı hesaplanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 24 en yüksek puan ise 120'dir. Ölçekte artan puan olumsuz ilişkinin artışı gösterir.

2.3.1.4. Çocuk Davranış Listesi Kısa Formu

Rothbart v.d. (2001) tarafından geliştirilen Çocuk Davranış Listesi mizacı, reaktivite ve öz-düzenlemedeki bireysel farklılıkları ölçmektedir. Daha sonra Putnam ve Rothbart (2006) tarafından kısa ve çok kısa formu geliştirilmiştir. Çocuk Davranış Listesi Kısa Formu Etkinlik seviyesi (7 madde), Kızgınlık/Düş kırıklığı (6 madde), Yakınlaşma/Olumlu Katılım (6 madde), Dikkati Odaklama (6 madde), Rahatsızlık (6 madde), Azalan Tepki/Sakinleşme (6 madde), Korku (6 madde), Yüksek Yoğunluklu Uyarılarla Memnuniyet (6 madde), Dürtüsellik (6 madde), Engelleme Denetimi (6 madde), Düşük Yoğunluklu Uyarılarla Memnuniyet (8 madde), Algısal Hassasiyet (6 madde), Mutsuzluk (7 madde), Utangaçlık (6 madde), Gülümseme ve Kahkaha (6 madde) olmak üzere 15 alt mizaç özelliğinden oluşmaktadır. Bu alt ölçekler olumsuz duygulanım, dışadönüklük ve gayretli kontrol olmak üzere üç faktör deseni altında toplanmaktadır. Olumsuz duygulanım, rahatsızlık, korku kızgınlık/düş kırıklığı, mutsuzluk ve yatıştırılabilir alt ölçeklerini, dışadönüklük; dürtüsellik, aktivite, yaklaşım, yüksek-yoğunlukla memnuniyet ve utangaçlık alt ölçeklerini, gayretli kontrol; düşük yoğunlukla memnuniyet, gülme/kahkaha, engelleyen kontrol, algısal hassasiyet ve dikkat alt ölçeklerini içerir. Anneler tarafından doldurulan 7'li likert tipi bu ölçek (1) tamamıyla yanlış (2) çoğunlukla yanlış, (3) kısmen yanlış, (4) ne doğru ne yanlış, (5) kısmen doğru, (6) çoğunlukla doğru, (7) tamamıyla doğru seçeneklerinden oluşmaktadır. Alt ölçek toplam puanları ters maddelerin çevrilip madde puanlarının toplanıp madde sayısına bölünerek hesaplanmaktadır. Ölçekte artan puanlar çocuğun ölçülen özelliği ne kadar yansıttığını göstermektedir. Bu çalışmada yalnızca olumsuz duygulanım faktörüne ait 5 alt ölçek kullanılmıştır. Ölçek annelerin "İsteddiği bir şey olmadığında öfke nöbeti geçirir", "Canı kolay yanmaz" gibi yargıları çocuklarının mizacına uygun olarak değerlendirmesini gerektirir. Ölçeğin Türkçeye çevrilmesi ve güvenilirlik geçerlik çalışması Sarı v.d. (2012) tarafından gerçekleştirilmiştir. 3-7,5 yaş arası çocukların annelerinin dahil edildiği çalışmada Cronbach Alpha katsayısı değerleri kızgınlık/ düş kırıklığı, rahatsızlık, azalan tepki/

sakinleşme, korku ve mutsuzluk alt ölçekleri için sırasıyla 0,75, 0,76, 0,76, 0,74, 0,58'dir.

2.3.1.5. Anneler İçin Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği

Annelerin ebeveynliğe dair öz-yeterlik inancını ölçmek amacıyla kullanılan ölçek Coleman ve Karraker (2000) tarafından geliştirilmiştir. Orijinal ölçek başarı, eğlence, disiplin, ilgi ve sağlık alt ölçeği olmak üzere 5 alt ölçek ve 36 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin geliştirildiği örneklem 5-12 yaş arası çocuğu olan annelerdir. 6'lı Likert tipi ölçekte anneler sorulara (1) "Kesinlikle Katılıyorum" ile (6) "Kesinlikle Katılmıyorum" puan aralığında yanıt vermektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0,91, alt ölçeklerin güvenirlik katsayıları, eğlence için 0,82, ilgi için 0,77, disiplin için 0,86, başarı için 0,74, ve sağlık için 0,73 olarak hesaplanmıştır.

Bu ölçeğin uyarlama ve güvenirlik geçerlik çalışması Çiğdem Kotil tarafından (2010) 5 yaş çocukların anneleri ile gerçekleştirilmiştir. 20 ölçek maddesinden 19'u çalışmaya dahil edilmiştir. Ölçek maddeleri "Çocuğuma karşı disiplin konusunda yeterliyim", "Çocuğumun okul işleriyle olabildiğince ilgileniyorum" gibi annelerin ebeveynlik görevlerine dair yargılarını içermektedir. Kotil'in çevirdiği ölçeğin toplam puan Cronbach α değeri 0,787, ilgi alt ölçeği için Cronbach α değeri 0,686, disiplin alt ölçeği için Cronbach α değeri 0,734, bakım alt ölçeği için Cronbach α değeri 0,714, katılım alt ölçeği için Cronbach α değeri 0,620 ve sağlık alt ölçeği için Cronbach α değeri 0,597'dir.

2.4. UYGULAMA

Mevcut çalışma annelere internet üzerinden online olarak uygulanmıştır. Katılımcılara sosyal medya ve sosyal ağ aracılığı ile ulaşılmıştır.

2.5. VERİLERİN ANALİZİ

Çalışmanın amacına uygun olarak örneklemin sosyodemografik özelliklerini belirlemek amacıyla frekans analizi, sosyodemografik özellikler ve ölçeklerin toplam puanlarının ortalama, standart sapma, en küçük ve en büyük değerlerini belirlemek amacıyla betimleyici istatistik analizi yapılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenirliğini belirlemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı incelenmiştir. Demografik verilerin bağımsız değişkeni etkileyip etkilemediğini incelemek amacıyla

korelasyon analizi, t-testi ve Kruskal Wallis testi yapılmıştır. Yazında anne depresyonunun dezorganize ya da güvensiz bağlanma (Radke-Yarrow v.d., 1985) ve annenin çocuğa ilgisinin azalması (Goodman ve Gotlib, 1999; Ciciolla v.d., 2013'te atıfta bulunulduğu gibi) ile ilişkili olduğu göz önünde bulundurularak anne depresyonu kontrol değişkeni olarak tüm modellere eklenmiştir. Hipotezlerin test edilmesi için Korelasyon, Doğrusal Regresyon, Çoklu Doğrusal Regresyon ve Sobel Testi analizi yürütülmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

3.1. TANIMLAYICI BULGULAR

Araştırmaya 327 anne katılmış ve annelerin yaş ortalaması 33,1 (s=4,5)'dir. Çocukların yaş ortalaması 55,03 ay (s=12,9) ve babaların yaş ortalaması 36,1 (s=4,97)'dir. Çalışmaya 167 kız (51,1), 158 erkek (%48,3) çocuk dahil olmuştur. Çalışmaya katılan annelerin 137'si (%41,9) tek çocuğa, 128'si (%39,1) iki çocuğa, 54'i (%16,5) üç çocuğa, 7'si (%2,1) dört ve daha fazla çocuğa sahiptir.

Çalışmaya dahil olan annelerden 22'si (%6,7) ilköğretim mezunu, 74'ü (%22,6) lise mezunu, 167'si (%51,1) lisans mezunu ve 58'i (%17,8) lisansüstü mezundur. Annelerin 162'si (%49,6) çalışmakta, 164'ü ise (%50,1) çalışmamaktadır. Çalışmaya katılan annelerden gelir durumunu düşük olarak belirtenlerin sayısı 31 (%9,5), gelir durumunu orta olarak belirtenlerin sayısı 182 (%55,7) gelir durumunu iyi olarak belirtenlerin sayısı 113 (%34,6)'tür. Çalışmaya dahil olan annelerin 35'i (%10,7) daha önce psikiyatrik tanı almış ve 291'i (%89,0) ise daha önce psikiyatrik tanı almamıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Yaş Değişkenleri Açısından Betimleyici İstatistik Değerleri

Değişken	Kişi Sayısı (n)	Ortalama	Standart Sapma	En Küçük Değer	En Büyük Değer
Anne Yaşı	315	33,11	4,54	23	45
Çocuğun Yaşı (Ay)	303	55,03	12,92	33	83
Baba Yaşı	319	36,14	4,97	28	51

Tablo 2. Katılımcıların Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından Betimleyici İstatistik Değerleri

Değişken		n	Yüzde (%)
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	167	51,1
	Erkek	158	48,3
Çocuğun Doğum Sırası	İlk Çocuk	205	62,7
	İkinci Çocuk	80	24,5
	Üçüncü Çocuk	32	9,8
	Dördüncü Çocuk ve Diğer	8	2,4
Toplam Çocuk Sayısı	Bir Çocuk	137	41,9
	İki Çocuk	128	39,1
	Üç Çocuk	54	16,5
	Dört ve Daha Fazla	7	2,1
Anne Eğitim Düzeyi	İlköğretim	22	6,7
	Lise	74	22,6
	Lisans	167	51,1
	Lisansüstü	58	17,8
Anne Medeni Durumu	Evli	315	96,3
	Bekar	11	3,4
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	162	49,6
	Çalışmıyor	164	50,1
Aylık Gelir Düzeyi	Düşük	31	9,5
	Orta	182	55,7
	İyi	113	34,6
Anne Psikiyatrik Tanı	Tanı Almış	35	10,7
	Tanı Almamış	291	89,0

Olumsuz duygulanım alt ölçeklerinden Kızgınlık/Düş Kırıklığı ölçeği toplam puan ortalaması 4,17 (s=1,27), Rahatsızlık ölçeği toplam puan ortalaması 3,96 (s=1,2), Mutsuzluk ölçeği toplam puan ortalaması 4,41 (s=1,0), Korku ölçeği toplam puan ortalaması 4,30 (s=1,3), Azalan Tepki/Sakinleşme ölçeği toplam puan ortalaması 4,52 (s=1,16)'dir. Anne Öz-Yetkinlik ölçeği toplam puan ortalaması 88,13 (s=15,85), Çocuk Anababa İlişkisi ölçeği toplam puan ortalaması 50,18 (s=11,14) ve Beck Depresyon ölçeği toplam puan ortalaması 10,47 (s=6,52)'dir.

Tablo 3. Ölçek Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistik Değerleri

Değişken	Kişi Sayısı (n)	Ortalama	Standart Sapma	En Küçük Değer	En Büyük Değer	
Olumsuz Duygulanım Alt Ölçekleri Toplam Puanları	Kızgınlık/Düş Kırıklığı	327	4,17	1,27	1,33	7
	Rahatsızlık	327	3,96	1,2	1	7
	Mutsuzluk	327	4,41	1	2,14	6,86
	Korku	327	4,30	1,30	1,33	7
	Azalan Tepki/Sakinleşme	327	4,52	1,16	1,17	7
Anne Öz-Yetkinlik Ölçeği Toplam Puanları	327	88,13	15,85	36	110	
Çocuk Anne İlişkisi Ölçeği Toplam Puan	327	50,18	11,14	28	90	
Beck Depresyon Ölçeği Toplam Puan	327	10,47	6,52	0	31	

Araştırmada kullanılan Olumsuz Çocuk Anne İlişkisi ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Olumsuz Duygulanım Alt Ölçekleri eğiklik ve basıklık değerleri ± 1 arasındadır; bu sebeple dağılımları normaldir (Hair v.d., 2013). Anne Öz-Yetkinlik ölçeği eğiklik ve basıklık değeri $\pm 1,5$ arasında, değişim katsayısı %25'in altındadır; bu değerlere bakılarak dağılım normal kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Tablo 4. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Normallik Analizi Sonuçları

Ölçekler	Eğiklik	Basıklık
Olumsuz Çocuk Anne İlişkisi Ölçeği	0,58	0,13
Anne Öz-Yetkinlik Ölçeği	-1,34	1,44
Beck Depresyon Ölçeği	0,65	0,42
Olumsuz Duygulanım Mutsuzluk Alt Ölçeği	-0,16	-0,37
Olumsuz Duygulanım Rahatsızlık Alt Ölçeği	0,11	-0,55
Olumsuz Duygulanım Azalan Tepki/Sakinleşme Alt Ölçeği	-0,15	-0,26
Olumsuz Duygulanım Korku Alt Ölçeği	0,05	-0,62
Olumsuz Duygulanım Kızgınlık/Düş Kırıklığı Alt Ölçeği	-0,13	-0,70

Yapılan güvenilirlik analizi Olumsuz Çocuk Anne İlişkisi ölçeği için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0,80, Anne Öz-Yetkinlik Ölçeği için iç tutarlılık katsayısı 0,88 ve Beck Depresyon Ölçeği için iç tutarlılık katsayısının 0,825 olduğunu göstermiştir. Olumsuz Duygulanım alt ölçeklerinden Mutsuzluk ölçeğinin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0,61, Rahatsızlık ölçeğinin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0,66, Azalan Tepki/Sakinleşme ölçeğinin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0,70, Korku ölçeğinin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0,67 ve Kızgınlık/Düş Kırıklığı ölçeğinin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0,77'dir.

Tablo 5. Araştırmada Kullanılan Ölçekler için Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçekler	n	k	Alfa
Olumsuz Çocuk Anne İlişkisi Ölçeği	327	24	0,80
Anne Öz-Yetkinlik Ölçeği	327	19	0,88
Beck Depresyon Ölçeği	327	21	0,82
Olumsuz Duygulanım Mutsuzluk Alt Ölçeği	327	7	0,61
Olumsuz Duygulanım Rahatsızlık Alt Ölçeği	327	6	0,66
Olumsuz Duygulanım Azalan Tepki/Sakinleşme Alt Ölçeği	327	6	0,70
Olumsuz Duygulanım Korku Alt Ölçeği	327	6	0,67
Olumsuz Duygulanım Kızgınlık/Düş Kırıklığı Alt Ölçeği	327	6	0,77

Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi toplam puanı ile anne yaşı arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucuna göre anne yaşı ile Olumsuz Çocuk Anne İlişkisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlemlenmemiştir ($r = -0,02$; $p > 0,05$). Olumsuz Çocuk Anne İlişkisi toplam puanı ile Beck Depresyon toplam puanı arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucuna göre Beck Depresyon puanı ile Olumsuz Çocuk Anne İlişkisi arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal, pozitif yönlü ve zayıf bir ilişki gözlemlenmiştir ($r = 0,32$; $p < 0,01$). Analiz sonucunda hesaplanan determinasyon

katsayısı anne-çocuk arasındaki olumsuz ilişkinin %10'unun anne depresyonu tarafında açıklandığını ($R^2=0,10$). Bu sonuca göre annenin depresyonu arttıkça anne-çocuk arasındaki olumsuz ilişkinin artacağı söylenebilir.

Tablo 6. Olumsuz Anne-Çocuk İlişkisi Ölçeği ile Anne Yaşı ve Beck Depresyon Ölçeği Arası Korelasyon Katsayısı

Değişken	Olumsuz Anne-Çocuk İlişkisi Ölçeği
Anne Yaşı	-0,02
Beck Depresyon Ölçeği	0,32**

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Olumsuz anne-çocuk ilişkisi ölçeği puanlarının anne çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan Bağımsız Örnek t Testi sonucuna göre çalışan annelerin anne- çocuk ilişkisi ölçeği puan ortalaması ($X_{ort}=50,6$) ile çalışmayan annelerin anne çocuk ilişkisi ölçeği puan ortalaması ($X_{ort}=49,8$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir, $t(324)=-0,68$; $p > 0,05$.

Tablo 7. Olumsuz Anne-Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Annenin Çalışma Durumu Kategorileri için Bağımsız Örnek t-Testi Analizi ile Karşılaştırılması

Toplam Puan	Kategoriler	Kişi Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	t	Serbestlik Derecesi	p
Olumsuz Çocuk Anababa İlişkisi Ölçeği Toplam Puanı	Çalışıyor	162	50,6	11,4	0,68	324	0,50
	Çalışmıyor	164	49,8	10,8			

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Olumsuz anne çocuk ilişkisi ölçeği puanlarının annenin medeni durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan Bağımsız Örnek t Testi sonucuna göre evli annelerin anne çocuk ilişkisi ölçeği puan ortalaması ($X_{ort}=50,1$) ile bekar annelerin olumsuz anne çocuk ilişkisi ölçeği puan ortalaması ($X_{ort}=45,0$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir, $t(324)=-0,56$; $p > 0,05$.

Tablo 8. Olumsuz Anne- Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Medeni Durum Kategorileri için Bağımsız Örnek t-Testi Analizi ile Karşılaştırılması

Toplam Puan	Kategoriler	Kişi Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	t	Serbestlik Derecesi	p
Olumsuz Çocuk Anne İlişkisi Ölçeği Toplam Puanı	Evli	315	50,1	11,1	-0,56	324	0,57
	Bekar	11	52,0	12,0			

*p < 0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Olumsuz anne-çocuk ilişki ölçeği toplam puanının gelir seviyelerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için yapılan Kruskal Wallis Testi sonucuna göre gelirini kötü olarak belirten annelerin olumsuz anne-çocuk ilişkisi toplam puan ortalaması (Mekötü= 53), gelirini orta olarak belirten annelerin olumsuz anne-çocuk ilişkisi toplam puan ortalaması (Meorta= 49) ile gelirini iyi olarak belirten annelerin olumsuz anne çocuk ilişkisi toplam puan ortalaması (Meiyi= 48) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir $X^2=1,84$; $p>0,05$.

Tablo 9. Olumsuz Anne-Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Gelir Durumu Açısından Kruskal-Wallis ile Karşılaştırılması

Gelir Durumu	Kişi Sayısı	Sıra Ortalaması	Serbestlik Derecesi	x^2	p
Düşük	31	177,69	2	1,84	0,40
Orta	182	166,46			
İyi	113	154,85			

*p < 0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Olumsuz anne-çocuk ilişkisi ölçeği toplam puanının çocuk sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için yapılan Kruskal Wallis Testi sonucuna göre tek çocuğa sahip annelerin olumsuz anne-çocuk ilişkisi toplam puan ortalaması ($Me_{tek}= 48$), iki çocuğa sahip annelerin olumsuz anne-çocuk ilişkisi toplam puan ortalaması ($Me_{iki}= 50$), üç çocuğa sahip annelerin olumsuz anne-çocuk ilişkisi toplam puan ortalaması ($Me_{üç}= 49,5$) ile dört ve daha fazla çocuğa sahip annelerin olumsuz

anne-çocuk ilişkisi toplam puan ortalaması ($Me_{dört} = 46$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir $X^2=1,44$; $p>0,05$.

Tablo 10. Olumsuz Anne- Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Toplam Çocuk Sayısı Açısından Kruskal-Wallis ile Karşılaştırılması

Çocuk Sayısı	Kişi Sayısı	Sıra Ortalaması	Serbestlik Derecesi	x^2	p
1	137	164,47	3	1,44	0,70
2	128	165,41			
3	54	161,88			
4 ve daha fazla	7	122,07			

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Olumsuz anne-çocuk ilişkisi puanları ile anne eğitim durumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan Pearson Korelasyon Analizi olumsuz anne çocuk ilişkisi toplam puanları ile anne eğitimi arasında anlamlı ilişki bulunmadığını göstermiştir ($r=0,02$; $p>0,05$).

Olumsuz duygulanım özelliklerinden olan kırgınlık/düş kırıklığı ölçeği puanları ile olumsuz anne çocuk ilişkisi puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucuna göre kırgınlık/düş kırıklığı puanları ile olumsuz anne çocuk ilişkisi puanları arasında anlamlı doğrusal, pozitif yönlü ve orta düzeyde ilişki saptanmıştır ($r=0,52$; $p<0,01$). Çocuğun kırgınlık/düş kırıklığı mizaç özelliği arttıkça olumsuz ilişki artmaktadır. Olumsuz duygulanım özelliklerinden rahatsızlık alt ölçeği ile olumsuz anne çocuk ilişkisi puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucuna göre rahatsızlık puanları ile olumsuz anne çocuk ilişkisi puanları arasında anlamlı doğrusal, pozitif yönlü ve zayıf düzeyde ilişki saptanmıştır ($r=0,26$; $p<0,01$). Rahatsızlık mizaç özelliği arttıkça olumsuz ilişki artmaktadır. Olumsuz duygulanım özelliklerinden mutsuzluk alt ölçeği ile olumsuz anne çocuk ilişkisi puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucuna göre mutsuzluk puanları ile olumsuz anne çocuk ilişkisi puanları arasında anlamlı doğrusal, pozitif yönlü ve zayıf düzeyde ilişki saptanmıştır ($r=0,27$; $p<0,01$). Mutsuzluk mizaç özellikleri arttıkça olumsuz ilişki artmaktadır. Olumsuz duygulanım özelliklerinden korku alt ölçeği ile olumsuz anne çocuk ilişkisi puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucuna göre korku puanları ile olumsuz anne çocuk ilişkisi

puanları arasında anlamlı doğrusal, pozitif yönlü ve zayıf düzeyde ilişki saptanmıştır ($r=0,19$; $p<0,01$). Korku mizaç özelliği arttıkça olumsuz ilişki artmaktadır. Olumsuz duygulanım özelliklerinden azalan tepki/sakinleşme alt ölçeği ile olumsuz anne çocuk ilişkisi puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucuna göre azalan tepki/sakinleşme puanları ile olumsuz anne çocuk ilişkisi puanları arasında anlamlı doğrusal, negatif yönlü ve orta düzeyde ilişki saptanmıştır ($r=-0,53$; $p<0,01$). Azalan tepki/sakinleşme mizaç özelliği arttıkça olumsuz ilişki azalmaktadır.

Kızgınlık/Düş Kırıklığı Ölçeği puanları ile Anne Öz-Yetkinlik Ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı, negatif yönlü ve zayıf düzeyde ilişki saptanmıştır ($r=-0,13$; $p<0,05$). Çocukların kızgınlık/düş kırıklığı mizaç özelliği arttıkça olumsuz anne çocuk ilişkisi puanları arasındaki olumsuz ilişki azalmaktadır. Azalan tepki/Sakinleşme Ölçeği puanları ile Anne Öz-Yetkinlik puanları arasında anlamlı doğrusal, pozitif yönlü ve zayıf düzeyde ilişki gözlemlenmiştir ($r= 0,18$; $p<0,01$). Çocuklarda azalan tepki/sakinleşme özelliği arttıkça anne-çocuk arasında olumsuz ilişki azalmaktadır.

Anne Öz-Yetkinlik Ölçeği toplam puanı ile Rahatsızlık, Mutsuzluk ve Korku alt ölçekleri toplam puanları arasında anlamlı ilişki gözlemlenmemiştir ($r=-0,03$; $r=-0,05$; $r=-0,003$; $p>0,05$).

Olumsuz anne çocuk ilişki ölçeği puanları ile Anne Öz-Yetkinlik ölçeği puanları arasında anlamlı doğrusal, negatif yönlü ve zayıf düzeyde ilişki gözlemlenmiştir ($r=-0,42$; $p<0,01$). Annenin ebeveyn öz-yetkinliği arttıkça olumsuz anne-çocuk ilişkisi azalmaktadır.

Beck Depresyon Ölçeği puanları ile Olumsuz Anne-Çocuk İlişkisi Ölçeği puanları arasında anlamlı doğrusal, pozitif yönlü ve zayıf düzeyde ilişki gözlemlenmiştir ($r=0,32$; $p<0,01$). Annenin depresyonu arttıkça anne-çocuk arasındaki olumsuz ilişki de artmaktadır Beck Depresyon Ölçeği puanları ile Anne Öz-Yetkinliği Ölçeği puanları arasında anlamlı doğrusal, negatif yönlü ve zayıf düzeyde ilişki gözlemlenmiştir ($r=-0,15$; $p<0,01$). Anne depresyonu arttıkça annenin ebeveyn öz-yetkinliği azalmaktadır.

Tablo 11. Beck Depresyon Ölçeği, Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeği, Anne Öz-Yeterliliği Ölçeği ve Olumsuz Duygulanım Ölçeği Alt Ölçekleri Arası Korelasyon Katsayıları

Değişken n=327	Olumsuz Anababa Çocuk İlişkisi	Anne Öz- Yetkinlik	Kızgınlık/ Düş Kırıklığı	Rahatsızlık	Mutsuzluk	Korku	Sakinleşme/ Azalan Tepki
Anne Öz-Yetkinlik	-.416 **						
Kızgınlık/ Düş Kırıklığı	.516**	-.126*					
Rahatsızlık	.265**	-.032	.351**				
Mutsuzluk	.274**	-.047	.453*	.421**			
Korku	.194**	-.003	.285**	.403**	.412**		
Azalan T./Sakinleşme	-.527**	.182**	-.563**	-.269**	-.406**	-.180**	
Beck Depresyon Ölçeği	.317**	-.153**	.277**	.234**	.224**	.125*	-.245**

*p < 0,05; **p<0,01; ***p<0,001

3.2. HİPOTEZLERİN TEST EDİLMESİ

Anne depresyonu kontrol edildiğinde, Kızgınlık/Düş Kırıklığı olumsuz mizaç özelliğinin anne-çocuk ilişkisine etkisini incelemek için tahmin edilen Regresyon Modeli sonucuna göre Kızgınlık/Düş Kırıklığı olumsuz anne-çocuk ilişkisini yordamaktadır ($F(2,324)=69,07$; $p<0,001$). Kızgınlık/Düş Kırıklığı mizaç özelliğinin olumsuz anababa çocuk ilişkisinin %29'luk kısmını açıkladığı görülmüştür. Kızgınlık/Düş Kırıklığı puanındaki bir birimlik artış olumsuz anne-çocuk ilişkisinde 4,07 birim artış ile sonuçlanacaktır.

Tablo 12. Olumsuz Anne-Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Kızgınlık/Düş Kırıklığı Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişken	B	B'nin Standart Hatası	β	t	R^2	Düzeltilmiş R^2	F
1	Sabit	29,84	1,81	-	16,40***	0,29	0,29	69,07
	Beck Depresyon	0,32	0,08	0,19	3,88***			
	Kızgınlık/Düş Kırıklığı	4,07	0,42	0,46	9,58***			

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Anne depresyonu kontrol edildiğinde, Azalan Tepki/Sakinleşme olumsuz mizaç özelliğinin olumsuz anne-çocuk ilişkisine etkisini incelemek için tahmin edilen Regresyon Modeli sonucuna göre Azalan Tepki/Sakinleşme olumsuz anne-çocuk ilişkisini yordamaktadır ($F(2,324)=74,36$; $p<0,001$). Azalan Tepki/Sakinleşme mizaç özelliğinin olumsuz anababa çocuk ilişkisinin %31'lik kısmını açıkladığı görülmüştür. Azalan Tepki/Sakinleşme puanındaki bir birimlik artış olumsuz anne-çocuk ilişkisinde -4,56 birim azalış ile sonuçlanacaktır.

Tablo 13. Olumsuz Anne-Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Azalan Tepki Sakinleşme Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişken	B	B'nin Standart Hatası	β	t	R^2	Düzeltilmiş R^2	F
1	Sabit	66,24	2,46	-	27,36***	0,31	0,31	74,36
	Beck Depresyon	0,34	0,08	0,20	4,20***			
	Azalan Tepki/Sakinleşme	-4,56	0,45	-0,48	-10,06***			

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Anne depresyonu kontrol edildiğinde, Mutsuzluk olumsuz mizaç özelliğinin olumsuz anne-çocuk ilişkisine etkisini incelemek için tahmin edilen Regresyon Modeli sonucuna göre Mutsuzluk anne-çocuk ilişkisini yordamaktadır ($F(2,324)=27,15$; $p<0,001$). Mutsuzluk mizaç özelliğinin olumsuz anne çocuk ilişkisinin %14'lük kısmını açıkladığı görülmüştür. Mutsuzluk puanındaki bir birimlik artış olumsuz anababa çocuk ilişkisinde 2,35 birim artış ile sonuçlanacaktır.

Tablo 14. Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Mutsuzluk Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişken	B	B'nin Standart t Hatası	β	t	R^2	Düzeltilmiş R^2	F
1	Sabit	34,99	2,60	-	13,50***	0,14	0,14	27,15
	Beck Depresyon	0,46	0,09	0,27	5,09***			
	Mutsuzluk	2,35	0,58	0,21	4,05***			

* $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$

Anne depresyonu kontrol edildiğinde, Rahatsızlık olumsuz mizaç özelliğinin olumsuz anne-çocuk ilişkisine etkisini incelemek için tahmin edilen Regresyon Modeli sonucuna göre Rahatsızlık olumsuz anne-çocuk ilişkisini yordamaktadır ($F(2,324)=26,13$; $p<0,001$). Rahatsızlık mizaç özelliğinin olumsuz anababa çocuk ilişkisinin %14'lük kısmını açıkladığı görülmüştür. Rahatsızlık puanındaki bir birimlik artış olumsuz anababa çocuk ilişkisinde 1,88 birim artış ile sonuçlanacaktır.

Tablo 15. Anne Öz-Yetkinliği ve Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçekleri Toplam Puanının Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Rahatsızlık Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişken	B	B'nin Standart Hatası	β	t	R^2	Düzeltilmiş R^2	F
1	Sabit	37,90	2,05	-	18,51***	0,14	0,13	26,13
	Beck Depresyon	0,46	0,09	0,27	5,08***			
	Rahatsızlık	1,88	0,49	0,20	3,81***			

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Anne depresyonu kontrol edildiğinde, Korku olumsuz mizaç özelliğinin olumsuz anne-çocuk ilişkisine etkisini incelemek için tahmin edilen Regresyon Modeli sonucuna göre Korku olumsuz anne-çocuk ilişkisini yordamaktadır (F(2,324)=23,00; p<0,001). Korku mizaç özelliğinin olumsuz anne çocuk ilişkisinin %12,4'lük kısmını açıkladığı görülmüştür. Korku puanındaki bir birimlik artış olumsuz anne çocuk ilişkisinde 1,34 birim artış ile sonuçlanacaktır.

Tablo 16. Olumsuz Anne-Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Korku Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişken	B	B'nin Standart Hatası	β	t	R^2	Düzeltilmiş R^2	F
1	Sabit	39,08	2,12	-	18,40***	0,12	0,12	23,00
	Beck Depresyon	0,51	0,09	0,30	5,67***			
	Korku	1,34	0,45	0,16	2,99**			

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Azalan Tepki/Sakinleşme olumsuz duygulanım özelliğinin Anne Öz-Yetkinliğine etkisini incelemek için tahmin edilen Regresyon Modeli sonucuna göre Azalan

Tepki/Sakinleşme Anne Öz-Yetkinliğini yordamaktadır ($F(1,325)=11,17$; $p=0,001$). Azalan Tepki/Sakinleşme mizaç özelliğini Anne Öz-Yetkinliğinin %3,3'lük kısmını açıkladığı görülmüştür. Azalan Tepki/Sakinleşme mizaç özelliği puanındaki bir birimlik artış Anne Öz-Yetkinliğini 2,48 birim artış ile sonuçlanacaktır.

Tablo 17. Anne Öz-Yetkinlik Ölçeğinin Toplam Puanının Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Alt Ölçeği Toplam Puanı Azalan Tepki/Sakinleşme Tarafından Yordanmasına İlişkin Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	β	t	R^2	Düzeltilmiş R^2	F
Sabit	76,94	3,46	-	22,23***	0,03	0,03	11,17
Azalan Tepki/Sakinleşme	2,48	0,74	0,18	3,34**			

* $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$

Kızgınlık/Düş Kırıklığı olumsuz duygulanım özelliğinin Anne Öz-Yetkinliğine etkisini incelemek için tahmin edilen Regresyon Modeli sonucuna göre Kızgınlık/Düş Kırıklığı Anne Öz-yetkinliğini yordamaktadır ($F(1,325)=5,23$; $p<0,05$). Kızgınlık/Düş Kırıklığı mizaç özelliği Anne Öz-Yetkinliğinin %1,6'luk kısmını açıkladığı görülmüştür. Kızgınlık/Düş Kırıklığı mizaç özelliği puanındaki bir birimlik artış Öz-Yetkinliğinin 1,57 birim azalışı ile sonuçlanacaktır.

Tablo 18. Anne Öz-Yetkinlik Ölçeği Toplam Puanının Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Kızgınlık/Düş Kırıklığı Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	β	t	R^2	Düzeltilmiş R^2	F
Sabit	94,69	2,99	-	31,62***	0,016	0,013	5,23
Kızgınlık/Düş Kırıklığı	-1,57	0,69	-0,13	-2,29*			

* $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$

Anne Öz-Yetkinliğinin Olumsuz Anne Çocuk İlişkisine etkisini incelemek için tahmin edilen Regresyon Modeline göre anne öz-yetkinliği olumsuz anne çocuk ilişkisini yordamaktadır ($F(1,325)=68,21$; $p<0,001$). Anne öz-yetkinliği olumsuz anababa çocuk ilişkisinin %17'lik kısmını açıklamaktadır. Anne Öz-Yetkinliği puanındaki bir birimlik artış olumsuz anne çocuk ilişkisi puanında 0,29 birim azalışa neden olacaktır.

Tablo 19. Olumsuz Anne-Çocuk İlişkisi Ölçeği Toplam Puanının Anne Öz-Yetkinlik Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	B'nin Standart Hatası	β	t	R^2	Düzeltilmiş R^2	F
Sabit	75,99	3,17	-	23,93***	0,173	0,171	68,21
Anne Öz-Yetkinliği	-0,29	0,035	-0,42	-8,26***			

* $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$

Baron ve Kenny'e (1986) göre aracılık analizi için 3 koşul vardır; bağımsız değişkenin aracı değişkeni yordaması, bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordaması ve bağımsız ve aracı değişkenin birlikte bağımlı değişkeni yordamasıdır.

Aracılık analizinin ilk aşamasında bağımsız değişkenin aracı değişkeni yordamasına ilişkin yapılan analiz sonucunda mizaç özelliklerinden kızgınlık/düş kırıklığının anne öz-yeterliğini anlamlı biçimde yordadığı gözlemlenmiştir ($F(1,325)=5,23$; $p<0,05$). Aracılık analizinin ikinci aşamasında bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordamasına ilişkin yapılan regresyon analizi kızgınlık/düş kırıklığı mizaç özelliğinin olumsuz anne-çocuk ilişkisini yordadığı bulunmuştur (($F(2,324)=69,07$). Son aşama olan bağımsız ve aracı değişkenin bağımlı değişkeni yordamasına dair yapılan regresyon analizi kızgınlık/düş kırıklığı ve anne öz-yeterliğinin olumsuz anne-çocuk ilişkisini anlamlı olarak yordadığı gözlemlenmiştir ($F(3,323)=75,08$; $p<0,001$). Kızgınlık/düş kırıklığı ve anne öz-yetkinliğinin olumsuz anne-çocuk ilişkisinin %41'ini açıkladığı görülmüştür. Kurulan regresyon modelinde kızgınlık/düş kırıklığının olumsuz anne-çocuk ilişkisine etkisi ($B=4,07$; $p<0,05$),

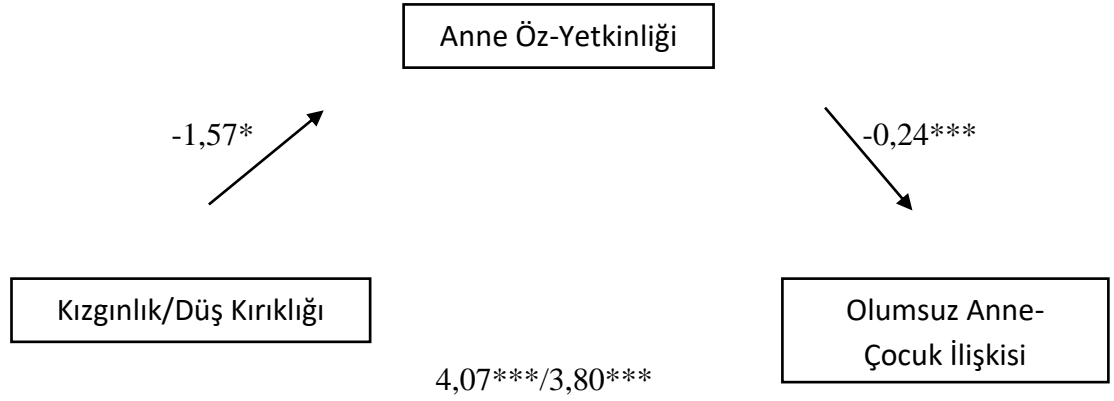
modele anne öz-yetkinliğinin girmesi ile azalma göstermiştir (B=3,80; p<0,05) ve anne öz-yetkinliği modelde anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu sebeple kızgınlık/düş kırıklığı mizaç özelliğinin olumsuz anne-çocuk ilişkisi üzerine anlamlı etkisinde anne öz-yetkinliğinin kısmi aracı rol aldığı söylenebilir. Sobel testi için gereken varsayımlar sağlandığı için anne öz-yetkinliğinin aracılık etkisinin anlamlılık düzeyi analiz edilmiştir. Yapılan Sobel testi etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. (z= 2,19; p<0,05). Tüm bulgular anne öz-yetkinliğinin kızgınlık/düş kırıklığı mizaç özelliği ile olumsuz anne-çocuk ilişkisi arasında kısmi aracılık etkisinin olduğu göstermektedir.

Tablo 20. Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeğinin Toplam Puanının Anne Öz-Yetkinlik Ölçeği Toplam Puanı ve Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Kızgınlık/Düş Kırıklığı Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişken	B	B'nin Standart Hatası	β	t	R^2	Düzeltilmiş R^2	F	
1	Bağımlı Değişken Anne Öz-Yetkinliği	Sabit	94,69	2,99	-	31,62***	0,016	0,013	5,23
		Kızgınlık/D. Kırıklığı	-1,57	0,69	-0,13	-2,29*			
2	Bağımlı Değişken Olumsuz Anne-Çocuk İlişkisi	Sabit	29,84	1,81	-	16,40***	0,29	0,295	69,07
		Beck Depresyon	0,32	0,08	0,188	3,883***			
		Kızgınlık/D. Kırıklığı	4,07	0,424	0,464	9,58***			
3	Bağımlı Değişken Olumsuz Anne-Çocuk İlişkisi	Sabit	52,80	3,38	-	15,65***	0,41	0,40	75,08
		Beck Depresyon	0,25	0,08	0,14	3,23**			
		Kızgınlık/D. Kırıklığı	3,80	0,40	0,43	9,71***			
		Öz-Yetkinlik	-0,24	0,03	-0,34	-7,83***			

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Şekil 2. Kızgınlık/Düş Kırıklığı Mizaç Özelliğinin Olumsuz Anne-Çocuk İlişisine Etkisinde Anne Öz-Yeterliğinin Aracı Rolü

Aracılık analizinin ilk aşamasında bağımsız değişkenin aracı değişkeni yordamasına ilişkin yapılan analiz sonucunda azalan tepki/ sakinleşme mizaç özelliğinin anne öz-yeterliğini anlamlı biçimde yordadığı gözlemlenmiştir ($F(1,325)=11,17; p<0,05$). Aracılık analizinin ikinci aşamasında bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordamasına dair yapılan regresyon analizi azalan tepki/ sakinleşme mizaç özelliğinin olumsuz olumsuz anne-çocuk ilişkisini yordadığı belirlenmiştir ($F(2,324)=74,36; p<0,05$). Aracılık analizinin son aşamasında bağımsız ve aracı değişkenin bağımlı değişkeni yordamasına dair yapılan regresyon analizi azalan tepki/ sakinleşme mizaç ve anne öz-yeterliğinin, olumsuz anne-çocuk ilişkisini anlamlı olarak yordadığı göstermiştir ($F(3,323)=74,28; p<0,05$). Azalan tepki/sakinleşme mizaç özelliği ve anne öz-yeterliğinin olumsuz anne-çocuk ilişkisinin %43'ünü açıkladığı görülmüştür. Regresyon modelinde azalan tepki/ sakinleşmenin anne-çocuk ilişkisine etkisi ($B= -4,56; p<0,05$), modele anne öz-yeterliğinin girmesi ile azalma göstermiştir ($B= -4,10; p<0,05$), sonuç olarak anne öz-yeterliği modelde anlamlı bir etkiye sahiptir. Yapılan analizler azalan tepki/ sakinleşmenin olumsuz anne-çocuk ilişkisi üzerine anlamlı etkisinde anne öz-yeterliğinin kısmi aracı rol aldığı söylenebilir. Sobel testinin varsayımları sağlandığı için anne öz-yeterliğinin aracılık etkisinin anlamlılık düzeyi analiz edilmiştir. Sobel testi etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermiştir ($z=-3,05; p<0,05$). Tüm bulgular anne öz-yeterliğinin

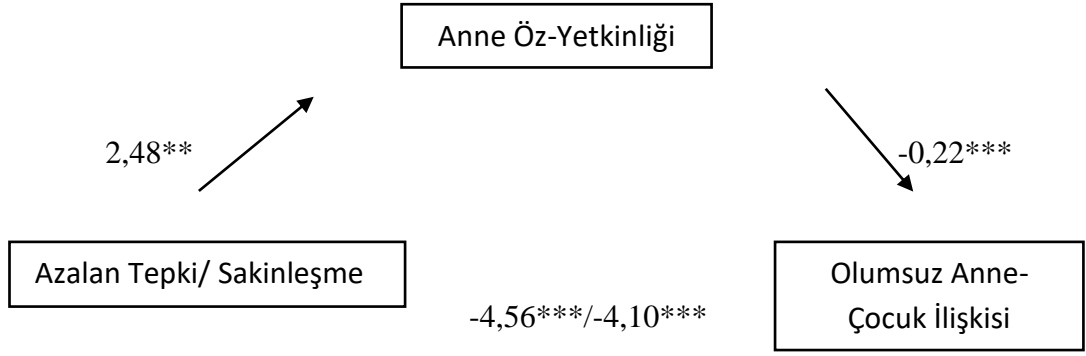
azalan tepki/sakinleşme mizaç özelliği ile olumsuz anne-çocuk ilişkisi arasında kısmi aracılık etkisinin olduğu göstermektedir.

Tablo 21. Olumsuz Anne Çocuk İlişkisi Ölçeğinin Toplam Puanının Anne Öz-Yetkinlik Ölçeği Toplam Puanı ve Olumsuz Duygulanım Özelliklerinden Azalan Tepki/Sakinleşme Alt Ölçeği Toplam Puanı Tarafından Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

	Model	Değişken	B	B'nin Standart Hatası	β	t	R ²	Düzeltilmiş R ²	F
1	Anne Öz-Yetkinliği	Sabit	76,94	3,46	-	22,23**	0,03	0,03	11,17
		Azalan Tepki/Sakinleşme	2,48	0,74	0,18	3,34**			
2	Olumsuz Anne-Çocuk İlişkisi	Sabit	66,24	2,46	-	27,36**	0,31	0,31	74,36
		Beck Depresyon	0,34	0,08	0,20	4,20***			
		Azalan Tepki/Sakinleşme	-4,56	0,45	-0,48	-10,06**			
3	Olumsuz Anne-Çocuk İlişkisi	Sabit	85,21	3,40	-	25,07**	0,43	0,40	74,28
		Beck Depresyon	0,28	0,07	0,17	3,68***			
		Azalan Tepki/Sakinleşme	-4,10	0,43	-0,43	-9,7***			
		Öz-Yetkinlik	-0,22	0,03	-0,31	-7,15***			

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Şekil 3. Kızgınlık/Düş Kırıklığı Mizaç Özelliğinin Olumsuz Anne-Çocuk İlişisine Etkisinde Anne Öz-Yeterliliğinin Aracı Rolü

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TARTIŞMA

Bu çalışmada, 3-6 yaş arası çocukların olumsuz mizaç özelliklerinin olumsuz anne-çocuk ilişkisine etkisi ve annelerin öz-yeterliklerinin bu etkideki aracılık rolü incelenmiştir. Bu amaçla Regresyon ve Sobel testleri kullanılmış, ayrıca demografik verilerin anne-çocuk ilişkisine etkisi araştırılmıştır.

Çalışmaya katılan annelerin demografik özelliklerine bakıldığında annelerin büyük çoğunluğunun eğitim durumunun yüksek düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca annelerin büyük kısmının gelirini orta düzey olarak belirttiği bu sebeple örnekleme yüksek/orta sosyo-ekonomik düzeyden gelen annelerin oluşturduğu söylenebilir. Çalışmaya dahil olan annelerden büyük bir kısmının evli olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmaya katılan annelerden bir işte çalışan ve çalışmayanlar yaklaşık olarak eşit dağılım göstermektedir. Az sayıda annenin geçmişte psikiyatrik tanı aldığı saptanmıştır. Çalışmaya dahil olan çocukların cinsiyetler dağılımının yakın olduğu belirlenmiştir.

Olumsuz anne-çocuk ilişkisi ve olumsuz mizaç özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla korelasyon analizi yürütülmüştür. Olumsuz mizaç özelliklerinden kızgınlık/düş kırıklığı ve azalan tepki/sakinleşme ile anne-çocuk ilişkisi arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Çocuğun kızgınlık/düş kırıklığı mizaç özelliği arttıkça olumsuz anne-çocuk ilişkisi artmakta, azalan tepki/sakinleşme mizaç özelliği arttıkça olumsuz anne-çocuk ilişkisi azalmaktadır. Öte yandan olumsuz anne-çocuk ilişkisi ile mutsuzluk, korku ve rahatsızlık mizaç özellikleri arasında zayıf bir ilişki gözlemlenmiştir; çocuğun mutsuzluk, korku ve rahatsızlık mizaç özellikleri arttıkça, olumsuz anne-çocuk ilişkisini olumsuz etkilediği saptanmıştır.

Korelasyon analizi sonuçları alanyazında çocuğun zor mizacının olumsuz anne-çocuk ilişkisine olumsuz etkisini gösteren pek çok çalışma ile (Birns v.d.,1969; Ciciola v.d., 2013; Ganiban v.d., 2011; Goldsmith v.d., 1987; Thomas v.d.,1963) uyumludur. Mutsuzluk, korku ve rahatsızlık mizaç özellikleri ile olumsuz anne-çocuk ilişkisi arasındaki korelasyon, azalan tepki/sakinleşme ve kızgınlık/düş kırıklığı mizaç

özelliği ile olumsuz anne-çocuk ilişkisi arasında gözlemlenen korelasyondan daha zayıftır. Goldsmith v.d. (1987) kolayca üzülop ağlama ve zor sakinleşmenin anne-çocuk ilişkisini olumsuz etkilemesinin yanı sıra annenin enerjisini tükettiğini belirtmiştir. Çocuğun zor sakinleşmesi ve öfkeli oluşu annenin bu zor duygularla başa çıkması için diğer mizaç özelliklerine kıyasla çocuğa daha çok destek olmasını ve çaba göstermesini gerektirebilir. Bu sebeple azalan tepki/sakinleşme ve kızgınlık/düş kırıklığı mizaç özellikleri olumsuz anne-çocuk ilişkisi ile daha güçlü olarak korelasyon gösteriyor olabilir.

Annenin ebeveyn öz-yeterliği ile olumsuz mizaç özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yürütölen korelasyon analizi kızgınlık/düş kırıklığı ve azalan tepki/sakinleşme ile ebeveyn öz-yeterliği arasında orta düzeyde, anlamlı ilişki göstermiştir. Çocuğun kızgınlığı/düş kırıklığı arttıkça anne öz-yeterliği azalmakta ve çocuğun daha kolay sakinleşmesi anne öz-yeterliğini arttırmaktadır. Rahatsızlık, mutsuzluk ve korku mizaç özellikleri ile anne öz yetkinliği arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Alanyazındaki çalışmalar zor mizacın ebeveyn öz-yeterliğini olumsuz etkilediğini gösterirken (bkz. Gross v.d., 1994; Porter ve Hsu, 2003; Teti ve Gelfand, 1991) mevcut bulgular bu çalışmalar ile kısmen uyumludur. Bandura'ya göre (1981) öz-yeterlik bireyin stresli, tahmin edilemeyen, belirsiz bir görevi ne kadar iyi organize edeceği ve yürüteceğine dair yargıyı içerir. Kızgınlık/düş kırıklığı ve azalan tepki/sakinleşme mizaç özelliklerinin mutsuzluk, korku ve rahatsızlık mizaç özelliklerinden farklı olduğu düşünölmektedir. Çocuğun kızgın oluşu ve hayal kırıklığı anneyi günlük hayatta daha çok stresli durum içine sokarak annenin öz-yeterliğini düşürüyor olabilir.

Teti v.d. (1996) huzursuz, hareketli, yavaş ısınan ve tahmin edilemeyen çocukların tüm anneler için zorlayıcı olacağını, annelerin kendileri ve çocukları hakkında olumsuz bir algı geliştirebileceğini belirtmiştir. Goldberg (1977) annenin bakım vermede etkili olduğu inancının çocuğun başa çıkılabilir ve tahmin edilebilir olmasına bağlı olduğunu ifade etmiştir (Teti v.d., 1996'da atıfta bulunulduğu gibi). Bunun aksine annenin etkili olmadığına dair inancı ise çocuğun kronik olarak huzursuz, okuması güç ve öngörülemez olmasına bağlıdır (Teti v.d., 1996). Çocuğun öfkeli oluşu

ve zor sakinleştirilebilmesi mutsuzluk, korku ve rahatsızlık mizaç özelliklerinden farklı olarak çocuk ile başa çıkmayı ve bakım vermeyi zorlaştırdığı için mevcut çalışmada azalan tepki/sakinleşme ve kızgınlık/düş kırıklığı mizaç özelliği ile anne öz-yeterliliği arasında anlamlı ilişki çıkmış olabilir. Yazında çocuğun zor mizacı ve anne öz-yeterliliğinin ilişkisini inceleyen çalışmalar ağlama, huzursuzluk (Cutrona ve Troutman, 1986) ve sakinleştirilebilirliği (Crockenberg ve Leerkes, 2003) gibi çocuğun anneyi stresli duruma sokan mizaç özelliklerini dahil etmiştir; mutsuzluk, korku ve rahatsızlığın anne öz-yeterliliği ile ilişkili çıkmamasının bu sebeple olduğu düşünülmektedir.

Alan yazın depresyonun anne-çocuk ilişkisine olumsuz etkisini göstermektedir (bkz. Gelfand ve Teti, 1990). Bu sebeple annenin depresyonunun çocuğu ile olan ilişkiye etkisini incelemek amacıyla korelasyon analizi yürütülmüş, yapılan analiz anne depresyonu ile anne-çocuk ilişkisi arasında orta düzeyde, pozitif bir ilişki göstermiştir; anne depresyonu arttıkça anne-çocuk arasındaki olumsuz ilişki artmaktadır. Anne depresyonunun anne-çocuk ilişkisine etkisi göz önünde bulundurularak analizlerde anne depresyonu kontrol değişkeni olarak atanmıştır. Anne depresyonu ile anne öz-yeterliliği arasında negatif, zayıf korelasyon gözlemlenmiştir. Annenin depresyonu arttıkça ebeveynlik öz-yeterliliği azalmaktadır. Bu sonuç alan yazındaki çalışmalar ile uyum göstermektedir (bkz. Kohlhoff ve Barnett, 2013).

Çocuğun olumsuz mizaç özelliklerinin anne-çocuk ilişkisine etkisinin olup olmadığını incelemek amacıyla Doğrusal Regresyon Analizi yapılmış ve bu analizlerde anne depresyonu kontrol edilmiştir. Analiz sonucunda kızgınlık/düş kırıklığı mizaç özelliğinin anne-çocuk ilişkisini yordadığı saptanmıştır. Kızgınlık/Düş Kırıklığı mizaç özelliği anababa çocuk ilişkisinin %29'lük kısmını açıklamaktadır. Azalan tepki/sakinleşme olumsuz mizaç özelliği anne-çocuk ilişkisini yordamaktadır. Azalan Tepki/Sakinleşme mizaç özelliğinin anababa çocuk ilişkisinin %31'lik kısmını açıkladığı görülmüştür. Mutsuzluk mizaç özelliği anne-çocuk ilişkisini yordamakta ve model anne-çocuk ilişkisinin %14'lük kısmını açıklamaktadır. Rahatsızlık olumsuz mizaç özelliği anne-çocuk ilişkisini yordamaktadır. Rahatsızlık anne-çocuk ilişkisinin %14'ünü açıklamaktadır. Korku olumsuz mizaç özelliği anne-çocuk ilişkisine etki etmekte ve anne-çocuk ilişkisinin %12,4'lük kısmını açıklamaktadır.

Mizacın anne-çocuk ilişkisine etkisini inceleyen çalışmalar farklı sonuçlar elde etmişlerdir. Bu çalışmalar arasında mizacın anne-çocuk ilişkisini etkilemediğini gösteren, zor mizacın anne-çocuk ilişkisine olumlu etkide bulunduğunu gösteren ve zor mizacın anne-çocuk ilişkisini olumsuz yönde etkilediğini gösterenler vardır. Sroufe (1985), çocuk mizacı ile anne-çocuk bağlanmasının ortogonal ve farklı seviyelerde konumlanan yapılar olduğunu ifade etmiştir. Ona göre bebeğin mizacı içsel faktörler ya da iç kaynaklı faktörler tarafından belirlenen bireysel yapılarıdır. Bağlanma ise kaynağı geçmişteki ebeveyn çocuk ilişkisi olan ilişki yapıdır. Bu sebeple birbirleri ile ilişkili değildirler. Sroufe'e göre (1985) ebeveyn çocuğun ihtiyacına göre şekillenmektedir, bu sebeple zor mizacın anne-çocuk ilişkisine olumsuz etkisinden söz edilemez.

Alan yazında zor mizacın annenin çocuğa olan hassasiyetini/duyarlılığını arttırdığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (Crockerberg, 1986; DeVries, 1984, 1987). Öte yandan mevcut çalışma hipotezler ile uyumlu olarak zor mizacın anne-çocuk ilişkisine olumsuz etkisini göstermektedir. Özellikle kızgınlık/düş kırıklığı ve azalan tepki/sakinleşme mizaç özelliklerinin anne-çocuk ilişkisini olumsuz etkilediği görülmüştür.

Çocuğun olumsuz mizaç özelliklerinden azalan tepki/sakinleşme ve kızgınlık/düş kırıklığının anne öz-yeterliliğine etkisini incelemek için yapılan Doğrusal Regresyon Analizi azalan tepki/sakinleşme ve kızgınlık/düş kırıklığının anne öz-yeterliliğini yordadığını göstermiştir. Azalan tepki/sakinleşme anne öz-yeterliliğinin %3,3'lük kısmını, kızgınlık/düş kırıklığı ise anne öz-yeterliliğinin %1,6'lük kısmını açıklamaktadır. Mutsuzluk, korku ve rahatsızlık mizaç özelliği anne öz-yeterliliği ile ilişkili çıkmadığı için Regresyon Analizi yürütülmemiştir. Literatürdeki bilgiler bu sonuçları doğrular niteliktedir. Bandura'ya göre (1977) öz-yeterlilik inancının bir kaynağı da başarılı deneyimlerdir. Zor mizaçlı çocuk ebeveynliğe dair görevlerde (örneğin; fiziksel bakım verme, duygusal destek gibi) annenin olumsuz geri dönüşler alması ve görevlerin başarısız olmasına sebep olarak annenin öz-yeterliliğini düşürüyor olabilir (Bandura, 1977).

Anne öz-yetkinliğinin anababa çocuk ilişkisine etkisini incelemek için tahmin edilen Regresyon Modeli anne öz-yetkinliği anababa Çocuk ilişkisinin %17'lik kısmını açıkladığını göstermiştir. Bu sonuçlar geçmiş yazın ile uyum göstermektedir (bkz. Teti ve Gelfand, 1991).

Aracılık analizi için bağımsız değişkenin aracı değişkeni yordaması, bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordaması ve bağımsız değişken ile aracı değişkenin birlikte bağımlı değişkeni yordaması şartları gerekmektedir (Baron ve Kenny, 1986). Aracılık analizinde bağımsız değişkenin aracı değişkeni yordamasına ilişkin yapılan analiz sonucu kızgınlık/düş kırıklığının anne öz-yeterliğini anlamlı biçimde yordadığı gözlemlenmiştir. Aracılık analizinin ikinci aşamasında bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordamasına ilişkin yapılan regresyon analizi kızgınlık/düş kırıklığının anne-çocuk ilişkisini yordadığı bulunmuştur. Son aşamada bağımsız ve aracı değişkenin bağımlı değişkeni yordamasına dair yapılan regresyon analizi kızgınlık/düş kırıklığı ve anne öz-yeterliğinin anne-çocuk ilişkisini anlamlı olarak yordadığı göstermiştir. Kızgınlık/düş kırıklığı ve anne öz-yetkinliğinin anne-çocuk ilişkisinin %41'ini açıkladığı görülmüştür. Kurulan regresyon modelinde kızgınlık/düş kırıklığının anne-çocuk ilişkisine etkisi, modele anne öz-yetkinliğinin girmesi ile azalma göstermiştir ve anne öz-yetkinliği modelde anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu sebeple kızgınlık/düş kırıklığı mizaç özelliğinin anne-çocuk ilişkisi üzerine anlamlı etkisinde anne öz-yetkinliğinin kısmi aracı rol aldığı söylenebilir. Sobel testi ile anne öz-yetkinliğinin aracılık etkisinin anlamlılık düzeyi analiz edilmiş ve Sobel testi etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermiştir. Mevcut çalışma anne öz-yetkinliğinin kızgınlık/düş kırıklığı mizaç özelliği ile anne-çocuk ilişkisi arasında kısmi aracılık etkisinin olduğunu göstermektedir.

Azalan tepki/sakinleşme mizaç özelliği ile anne çocuk ilişkisi arasında anne öz-yetkinliğinin aracı rolünü incelemek amacıyla yürütülen aracılık analizinin ilk aşamasında bağımsız değişkenin aracı değişkeni yordamasına ilişkin yapılan analiz sonucu azalan tepki/ sakinleşme mizaç özelliğinin anne öz-yeterliğini anlamlı biçimde yordadığı göstermiştir. Aracılık analizinin ikinci aşamasında bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordamasına dair yapılan regresyon analizi azalan tepki/ sakinleşme mizaç özelliğinin anne-çocuk ilişkisini yordadığı belirlenmiştir. Aracılık analizinin

son aşamasında bağımsız ve aracı değişkenin bağımlı değişkeni yordamasına dair yapılan regresyon analizi azalan tepki/ sakinleşme ve anne öz-yeterliliğinin birlikte anne-çocuk ilişkisini anlamlı olarak yordadığını göstermiştir. Azalan tepki/sakinleşme mizaç özelliği ve anne öz-yeterliliğinin anne-çocuk ilişkisinin %43'ünü açıklamaktadır. Regresyon modelinde azalan tepki/sakinleşmenin anne-çocuk ilişkisine etkisi modele anne öz-yeterliliğinin girmesi ile azalmıştır. Anne öz-yeterliliği modelde anlamlı bir etkiye sahiptir. Yapılan analizler ile azalan tepki/ sakinleşmenin anne-çocuk ilişkisi üzerindeki anlamlı etkisinde anne öz-yeterliliğinin kısmi aracı rol aldığını göstermiştir. Sobel testi aracılık etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermiştir.

Mevcut çalışmada annenin çocuğun mizacına dair algısının çocuğuyla olan ilişkisine etkisinde annenin ebeveynliğe dair öz-yeterlilik inancının aracılık rolü incelenmiştir. Çocuğun kızgınlık/düş kırıklığı ve azalan tepki/sakinleşme mizaç özelliği ile anne-çocuk ilişkisi arasındaki ilişkide anne öz-yeterliliğinin aracı rol oynadığı görülmüştür. Bu değişkenler arasındaki ilişki yazında teorik olarak tartışılmış fakat çok az sayıda aracılık ilişkisi inceleyen çalışma yürütülmüştür. Az sayıdaki çalışmalar göz önüne alınarak anne öz-yeterliliğinin mizaç ile anne-çocuk ilişkisi arasında aracı rol aldığı söylenebilir. Çalışmada gözlenen aracılık etkisinin bu anlamda yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Mevcut tez çocuğun olumsuz mizacını annenin bildirimini ile ölçmüştür, yani annenin mizaç algısını ölçmüştür. Goldsmith ve Gagne (2012) yalın hali ile ebeveynin mizaç değerlendirmesinin yanlı olacağını bu sebeple mizaç ölçümünde tek bir ölçüm yöntemine bağlı kalınmaması gerektiğini savunmuşlardır. Seifer v.d. (1994) yürüttükleri çalışmada benzer bir şekilde annelerin çocuğun mizacına dair değerlendirmesinin güvenilir bir kaynak olmadığını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan annenin çocuğuna dair mizaç algısı ile objektif bir şekilde gözlemlenen mizacın paralellik gösterdiğini saptayan çalışmalar mevcuttur (Wilson ve Matheny, 1983; Coll, 1981). Fakat bu çalışmada mizacı objektif olarak ölçmek değil annenin mizaç algısını ölçmek amaçlanmıştır. Annenin çocuğunun zor mizacına dair algısının çocuğu ile ilişkisinde daha önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmadan 3-6 yaş arası çocuğu olan annelerin çocuklarının mizaç özelliklerini değerlendirmeleri istenmiştir. Çocuk 3-6 yaşlarındayken yalın bir şekilde mizacı ölçmek mümkün değildir. Ölçümü yapılan mizaç değişkeninin ebeveyn ve pek çok faktörden etkilendiği ve pek çok faktörü etkilediği düşünülebilir. Çevresel faktörlerin mizaca etkisini en aza indirmek için anne karnında mizaç ölçümü yapan çalışmalar mevcuttur. Örneğin DiPietro v.d. (1996) bebeğin anne karnındaki kalp atış hızı ve hareketinin mizacı yordadığını göstermiştir. Fakat anne karnı ölçümlerinin çevresel faktörlerin mizaca olan etkisini en aza indirmekle birlikte tamamıyla arındırdığı söylenemez. Verny ve Kelly (1988) çocuk henüz anne karnındayken anne ile etkileşim halinde olduğunu göstermiştir. Bu sebeple salt mizaç ölçümünün mümkün olmadığı düşünülmektedir.

Mevcut çalışmanın kısıtlılıklarından birisi çalışma örnekleminin demografik açıdan farklı sosyoekonomik sınıfları temsil etmemesidir. Örneklemdaki anne ve çocukların büyük bir kısmının sosyo-ekonomik düzeylerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma sosyal medya aracılığı ile duyurulmuştur bu yüzden internet ve teknolojik gereçlere ulaşabilen anneler çalışmaya katılmıştır. Örneklemin sosyo-ekonomik düzeyinin yüksek çıkması bu sebeple olabilir.

Çalışmanın bir diğer kısıtlılığı ise olumsuz mizaç özelliği alt ölçeklerinden toplam puan elde edilememesidir. Sarı v.d. (2012) Çocuk Davranış Ölçeği Kısa Formunun güvenilirlik-geçerlik çalışmasında faktör analizi yapmadıkları için olumsuz duygulanım alt ölçekleri toplam puanı alınamamış, bu sebeple mevcut çalışmada alt ölçekler teker teker analize dahil edilmiştir.

SONUÇ VE KLİNİK DOĞURGULAR

Çocuğun zor mizaç özelliklerinin annesiyle ilişkisine etkisi ve annenin öz-yeterliğinin bu ilişkideki rolünü incelemeyi amaçlayan bu çalışmaya 3-6 yaş arasında çocuğu olan 327 anne dahil edilmiştir. Yapılan istatistiksel analizler kızgınlık/düş kırıklığı, rahatsızlık, mutsuzluk ve korku mizaç özelliklerinin olumsuz anne-çocuk ilişkisini arttırdığı göstermiştir. Azalan tepki/sakinleşme mizaç özelliğinin ise olumsuz anne-çocuk ilişkisini azalttığı gözlemlenmiştir. Çocuğun kızgınlık/ düş kırıklığı mizaç özelliğindeki artış annenin ebeveyn öz-yetkinliğinde düşüş ile, azalan tepki/sakinleşme mizaç özelliğinde artış ise annenin öz-yetkinliğinde artış ile sonuçlanmıştır. Öte yandan rahatsızlık, mutsuzluk ve korku mizaç özelliklerinin annenin öz-yeterliğine bir etkisi olmadığı görülmüştür. Bu mizaç özellikleri kızgınlık/düş kırıklığı ve azalan tepki/sakinleşme mizaç özelliklerine nispeten daha içe dönüktür. Annenin ebeveyn öz-yeterliğinin anne-çocuk ilişkisinde etkisi olduğu gözlemlenmiştir; annenin artan ebeveyn öz-yeterliğinin anne-çocuk ilişkisine olumlu katkıda bulunduğu gözlemlenmiştir. Aracılık etkisi için yapılan istatistiksel analizler annenin ebeveyn öz-yeterliğinin azalan tepki/sakinleşme mizaç özelliği ile anne-çocuk ilişkisi arasında aracılık etkisine sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca anne öz-yetkinliği kızgınlık/düş kırıklığı mizaç özelliği ve anne-çocuk ilişkisi arasında aracılık etkisine sahiptir.

Öte yandan çalışmanın bazı sınırlılıkları vardır. Çalışmanın örneklem grubunun yüksek sosyo-ekonomik düzeyden gelmesi çalışmanın genelleştirilebilirliğini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca annelerin çocuklarının mizacına dair algısı yalın bir biçimde mizaç algısı değil mizaç ve çevre etkileşiminin bir sonucudur. Çalışmanın yorumlanmasında bu noktaya dikkat edilmesi gerekmektedir. Çalışmada kullanılan mizaç ölçeği güvenilirlik-geçerlik çalışmasındaki kısıtlılığın bir sonucu olarak toplam puan vermemektedir. Olumsuz duygulanım

toplam puanı kullanıldığında sonuçların nasıl olacağı merak edilmektedir. Gelecekte ölçeğin güvenilirlik- geçerlik çalışmasını yapacak araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışma zor mizacın (kırgınlık/düş kırıklığı, azalan tepki sakinleşme) anne-çocuk ilişkisine etkisini ve anne öz-yeterliğinin bu etkideki aracılık rolünü göstermektedir. Zor mizaçlı çocuğun annesi ile ilişkisine olumsuz etkisi göz önünde bulundurulduğunda anne öz-yeterliğinin müdahale edilebilir bir değişken olarak önemi artmaktadır. Anne ve çocuklarla çalışan ruh sağlığı profesyonellerinin anne öz-yeterliğini arttırmak için kullanacağı müdahalelerin zor mizaçlı çocukların anneleri ile ilişkilerinde iyileştirici etkiye sahip olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. S.** (1979). Infant–mother attachment. *American psychologist*, 34(10), 932.
- Ainsworth, M. D. S., Bell, S. M., ve Steinberg, L. D.** (1981). 5. Attachment, Exploration, and Separation: Illustrated by the Behavior of One-Year-Olds in a Strange Situation. In *The life cycle* (pp. 57-71). Columbia University Press.
- Akgün, E., ve Yeşilyaprak, B.** (2010). Çocuk Anababa İlişki Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 44-53.
- Alink, L. R., Cicchetti, D., Kim, J., ve Rogosch, F. A.** (2009). Mediating and moderating processes in the relation between maltreatment and psychopathology: Mother-child relationship quality and emotion regulation. *Journal of abnormal child psychology*, 37(6), 831-843.
- Allen, J. L.** (2015). When one size doesn't fit all: Temperament-based parenting interventions. *Making parenting work for children's mental health, ACAMH occasional paper*, 33, 12-22.
- Aminayi, M., Roshan Chesli, R., Shairi, M. R., ve Moharreri, F.** (2015). Comparative study of parenting styles and parenting self-efficacy in mothers of children with and without anxiety symptoms. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 17(4), 186-191.
- Bandura, A.** (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191.
- Baron, R. M., ve Kenny, D. A.** (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of personality and social psychology*, 51(6), 1173.
- Bates, J. E.** (1980). The concept of difficult temperament. *Merrill-Palmer Quarterly of Behavior and Development*, 26(4), 299-319.

- Beck, A. T., Ward, C., Mendelson, M., Mock, J., ve Erbaugh, J. J. A. G. P.** (1961). Beck depression inventory (BDI). *Arch Gen Psychiatry*, 4(6), 561-571.
- Bijou, S. W.** (1977). Practical implications of an interactional model of child development. *Exceptional children*, 44(1), 6-14.
- Bowlby, J.** (1969). Attachment and loss: volume I: attachment. In *Attachment and Loss: Volume I: Attachment* (pp. 1-401). London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.
- Boyce, W. T., ve Ellis, B. J.** (2005). Biological sensitivity to context: I. An evolutionary–developmental theory of the origins and functions of stress reactivity. *Development and psychopathology*, 17(2), 271-301.
- Bronfenbrenner, U.** (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American psychologist*, 32(7), 513.
- Bronfenbrenner, U., ve Morris, P. A.** (2006). The Bioecological Model of Human Development. Damon & Lerner (eds.). *Theoretical Models of Human Development*. Volume one of the Handbook of Child Psychology.
- Bugental, D. B., Blue, J., ve Cruzcosa, M.** (1989). Perceived control over caregiving outcomes: Implications for child abuse. *Developmental psychology*, 25(4), 532.
- Buss, A. H., Plomin, R., ve Willerman, L.** (1973). The inheritance of temperaments. *Journal of personality*.
- Buss, A. H., ve Plomin, R.** (2014). *Temperament (PLE: Emotion): Early developing personality traits*. Psychology
- Chen, X., Wang, L., ve DeSouza, A.** (2006). Temperament, socioemotional functioning, and peer relationships in Chinese and North American children. *Peer relationships in cultural context*, 123-147.
- Chess, S., Thomas, A., ve Birch, H.** (1959). Characteristics of the individual child's behavioral responses to the environment. *American Journal of Orthopsychiatry*, 29(4), 791.
- Chess, S., ve Thomas, A.** (1977). Temperamental individuality from childhood to adolescence. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 16(2), 218-226.

- Chess, S., ve Thomas, A.** (1991). Temperament and the concept of goodness of fit. In Explorations in temperament (pp. 15-28). Springer, Boston, MA.
- Ciciolla, L., Crnic, K. A., ve West, S. G.** (2013). Determinants of change in maternal sensitivity: Contributions of context, temperament, and developmental risk. *Parenting, 13*(3), 178-195.
- Coleman, P. K., ve Karraker, K. H.** (1998). Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Developmental review, 18*(1), 47-85.
- Coleman, P. K., ve Karraker, K. H.** (2000). Parenting self-efficacy among mothers of school-age children: Conceptualization, measurement, and correlates. *Family relations, 49*(1), 13-24.
- Coll, C. G., Sepkoski, C., ve Lester, B. M.** (1981). Cultural and biomedical correlates of neonatal behavior. *Developmental Psychobiology: The Journal of the International Society for Developmental Psychobiology, 14*(2), 147-154.
- Crockenberg, S. B.** (1986). Are temperamental differences in babies associated with predictable differences in care giving?. *New directions for child and adolescent development, 1986*(31), 53-73.
- Crockenberg, S., ve Leerkes, E.** (2003). Infant negative emotionality, caregiving, and family relationships. *Children's influence on family dynamics: The neglected side of family relationships, 57-78.*
- Cutrona, C. E., ve Troutman, B. R.** (1986). Social Support, Infant Temperament, and Parenting Self-Efficacy: A Mediational Model of Postpartum Depression. *Child Development, 57*(6), 1507-1518.
- Dalgar, G., Civil, F., Savaş, E., Ve Şahin, A.** (2022) Erken Çocuklukta Bağlanma: John Bowlby ve Mary Ainsworth Açısından İncelenmesi. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi, 5*(1), 85-92.
- Daniels, D., Plomin, R., ve Greenhalgh, J.** (1984). *Correlates of Difficult Temperament in Infancy.* *Child Development, 55*(4), 1184-1194.
- Demir, S.** (2015). Anneler için ebeveyn yetkinlik ölçeğinin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2015*(5), 282-297.

- DiPietro, J. A., Hodgson, D. M., Costigan, K. A., ve Johnson, T. R.** (1996). Fetal antecedents of infant temperament. *Child development*, 67(5), 2568-2583.
- Donaldson, G.** (1996). Between practice and theory: Melanie Klein, Anna Freud and the development of child analysis. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 32(2), 160-176.
- Ellis, B. J., Boyce, W. T., Belsky, J., Bakermans-Kranenburg, M. J., ve Van IJzendoorn, M. H.** (2011). Differential susceptibility to the environment: An evolutionary–neurodevelopmental theory. *Development and psychopathology*, 23(1), 7-28.
- Foran, H. M., Fraude, I., Kubb, C., ve Wamboldt, M. Z.** (2020). Assessment of the parent-child relationship. *The handbook of systemic family therapy*, 2, 35-54.
- Freud, S.** (1924). The Dissolution of the Oedipus Complex. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XIX (1923-1925): The Ego and the Id and Other Works*, 171-180.
- Freud, A.** (1963). The concept of developmental lines. *The psychoanalytic study of the child*, 18(1), 245-265.
- Freud, A.** (2003). *Çocuklukta Normallik ve Patoloji* (Çev. Babaoğlu, A.). İstanbul. Metis Yayınları.
- Froman, R. D., ve Owen, S. V.** (1990). Mothers' and nurses' perceptions of infant care skills. *Research in Nursing ve Health*, 13(4), 247-253.
- Fuertes, M., Santos, P. L. D., Beeghly, M., ve Tronick, E.** (2006). More than maternal sensitivity shapes attachment: Infant coping and temperament.
- Gandour, M. J.** (1989). Activity level as a dimension of temperament in toddlers: Its relevance for the organismic specificity hypothesis. *Child Development*, 1092-1098.
- Ganiban, J. M., Ulbricht, J., Saudino, K. J., Reiss, D., ve Neiderhiser, J. M.** (2011). Understanding child-based effects on parenting: Temperament as a moderator of genetic and environmental contributions to parenting. *Developmental psychology*, 47(3), 676.

- Gao, L. L., Sun, K., ve Chan, S. W. C.** (2014). Social support and parenting self-efficacy among Chinese women in the perinatal period. *Midwifery*, 30(5), 532-538.
- Gartstein, M. A., Gonzalez, C., Carranza, J. A., Ahadi, S. A., Ye, R., Rothbart, M. K., ve Yang, S. W.** (2006). Studying cross-cultural differences in the development of infant temperament: People's Republic of China, the United States of America, and Spain. *Child Psychiatry and Human Development*, 37(2), 145-161.
- Gartstein, M. A., Putnam, S. P., ve Rothbart, M. K.** (2012). Etiology of preschool behavior problems: Contributions of temperament attributes in early childhood. *Infant Mental Health Journal*, 33(2), 197-211.
- Gartstein, M. A., ve Iverson, S.** (2014). Attachment security: The role of infant, maternal, and contextual factors. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 14(2), 261-276.
- Gelfand, D. M., ve Teti, D. M.** (1990). The effects of maternal depression on children. *Clinical psychology review*, 10(3), 329-353.
- Goldsmith, H. H., Buss, A. H., Plomin, R., Rothbart, M. K., Thomas, A., Chess, S., ... and McCall, R. B.** (1987). Roundtable: What is temperament? Four approaches. *Child development*, 505-529.
- Goldsmith, H. H., ve Gagne, J. R.** (2012). Behavioral assessment of temperament. *Handbook of temperament*, 209-228.
- Goodman, S. H., ve Gotlib, I. H.** (1999). Risk for psychopathology in the children of depressed mothers: a developmental model for understanding mechanisms of transmission. *Psychological review*, 106(3), 458.
- Gross, D., Conrad, B., Fogg, L., ve Wothke, W.** (1994). A longitudinal model of maternal self-efficacy, depression, and difficult temperament during toddlerhood. *Research in Nursing ve Health*, 17(3), 207-215.
- Gusella, J. L., Muir, D., ve Tronick, E. Z.** (1988). The effect of manipulating maternal behavior during an interaction on three-and six-month-olds' affect and attention. *Child Development*, 1111-1124.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., ve Tatham, R. L.** (2013). *Multivariate Data Analysis*: Pearson Education Limited.

- Harlow, H. F.** (1958). The nature of love. *American psychologist*, 13(12), 673.
- Hinde, R. A.** (2005). Ethology and attachment theory. *Attachment from infancy to adulthood: The major longitudinal studies*, 1-12.
- Ijzendoorn, M. H. V., ve Bakermans-Kranenburg, M. J.** (2004). Maternal sensitivity and infant temperament in the formation of attachment.
- Jack, G.** (2000). Ecological influences on parenting and child development. *The British Journal of Social Work*, 30(6), 703-720.
- Jackson, A. P.** (2000). Maternal self-efficacy and children's influence on stress and parenting among single black mothers in poverty. *Journal of Family Issues*, 21(1), 3-16.
- Kagan, J.** (1982). The construct of difficult temperament: A reply to Thomas, Chess, and Korn. *Merrill-Palmer Quarterly (1982-)*, 21-24.
- Kagan, J.** (1989). Temperamental contributions to social behavior. *American psychologist*, 44(4), 668.
- Kapci, E. G., Uslu, R., Turkcapar, H., ve Karaoglan, A.** (2008). Beck Depression Inventory II: evaluation of the psychometric properties and cut-off points in a Turkish adult population. *Depression and anxiety*, 25(10), E104-E110.
- Kim, J., ve Cicchetti, D.** (2004). A longitudinal study of child maltreatment, mother-child relationship quality and maladjustment: The role of self-esteem and social competence. *Journal of abnormal child psychology*, 32(4), 341-354.
- Kohlhoff, J., ve Barnett, B.** (2013). Parenting self-efficacy: Links with maternal depression, infant behaviour and adult attachment. *Early human development*, 89(4), 249-256.
- Laceulle, O. M., Ormel, J., Vollebergh, W. A., Van Aken, M. A., ve Nederhof, E.** (2014). A test of the vulnerability model: temperament and temperament change as predictors of future mental disorders—the TRAILS study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(3), 227-236.

- Laible, D. J., ve Thompson, R. A.** (2002). Mother–child conflict in the toddler years: Lessons in emotion, morality, and relationships. *Child development*, 73(4), 1187-1203.
- LaRose, A. P., ve West, T. V.** (2014). Freud, Sigmund. *The Encyclopedia of Theoretical Criminology*, 1-3.
- Leerkes, E. M., ve Crockenberg, S. C.** (2002). The development of maternal self-efficacy and its impact on maternal behavior. *Infancy*, 3(2), 227-247.
- Leerkes, E. M., ve Zhou, N.** (2018). Maternal sensitivity to distress and attachment outcomes: Interactions with sensitivity to nondistress and infant temperament. *Journal of Family Psychology*, 32(6), 753.
- Main, M.** (1996). Introduction to the special section on attachment and psychopathology: 2. Overview of the field of attachment. *Journal of consulting and clinical psychology*, 64(2), 237.
- Mastergeorge, A. M., Paschall, K., Loeb, S. R., ve Dixon, A.** (2014). The still-face paradigm and bidirectionality: Associations with maternal sensitivity, self-esteem and infant emotional reactivity. *Infant Behavior and Development*, 37(3), 387-397.
- Milliones, J.** (1978). Relationship between perceived child temperament and maternal behaviors. *Child Development*, 1255-1257.
- Öngider, N.** (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440.
- Phillips, A.** (2007). *Winnicott*. Penguin UK.
- Pianta R. C.** (1992). Child-Parent Relationship Scale. University of Virginia. Author.
- Pietromonaco P. R. ve Barrett L. F.** (2000). The Internal Working Models Concept: What Do We Really Know About The Self in Relation To Others? *Review of General Psychology*, 4(2), 155-175.
- Pluess, M., ve Belsky, J.** (2013). Vantage sensitivity: individual differences in response to positive experiences. *Psychological bulletin*, 139(4), 901.
- Porter, C. L., ve Hsu, H. C.** (2003). First-time mothers' perceptions of efficacy during the transition to motherhood: links to infant temperament. *Journal of family psychology*, 17(1), 54.

- Porter, C., Hart, C., Yang, C., Robinson, C., Frost Olsen, S., Zeng, Q., ... ve Jin, S.** (2005). A comparative study of child temperament and parenting in Beijing, China and the western United States. *International Journal of Behavioral Development*, 29(6), 541-551.
- Putnam, S. P., Sanson, A. V., and Rothbart, M. K.** (2002). Child temperament and parenting.
- Putnam, S. P., ve Rothbart, M. K.** (2006). Development of short and very short forms of the Children's Behavior Questionnaire. *Journal of personality assessment*, 87(1), 102-112.
- Radke-Yarrow, M., Cummings, E. M., Kuczynski, L., ve Chapman, M.** (1985). Patterns of attachment in two-and three-year-olds in normal families and families with parental depression. *Child development*, 884-893.
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., ve Evans, D. E.** (2000). Temperament and personality: origins and outcomes. *Journal of personality and social psychology*, 78(1), 122.
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., Hershey, K. L., ve Fisher, P.** (2001). Investigations of temperament at three to seven years: The Children's Behavior Questionnaire. *Child development*, 72(5), 1394-1408.
- Rothbart, M. K.** (2004). Temperament and the pursuit of an integrated developmental psychology. *Merrill-Palmer Quarterly (1982-)*, 492-505.
- Rothbart, M. K., Ellis, L. K., ve Posner, M. I.** (2004). Temperament and self-regulation. *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications*, 2, 441-460.
- Sameroff, A.** (1975). Transactional models in early social relations. *Human development*, 18(1-2), 65-79.
- Sameroff, A.** (2009). *The transactional model*. American Psychological Association.
- Sanders, M. R., ve Woolley, M. L.** (2005). The relationship between maternal self-efficacy and parenting practices: Implications for parent training. *Child: care, health and development*, 31(1), 65-73.
- Sanson, A., ve Rothbart, M. K.** (1995). Child temperament and parenting. *Handbook of parenting*, 4, 299-321.

- Sarı, B. A., İşeri, E., Yalçın, Ö., Aslan, A. A., ve Şener, Ş.** (2012). Reliability Study of Turkish Version of Children's Behavior Questionnaire Short Form and a Validity Prestudy. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 15(3), 135-143.
- Seifer, R., Sameroff, A. J., Barrett, L. C., & Krafchuk, E.** (1994). *Infant Temperament Measured by Multiple Observations and Mother Report. Child Development*, 65(5), 1478–1490. doi:10.1111/j.1467-8624.1994.tb00830.x
- Slagt, M., Dubas, J. S., Deković, M., and van Aken, M. A.** (2016). Differences in sensitivity to parenting depending on child temperament: A meta-analysis. *Psychological bulletin*, 142(10), 1068.
- Sroufe, L. A.** (1985). Attachment classification from the perspective of infant-caregiver relationships and infant temperament. *Child development*, 1-14.
- Sroufe, L. A.** (1986). Appraisal: Bowlby's contribution to psychoanalytic theory and developmental psychology; Attachment: Separation: Loss. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 27(6), 841-849.
- Stifter, C. A., ve Bono, M. A.** (1998). The effect of infant colic on maternal self-perceptions and mother--infant attachment. *Child: care, health and development*, 24(5), 339-351.
- Tabachnick, B.G., ve Fidell, L.S.** (2013). *Using Multivariate Statistics* (6th ed.). Pearson, Boston
- Tackett, J. L.** (2006). Evaluating models of the personality–psychopathology relationship in children and adolescents. *Clinical Psychology Review*, 26(5), 584-599.
- Takács, L., Smolík, F., Kaźmierczak, M., ve Putnam, S. P.** (2020). Early infant temperament shapes the nature of mother-infant bonding in the first postpartum year. *Infant Behavior and Development*, 58, 101428.
- Teti, D. M., ve Gelfand, D. M.** (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: The mediational role of maternal self-efficacy. *Child development*, 62(5), 918-929.

- Teti, D. M., O'Connell, M. A., ve Reiner, C. D.** (1996). Parenting sensitivity, parental depression and child health: The mediational role of parental self-efficacy. *Early Development and Parenting: An International Journal of Research and Practice*, 5(4), 237-250.
- Thomas, A., and Chess, S.** (1986). The New York longitudinal study: From infancy to early adult life. *The study of temperament: Changes, continuities, and challenges*, 39-52.
- Tronick, E., Als, H., Adamson, L., Wise, S., ve Brazelton, T. B.** (1978). The infant's response to entrapment between contradictory messages in face-to-face interaction. *Journal of the American Academy of Child psychiatry*, 17(1), 1-13.
- Troutman, B., Moran, T. E., Arndt, S., Johnson, R. F., ve Chmielewski, M.** (2012). Development of parenting self-efficacy in mothers of infants with high negative emotionality. *Infant mental health journal*, 33(1), 45-54.
- Tüzün, O., ve Sayar, K.** (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Verhage, M. L., Oosterman, M., ve Schuengel, C.** (2013a). Parenting self-efficacy is associated with cry perception, not autonomic responses, during a cry response task. *Parenting*, 13(4), 253-265.
- Verhage, M. L., Oosterman, M., ve Schuengel, C.** (2013b). Parenting self-efficacy predicts perceptions of infant negative temperament characteristics, not vice versa. *Journal of Family Psychology*, 27(5), 844.
- Verhage, M. L., Schuengel, C., Madigan, S., Fearon, R. M., Oosterman, M., Cassibba, R., ... ve van IJzendoorn, M. H.** (2016). Narrowing the transmission gap: A synthesis of three decades of research on intergenerational transmission of attachment. *Psychological Bulletin*, 142(4), 337.
- Verny, T. R., & Kelly, J.** (1988). *The secret life of the unborn child*. Dell.
- Vicedo, M.** (2009). The father of ethology and the foster mother of ducks: Konrad Lorenz as expert on motherhood. *Isis*, 100(2), 263-291.
- Wilson, R. S., ve Matheny, A. P.** (1983). Assessment of temperament in infant twins. *Developmental Psychology*, 19(2), 172.

Zorbaz, S. D. (2018). Ebeveyn Özyetkinliğinin Yordayıcısı Olarak Ebeveyn-Çocuk İlişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (46), 144-153.

EKLER

Ek-1. Demografik bilgi formu

Sayın Katılımcı;

Bu çalışma, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Tezi kapsamında "Bir Mizaç Özelliği Olarak Olumsuz Duygulanımın Anne-çocuk İlişisine Etkisi: Anne Öz Yeterliğinin Aracı Rolü" ismi ile Dr. Öğr. Üyesi Fatıma Tuba YAYLACI danışmanlığında Merve Kiraz tarafından yürütülmektedir. Çalışmaya YALNIZCA 3-6 YAŞ arasında çocuğu olan anneler katılabilir. Araştırmaya katılıp katılmamak, anketleri doldurmaya başladıktan sonra verilerinizin kullanılmasını talep etmek tamamen size bağlıdır. Sizden kimliğinizi belirten herhangi bir kişisel bilgi istenmeyecektir ve yanıtlarınız gizli tutulacaktır. Verileri araştırmacılar dışında herhangi birinin incelemesi söz konusu olmayacaktır.

"Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum."

Evet, onaylıyorum. ( )

1.Yaşınız:

2.Cinsiyetiniz: [ ] Kadın [ ] Erkek

3.Çocuk Cinsiyeti [ ] Kız [ ] Erkek

4.Çalışmaya katıldığınız çocuğunuzun doğum tarihi?

Gün ( ) Ay ( ) Yıl ( )

5.Çalışmaya katıldığınız çocuğunuzun doğum sırası nedir?

( ) İlk Çocuk ( ) İkinci Çocuk ( ) Üçüncü Çocuk ( ) Diğer

6.Çocuk sayısı: [ ] 1 [ ] 2 [ ] 3 [ ] Diğer:

7.Eğitim durumunuz nedir?

☐ Okuryazar değil	☐ Üniversite
☐ İlköğretim	☐ Yüksek Lisans
☐ Ortaokul	☐ Doktora
☐ Lise	☐ Diğer:

8.İşiniz:

- Tam zamanlı çalışmaktayım
- Yarı zamanlı çalışmaktayım
- İşlerimi evden yürütmekteyim
- Su anda çalışmamaktayım
- Okula devam etmekteyim

9.Medeni Durum:

Evli

Bekar

10.Eşinizin yaşı:

11.Eşinizin eğitim durumu nedir?

☐ Okuryazar değil	☐ Üniversite
☐ İlköğretim	☐ Yüksek Lisans
☐ Ortaokul	☐ Doktora
☐ Lise	☐ Diğer:

12.Eşinizin İşi:

- Tam zamanlı çalışmakta
- Yarı zamanlı çalışmakta
- İşlerini evden yürütmekte
- Şu anda çalışmamakta
- Okula devam etmekte

13. Evinizin aylık gelir düzeyini nasıl değerlendirirsiniz?

Düşük   Orta Seviyede   İyi seviyede

14. Daha önce bir psikiyatrik ya da psikolojik bir rahatsızlık nedeniyle tanı aldınız mı?

Evet   Hayır

Ek-2. Beck Depresyon Ölçeği

Adı Soyadı:	Tarih:	
Yaşı:	Cinsiyeti:	Gönderen
Hekim:		
<u>Yönerge:</u> Aşağıda kişilerin ruh durumlarını ifade ederken kullandıkları bazı cümleler verilmiştir. Her madde, bir çeşit ruh durumunu anlatmaktadır. Her maddede o durumun derecesini belirleyen 4 seçenek vardır. Lütfen bu seçenekleri dikkatle okuyunuz. Son bir hafta içindeki (şu an dahil) kendi ruh durumunuzu göz önünde bulundurarak, size en uygun ifadeyi işaretleyiniz.		
1. a) Kendimi üzgün hissetmiyorum. b) Kendimi üzgün hissediyorum. c) Her zaman için üzgünüm ve kendimi bu duygudan kurtaramıyorum. d) Öylesine üzgün ve mutsuzum ki dayanamıyorum.		
2. a) Gelecekte umutsuz değilim. b) Gelecek konusunda umutsuzum. c) Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok. d) Benim için gelecek olmadığı gibi bu durum düzelmeyecek.		
3. a) Kendimi başarısız görmüyorum. b) Herkesten daha fazla başarısızlıklarım oldu sayılır. c) Geriye dönüp baktığımda, pek çok başarısızlıklarımın olduğunu görüyorum. d) Kendimi bir insan olarak tümüyle başarısız görüyorum.		
4. a) Her şeyden eskisi kadar zevk alabiliyorum. b) Her şeyden eskisi kadar zevk alamıyorum. c) Artık hiçbir şeyden gerçek bir zevk alamıyorum. d) Beni doyan hiçbir şey yok. Her şey çok can sıkıcı.		
5. a) Kendimi suçlu hissetmiyorum. b) Arada bir kendimi suçlu hissettiğim oluyor. c) Kendimi çoğunlukla suçlu hissediyorum. d) Kendimi her an için suçlu hissediyorum.		

6. a) Cezalandırılıyormuşum gibi duygular içinde değilim.
b) Sanki, bazı şeyler için cezalandırılabilirmişim gibi duygular içindeyim.
c) Cezalandırılacakmışım gibi duygular yaşıyorum.
d) Bazı şeyler için cezalandırılıyorum.
7. a) Kendimi hayal kırıklığına uğratmadım.
b) Kendimi hayal kırıklığına uğrattım.
c) Kendimden hiç hoşlanmıyorum.
d) Kendimden nefret ediyorum.
8. a) Kendimi diğer insanlardan daha kötü durumda görmüyorum.
b) Kendimi zayıflıklarım ve hatalarım için eleştiriyorum.
c) Kendimi hatalarım için her zaman suçluyorum.
d) Her kötü olayda kendimi suçluyorum.
9. a) Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok.
b) Bazen kendimi öldürmeyi düşünüyorum ama böyle bir şeyi yapamam.
c) Kendimi öldürebilmeyi çok isterdim.
d) Eğer fırsatını bulursam kendimi öldürürüm.
10. a) Herkesten daha fazla ağladığımı sanmıyorum.
b) Eskisine göre şimdilerde daha çok ağlıyorum.
c) Şimdilerde her an ağlıyorum.
d) Eskiden ağlayabilirdim. Şimdilerde istesem de ağlayamıyorum.
11. a) Eskisine göre daha sinirli ve tedirgin sayılmam.
b) Her zamankinden biraz daha sinirli ve tedirginim.
c) Çoğu zaman sinirli ve tedirginim.
d) Şimdilerde her an için sinirli ve tedirginim.
12. a) Diğer insanlara karşı ilgimi kaybetmedim.
b) Eskisine göre insanlarla daha az ilgiliyim.
c) Diğer insanlara karşı ilgimin çoğunu kaybettim.
d) Diğer insanlara karşı hiç ilgim kalmadı.
13. a) Eskisi gibi kolay ve rahat karar verebiliyorum.
b) Eskisine kıyasla, şimdilerde karar vermeyi daha çok erteliyorum.
c) Eskisine göre, karar vermekte oldukça güçlük çekiyorum.

- d) Artık hiç karar veremiyorum.
14. a) Eskisinden daha kötü bir dış görünüşüm olduğunu sanmıyorum.
b) Sanki yaşlanmış ve çekiciliğimi kaybetmişim gibi düşünüyor ve üzülüyorum.
c) Dış görünüşümde artık değiştirilmesi mümkün olmayan ve beni çirkinleştiren değişiklikler olduğunu hissediyorum.
d) Çok çirkin olduğumu düşünüyorum.
15. a) Eskisi kadar iyi çalışabiliyorum.
b) Bir işe başlayabilmek için eskisine göre daha fazla çaba harcıyorum.
c) Ne iş olursa olsun, yapabilmek için kendimi çok zorluyorum.
d) Hiç çalışmıyorum.
16. a) Eskisi kadar rahat ve kolay uyuyabiliyorum.
b) Şimdilerde eskisi kadar kolay ve rahat uyuyamıyorum.
c) Eskisine göre 1 veya 2 saat erken uyanıyor ve tekrar uyumakta güçlük çekiyorum.
d) Eskisine göre çok erken uyanıyor ve tekrar uyuyamıyorum.
17. a) Eskisine göre daha çabuk yorulduğumu sanmıyorum.
b) Eskisinden daha çabuk ve kolay yoruluyorum.
c) Şimdilerde neredeyse her şeyden kolay ve çabuk yoruluyorum.
d) Artık hiçbir şey yapamayacak kadar yoruluyorum.
18. a) İştahım eskisinden pek farklı değil.
b) İştahım eskisi kadar iyi değil.
c) Şimdilerde iştahım epey kötü.
d) Artık hiç iştahım yok.
19. a) Son zamanlarda pek kilo kaybettiğimi sanmıyorum.
b) Son zamanlarda istemediğim halde iki buçuktan fazla kilo kaybettim.
c) Son zamanlarda beş kilodan fazla kaybettim.
d) Son zamanlarda yedi buçuk kilodan fazla kaybettim.
20. a) Sağlığım beni pek endişelendirmiyor.
b) Son zamanlarda ağrı, sızı, mide bozukluğu, kabızlık gibi sıkıntılarım var.
c) Ağrı, sızı gibi bu sıkıntılarım beni epey endişelendirdiği için başka şeyleri düşünmek zor geliyor.

d) Bu tür sıkıntılar beni öylesine endişelendiriyor ki, artık başka şeyleri düşünemiyorum.

21. a) Son zamanlarda cinsel yaşantımda dikkati çeken bir şey yok.

b) Eskisine göre cinsel konularla daha az ilgileniyorum.

c) Şimdilerde cinsellikle pek ilgili değilim.

d) Artık cinsellikle hiçbir ilgim kalmadı.

Toplam Ölçek Puanı:

(0-63, Kesme puanı 17)

Ek-3. Olumsuz Duygulanım Ölçeği

Sonraki sayfalarda çocuğunuzun çeşitli durumlardaki tepkilerini tanımlayan çeşitli ifadelerle karşılaşacaksınız. Bu durumlar karşısında sizin çocuğunuzun tepkisinin nasıl olacağını belirtmenizi istiyoruz. Elbette, “doğru” tepki diye bir şey yoktur, çocuklar çok farklı şekilde tepki gösterebilirler ve biz de bu farklılıkların neler olduğunu öğrenmeye çalışıyoruz. Lütfen her ifadeyi okuyup onun, çocuğunuzun “geçtiğimiz altı ay içinde” benzer durumlardaki tepkisini “doğru” mu “yanlış” mı ifade ettiğine karar veriniz. Eğer bu ifade; çocuğunuz için tamamıyla yanlışsa 1’i çocuğunuz için çoğunlukla yanlışsa 2’yi çocuğunuz için kısmen yanlışsa 3’ü çocuğunuz için ne doğru ne yanlışsa 4’ü çocuğunuz için kısmen doğruysa 5’i çocuğunuz için çoğunlukla doğruysa 6’yı çocuğunuz için tamamıyla doğruysa 7’yi daire içine alınız.

Talimat: Lütfen başlamadan önce dikkatlice okuyunuz.

1. Bir yerden başka bir yere giderken her zaman çok aceleci ve telaşlıdır.

1 2 3 4 5 6 7 UD

2. Yatağa gitmesi gerektiği söylendiğinde sinirlenir.

1 2 3 4 5 6 7 UD

3. Canı kolay yanmaz.

1 2 3 4 5 6 7 UD

8. En sevdiği oyuncak kaybolduğunda veya kırıldığında içli içli ağlar.

1 2 3 4 5 6 7 UD

9. Hava soğuk veya nemli olduğunda biraz rahatsız olur.

1 2 3 4 5 6 7 UD

14. İsteddiği bir şey olmadığında öfke nöbeti geçirir.

1 2 3 4 5 6 7 UD

17. Hırsız veya “öcü”lerden korkar.

1 2 3 4 5 6 7 UD

20. Ailesinin planları yolunda gitmezse üzülür.
1	2	3	4	5	6	7	UD
23. Yüksek sestten korkar.
1	2	3	4	5	6	7	UD
25. Heyecan verici bir etkinlikten sonra sakinleşmekte güçlük çeker.
1	2	3	4	5	6	7	UD
27. Bazı görevleri başaramadığında üzülür.
1	2	3	4	5	6	7	UD
29. Ufak bir kesik ya da yaralanmada bir hayli üzülür.
1	2	3	4	5	6	7	UD
30. Yapmak istediği bir şeyden alıkonulduğunda hayal kırıklığı yaşar.
1	2	3	4	5	6	7	UD
31. Ziyarete gelen sevdiği akrabalarının veya arkadaşlarının gitmeye hazırlanmaları, onu mutsuz eder.
1	2	3	4	5	6	7	UD
34. Bir şeye sinirlendiğinde en az 10 dakika kızgın olur.
1	2	3	4	5	6	7	UD
35. Karanlıktan korkmaz.
1	2	3	4	5	6	7	UD
40. Oynamak istediği şeyi bulamazsa kızar.
1	2	3	4	5	6	7	UD
41. Ateşten korkar.
1	2	3	4	5	6	7	UD
44. Üzgünken, birkaç dakika içinde daha iyi hissetmeye başlayabilir.
1	2	3	4	5	6	7	UD

49. Küçük kesik ve yaralara çok üzülmez.
1 2 3 4 5 6 7 UD
54. Üzücü bir öykü duyduğunda pek ağlamaz.
1 2 3 4 5 6 7 UD
56. Televizyondaki üzücü bir olaydan pek etkilenmez.
1 2 3 4 5 6 7 UD
59. Üzgün olduğunda, başka bir şey düşünerek çabucak neşelenir.
1 2 3 4 5 6 7 UD
61. Yatağa gitmesi gerektiği söylendiğinde pek olumsuz tepki vermez.
1 2 3 4 5 6 7 UD
63. Karanlıktan korkar.
1 2 3 4 5 6 7 UD
64. Küçük bir incinmede bile ağlamaya yatkındır.
1 2 3 4 5 6 7 UD
66. Üzülmesinde, kolaylıkla yatıştırılır.
1 2 3 4 5 6 7 UD
68. Televizyondaki veya sinemadaki “canavarlardan” pek korkmaz.
1 2 3 4 5 6 7 UD
74. Bir şeyi çalıştırmakta zorlansa da cesareti pek kırılmaz.
1 2 3 4 5 6 7 UD
75. Kızdığına sakinleştirilmesi çok zordur.
1 2 3 4 5 6 7 UD
87. Oyun oynamayı bırakması istendiğinde sinirlenir.
1 2 3 4 5 6 7 UD
91. Soğuk algınlığında çok zor şikayet eder.

Ek-4. AnaBaba Çocuk İlişkisi Ölçeği

Aşağıdaki her bir ifadenin çocuğunuz ile ilişkinizi hangi derecede yansıttığını değerlendiriniz. Aşağıdaki dereceleri düşünerek, her bir ifade için uygun rakamı yuvarlak içine alınız.

(1) Kesinlikle uygun değil (2) Pek uygun değil (3) Kararsızım (4) Oldukça uygun (5) Kesinlikle uygun

		Kesinlikle uygun Değil	Pek Uygun Değil	Kararsızım	Oldukça Uygun	Kesinlikle Uygun
1	Çocuğumla sıcak ve şefkatli bir ilişki paylaşırım	1	2	3	4	5
2	Çocuğumla ben sürekli olarak birbirimizle çatışma halinde gibiyiz	1	2	3	4	5
3	Çocuğum iyi hissetmediğinde benim kendisini rahatlatmamı bekler	1	2	3	4	5
5	Çocuğum benimle olan ilişkisine değer verir	1	2	3	4	5
7	Çocuğum ihtiyaç duyduğunda yardım kabul etmek istemez	1	2	3	4	5
8	Çocuğumu övdüğümde, gururla gözlerinin içi güler	1	2	3	4	5
10	Çocuğum kendisi hakkındaki bilgileri içinden geldiği gibi paylaşır	1	2	3	4	5
12	Çocuğum bana kolaylıkla öfkelenebilir	1	2	3	4	5
13	Çocuğum beni memnun etmeye çalışır	1	2	3	4	5
14	Çocuğum kendisine adaletsizce davranıyorum gibi hisseder	1	2	3	4	5
15	Çocuğum gerçekten ihtiyaç duymadığı zamanlarda bile benim yardımımı ister	1	2	3	4	5
16	Çocuğumun ne hissettiğini anlamak benim için kolaydır	1	2	3	4	5
17	Çocuğum beni bir ceza ve eleştiri kaynağı olarak görür	1	2	3	4	5
18	Ben başka çocuklarla zaman geçirdiğimde çocuğum incinir ya da kıskançlık gösterir	1	2	3	4	5
19	Çocuğum cezalandırıldıktan sonra bile kızgınlığını veya karşı koymasını sürdürür	1	2	3	4	5

20	Çocuğum yanlış bir davranışta bulunduğunda, bakışımından ya da ses tonumdan benim tepkimi anlamaya çalışır	1	2	3	4	5
21	Çocuğumla ilgilenmek enerjimi tüketiyor	1	2	3	4	5
23	Çocuğum kötü bir ruh hali içinde olduğunda, bizi uzun ve zor bir günün beklediğini biliyorum	1	2	3	4	5
24	Çocuğumun bana karşı duygularının ne olacağı önceden kestirilemez ya da her an değişebilir	1	2	3	4	5
25	Tüm çabalarım rağmen çocuğum ile anlaşma biçimimizden hiç memnun değilim	1	2	3	4	5
27	Çocuğum benden bir şey istediğinde sızlanır ya da ağlar	1	2	3	4	5
28	Çocuğum bana karşı sinsice davranır ya da beni kullanır	1	2	3	4	5
29	Çocuğum duygularını ve yaşantılarını benimle açıkça paylaşır	1	2	3	4	5
30	Çocuğumla etkileşimim, benim bir ebeveyn olarak kendimi etkili ve özgüvenli hissetmemi sağlar	1	2	3	4	5

Ek-5. Anne Ebeveyn Öz-Yetkinlik Ölçeği

AÇIKLAMA

Sevgili Anneler

Aşağıda çocuğunuzun eğitimi ve bakımına yönelik ifadeler bulunmaktadır. Size uygun gelen cevabı “Kesinlikle Katılıyorum (1) ve Kesinlikle Katılmıyorum (6)” arasında işaretleyiniz. Vereceğiniz cevaplar bilimsel çalışma amaçlı kullanılacak olup asla diğer kişilerle paylaşılmayacaktır.

İlgi ve yardımlarınız için teşekkür ederim

	1.Kesinlikle Katılıyorum					6.Kesinlikle Katılmıyorum
1.Çocuğuma karşı disiplin konusunda yeterliyim*						
3.Çocuğumun arkadaşlarıyla oyun oynamasını düzenleme konusunda iyi bir ebeveynim.*						
4.Çocuğumun boş zamanını çeşitli etkinliklerle geçirmesine katkıda bulunurum.*						
9.Çocuğumun nasıl eğleneceğini yeterince bilemem.						
10.Çocuğumun boş zaman faaliyetlerine karşı ilgisiz yaklaşırım						
12.Çocuğumun sağlıklı alışkanlıklar kazanması için çaba gösteririm.*						
13.Çocuğumdan bir şey yapmasını istediğimde beni dinlemez gibi görünür						
15.Eminim ki, çocuğum onun okul yaşamıyla ilgilendiğini biliyor*						

16.Çocuğuma yönelik boş zaman faaliyetlerini planlayacak yeterliliğe sahibim.						
17.Çocuğuma duygusal destek verme konusunda kendimi yeterli bulurum.*						
19.Çocuğumun sağlığıyla ilgili bir sorunu olduğunda gereken önlemleri alırım*						
22.Çocuğumun sosyal yaşamıyla daha fazla ilgilenmem gerektiğini biliyorum.						
23.Kesinlikle, yeterince sevgi ve ilgi veren bir ebeveynim*						
24.Çocuğumu duygularını ifade etmesi için teşvik ederim.*						
26.Diğer anne babalara göre çocuğumun ödevlerine daha çok yardımcı olduğuma inanıyorum						
27.Çocuğumun okulla ilgili yaşadığı problemlerine yardımcı olmada iyiyim.*						
28.Çocuğum bir arkadaşı ile oynamak istediğinde bunu sağlamak için elimden geleni yaparım.*						
31.Çocuğuma dersleri konusunda yeterince yardım ederim.*						
32.Çocuğumu disipline etmek için etkisiz çabalarla boşa zaman harcarım.						

Ek-6. Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 01.11.2021-68

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU KARARI

Karar Tarihi	14/10/2021	Karar Sayısı	08/06
--------------	------------	--------------	-------

KURUL ÜYELERİ

Prof. Dr. Fahameddin BAŞAR / Rektör Yardımcısı - Başkan
Prof. Dr. Erol KILIÇ / Güzel Sanatlar Fakültesi-Dekan- Üye
Prof. Dr. Esra AKGÜL / MYO- Müdür- Üye
Prof. Dr. Hasan BACANLI / Eğitim Fakültesi- Üye
Prof. Dr. Mustafa ALTUNDAĞ/ İslami İlimler Fakültesi-Dekan - Üye
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK / Edebiyat Fakültesi - Üye
Prof. Dr. Sefa SAYGILI/ Edebiyat Fakültesi - Üye
Dr. Öğr. Üyesi Eyup Sabri KALA / Hukuk Müşaviri - Raportör

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 14.10.2021 tarihinde saat 15:00'da toplanmış ve aşağıdaki karar alınmıştır.

KARAR

KARAR NO 2021-08/06 Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi Merve KİRAZ'ın "Bir Mizaç Özelliği Olarak Olumsuz Duygulanımın Anne Çocuk İlişisine Etkisi: Anne Öz Yeterliğinin Aracı Rolü" isimli araştırmasında kullanacağı anket ve ölçeklerinin etik yönden uygunluğuna,

Toplantıya katılan Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu üyelerinin oy birliği ile karar verildi.

e-izahdır

Prof. Dr. Fahameddin BAŞAR
Başkan

e-izahdır

Prof. Dr. Hasan BACANLI
Üye

e-izahdır

Prof. Dr. Erol KILIÇ
Üye

e-izahdır

Prof. Dr. Sefa SAGILI
Üye

e-izahdır

Prof. Dr. Mustafa ALTUNDAĞ
Üye

e-izahdır

Prof. Dr. Esra AKGÜL
Üye

e-izahdır

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK
Üye

Doküman No: E0.FR-201; İlk Yayın Tarihi: 07.03.2019; Revizyon Tarihi: 20.07.2020; Revizyon No: 01; Sayfa: 1 / 1

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

